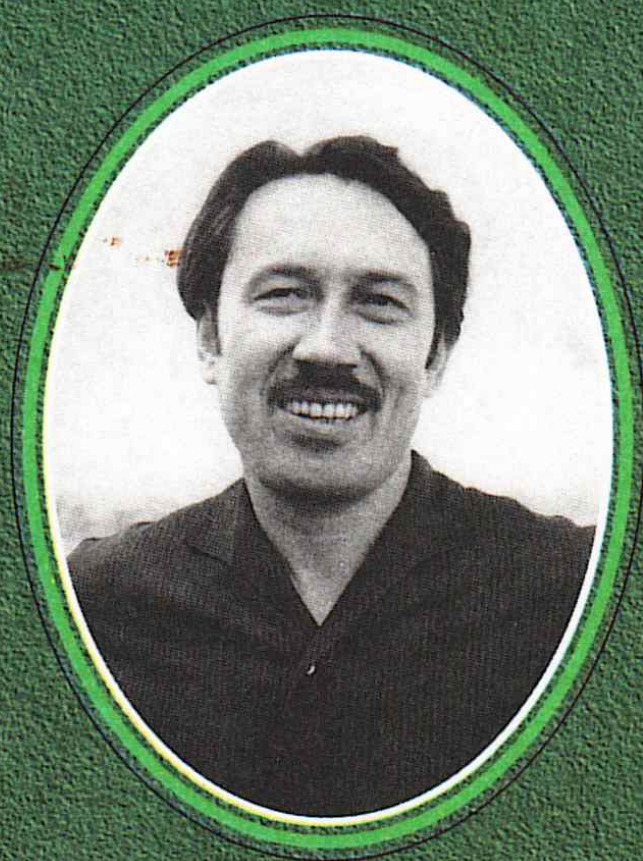

АТНАБАЙ

ХАЛЫК ШАГЫЙРЕ

А. Атнабай

АТНАБАЙ

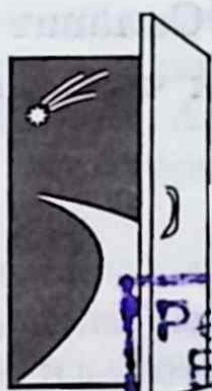
ХАЛЫК ШАГЫЙРЕ

АТНАБАЙ

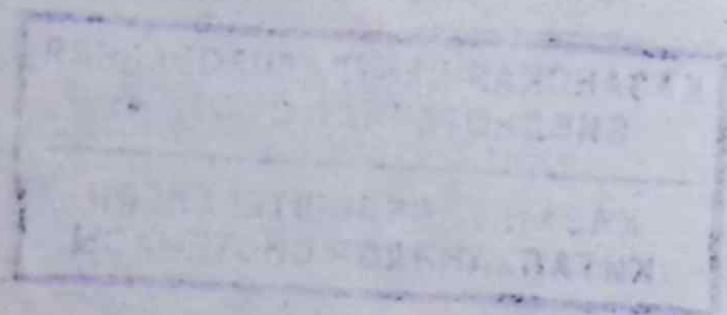
ХАЛЫК ШАГЫЙРЕ

БАШКОРТОСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
"РУХИЯТ" ФОНДЫ
УФА 2000

ББК 84 (2 Рос Баш)-5
А-84

Бу ҡытап Башҡортостан җәмһүриятенәң халыҡ
шағыйре Әнғам Атнабаевның уллары
Азамат һәм Салават булышлығы
белән чығарылды.

ISBN 5-93862-001-5

© «Рухият» фонды
Башҡортостан
Республикасы

Атнабай

(Нәшир сүзе)

Һәр халык, гадәттә, табигать биргән үзенчәлекле һәм бай таланты илә теге яки бу өлкәдә иң югары биеклекләргә күтәрелгән, соклангыч нәтижәләргә ирешкән олуг улларын һәм кызларын бер генә сүз белән атап йөртә. Кабатланмас мәшһүр хезмәт күрсәткән, бөтен булмышы белән кешеләр күнелендә күк балкышыдай гажәеп күренеш булып мәңгелеккә урын алган андый шәхесләр күп түгел. Алар адәм балаларының рухын баетып, якты дөньяда яшәүнең асылын, мәгънәсен аңларга булышлык итәләр, буыннардан буыннарга күчеп максатлы тормыш көтәргә чакыралар.

Атнабай (Әнгам Касыйм улы Атнабаев) әнә шундый исемен искә алган саен йөрәкләрне тетрәндергеч бөек затларның берсе иде.

Әйе, кызганычка каршы, "иде" дияргә туры килә. Без аның ошбу китабын башкаларына караганда матуррак итеп чыгарырга хыялланып, житди генә әзерлек эшләре алып бару белән мәшгуль идек. Хәбәрләшмәгән, очрашмаган көннәр сирәк булгандыр.

Һәм менә кара хәбәр... Зиһеннәрне жуярлык итеп башка китереп суктылармыни. Бәгырьләрне телгәләп, үзәкләрне өзеп һич көтмәгәндә фани дөньядан китте дә барды. Бу хәлгә әле дә ышанасы килми. Ничек кинәт кенә китсә, шулай ук кинәт кенә кайтып та төшәр сымак. Гадәттән тыш вакыйга булса да, моңа беребез дә артык гажәпләнмәс идек шикелле. Һәрхәлдә аның вафатыннан соң шундый тойгы урнашып калган. Чөнки ул үзенә генә хас аерым бер олы мәхәббәт белән кешеләрне, тормышны яратты, соңгы сулышынача халкын сөеп, сөелеп яшәде. Ләкин ул исән кебек, ул бүген дә безнең арада, аның үзе үлемсез итеп калдырган рухы яши. Шуңа сау-сәламәт чагында күзенә карап әйтелми калган, күңелдә күптән бөреләнгән сүzlәр белән, гадәтләнгәнчә, "Әнгам абый" дип эндәшсә килә.

Кем уйлаган, Башкортстан жәмһүриятенә Тәтешле дигән

ягында, табигатьнең гүзәл бер урынында жәелеп яткан Иске Күрдем авылында Касыйм һәм Мәрзия атлы кешеләр гаиләсендә аларга бала шатлыгын китереп, 1928 елның салкын буранлы 23 нче февраль көнөндә, егерменче гасырның гайрәтле бунтаре, даһи каләм остасы дөньяга килгәннен белдереп тәү тапкыр тавыш биргән, дип.

Өстәлдә нәшир ителергә тиешле шигырьләрен, рәсемнәрен ята, хәтер бергә үткәргән минутларны, узган юлларны, кайда, нәрсә сөйләгәннәренне, бөртекләп-бөртекләп барлый. Аллаһы тәгалә адәм баласын бу кадәр дэ кыю, түзем, сокланып туя алмаслык талант иясе итеп яратса да яратыр икән! Гомерең буе милләтеңә, ана телеңә, шигъриятеңә тупас кагылучы бәгъзе бәндәләренең кулларына сугып, берүзең бөтен бер милли хәрәкәт булып яшәдең син, Әнгам абый.

Акрын гына юлны дәвам итәм,
Юлым дөрөс булгач — ис китми,
Ә этләренең елап өрүләре
Мыек бөртеген дә селкетми.

Юлын, чыннан да, изгеләрдән-изге - ул туган милләтеңә хезмәт итүдән, аның тел матурлыгын, күнел бизәкләрен янып-ярып башкаларга танытудан гыйбарәт иде. Ничәмә-ничә еллар шушы шөгылеңнән, шушы "сәерлегеннән" арындырырга, яраклаштырырга, тәртәгә кертергә тырышып карадылар, "кешечә" яшәргә өндәделәр. Каләмдәшләрең мул-мул бүләкләр алганда, үзең әйтмешли, ипләп кенә читкә типтеләр.

Күмгән чакта
кызыл мендәр белән
Матур гына берәр кыз-кыркын
Тотып барыр өчен, орден түгел,
Сыңар медаль дә юк, к чуртым!

Кара карашлар да синең өчен инде әллә кайчан гадәти күренеш иде. Юк, "кешечә" яши белмәдең. Күпме "тырышлык" бушка китте. Баш бирмәс, бунтарь, ифрат үзсүзле Атнабай, шуның өчен дә, авыз суларын китереп торган сусыл жимештәй шигъриятең өчен дә кадерле һәм сөекле Атнабаебыз булып калдың.

Үткән жәй без өчәүләп, мөлаем йөзле, чыдам һәм күркәм табигатьле якташым, ә синең озын-озак гомер иткән тормыш иптәшең Сәвия апаның туган ягы Кушнаренко районы Бакай авылында булып килдек. Кайтыр вакыт житкәч, колхоз житәкчеләре озата чыктылар. Шунда бер иптәш сөйләшкәндә еш кына урыс сүzlәре кыстырып жибәргәләгәч, кузгалып киткәндә син: "Егетләр, туган телегезне саклагыз!" — дидең. Катгый итеп, таләпчәнлек белән, васыять әйткән кебек әйттең.

Синең, Әнгам абый, үз анаң телендә сөйләшүеңне тынлауына да безгә нинди ләззәт бирә иде! Татар теленә бөтен нечкәлекләрен, төмен, ямен бик тирән аңлаган кеше генә шулай сөйләшә беләдер ул. Ә шигырьләреңне укып жибәрсәң!.. Моңысы чын мәгънәсендә үзе бер тамаша. Берничә ел төрле төбәкләрдә очрашу кичәләреңне оештыручы буларак, мин һәрчак шуңа игътибар итә идем: янында нинди генә аһәңле жырчы булмасын, сине тынлыйсы килә. Очрашу азагында: "Әнгам туган! Тагын бер генә шигыреңне укы инде", — дигән үтенечләр күпме булды! Тамашачыны сихри дөньяга жилтерәтеп алып кереп китәсең дә, андагы күз явын алырлык төрле-төрле асылташларыңны, башлар әйләнеп китәрлек хуш исләр аңкып торган чәчкәләреңне күрсәтеп шаккатырып утырасың. Чөнки алар теләсә нинди һөнәр иясә өчен дә үч төбендәгедәй ялтырап яталар. Әйтерсең лә, халыкның сөенеч-көенечләре, борчылу-сагышлары, мәхәббәт газаплары язылган күңел дәфтәрен ачасың да ләззәтләнеп, рәхәтләнеп укыйсың. Аннан килеп, синең шигырьләрең, үтәдән-үтә милли рухлы, һәр юлында, һәр куплетыңда ярылып ята ул. Жәмгыятьтәме, көнкүрештәме ниндидер үзгәреш-яңалык сизелсә, синең минуты-сәгәте белән каләмәң тибрәлә башлый.

Һәрбер милләт үз илендә
Азаг яшәргә хаклы.
Горур чечен карындашым,
Мин, татар, синең яклы.

...Алдыбызда зур авызын ачкан
Бөек Америка бабабыз,
Шул авызга, сыер көтүедәй,
Сагыз чөйнәп, кереп барабыз.

Шуны да әйтергә кирәк, синең милли хәрәкәтң,
халыкларны талаштыруга түгел, туганлаштыруга корылган иде.
Юлда гәпләшеп барганда, мин моңа кабат-кабат инана идем.
Бигрәк тә татар, башкорт зыялылары арасындагы кайбер
фикер аерымлыклары пошындырды, сыкрандырды сине.

Син башкорт дип, син татар дип,
Әрләшмәек, туганнар.
Бу халыклар гомер бакый
Бергә тормыш корганнар.

Бу мәсьәләдә аңа фикердәш буларак, мин "Казанда
башкорт тирмәсе" дигән мәкалә язган идем. Анда сүз Казан
шәһәрәндә башкорт халкының милли-мәдәният үзәген төзү,
милләтпәребезне тагын да ныграк якынлаштыру зарурлыгы
хакында бара. Шул мәкаләмне тотып, вафатына бер ай кала
булып, Әнгам абыйга бардым. Аның фикере миңа бик тә
кирәк һәм мөһим иде. Ул беркайчан да уйланмаган сүз
сөйләмәс, һәр сүзгә төплә, мәгънәле, үлчәүле булып. Мәкаләне
укып чыкты да, бер кулын гәзиткә салып, икенчесе белән
аска төртеп күрсәтте һәм: "Үзеңнең фамилияң янына
Атнабаев фамилиясен куй!" — диде.

Ошбу китабыңны, Әнгам абый, бүләк вариантында,
хәлдән килгәнчә күп санда чыгарырга тырыштык. Билгеле
рәссам Анатолий Холопов, синең шәхесенә хөрмәт йөзеннән,
китабыңны бушлай, зур ихласлылык күрсәтеп бизәде.

Укучылар күңеленә хуш килер, дип ышанабыз.

Хәбәрдар кешеләр: "Аның шигырьләрен Башкортстаннан башка төбәкләрдә, бигрәк тә Татарстанда белмиләр",— диделәр. Димәк, татар халкының күпчелеге ярып-ярып милләтенә хезмәт иткән, соклангыч әдәби мирас калдырган, йөзек кашыдай асыл улларының берсен белми булып чыга. Хакыйкәткә тугрылык күрсәтеп, шуны әйтергә вакыт: татар шигърияте күгендә Тукай, Такташ, Туфаннар белән беррәттән Атнабай да үз йолдызын кабызды түгелме соң?! Чөнки ул зур һәм чын мәгънәсендә халык шагыйре, мәңге онытылмас бөөк жырчыбыз. Шул сәбәптән аның китаплары һәр гаиләдә булсын иде. Һәр гаиләнең шәхси китапханәсен бизәп, ямь биреп торачак бит алар.

Ягъни исән чагында ул үзенә туган телендә күз карашларын иркәләрек, халкыбызның аның китапларына булган ихтыяжын канәгатьләндерерлек санда чыккан, тотып кулга алырлык әсәрләрен күрмәдә диярлек. Нигә һәрчак "татар акылы төштән соң?" Нигә һәрчак соңдыйбыз? Кем комачаулый?! Югыйсә бит, эшсәяр, олуг талантка ия булган, түзем һәм сабыр, күпне күргән, күпне кичергән кешелек тарихында сирәк очрый торган гажәеп милләтнең күркәм бер вәкиле иде түгелме ул ?!

Без фәкыйрьләренә кичерә күр, Әнгам абый?! Инде рухың гафу итә күрсен?!

Син ахирәткә күчкәннән соң жәе чыккан саен кабереңә баргалап торабыз, Әнгам абый. Улларың Азамат белән Салават та, жәмәгатен Сәвия апа да...

Сәвия апа һәрчак: "Нихәл, жаным, менә тагын килдем әле",— ди. Күзләрендә һаман яшь. Сагынабыз сине. Бөтен халкыбыз белән өзәлеп сагынабыз.

Мөҗит МӨДӘРИСОВ.

ТУГАН ЖИРЕМ

Чияле тау...
Юкә урманы...
Бәбкә үлән баскан урамы...
Кышкы көннең салкын бураны...
Мин шушында, дуслар, туганмын.

Шушы жирне,
шушы һаваны
Иң тәүбашлап күргән күзләрем.
Шушы жиргә пичәтләнеп калган
Кеп-кечкенә тәпи эзләрем.

Бил бөкрәйтеп, тозлы тирен сыккан
Картәтием монда күмелгән,
Минем каным түгелмәгән икән,
Өткәемнең каны түгелгән.

Нинди газап,
нинди кайгы үтсә
Минем шушы туган жиремнән —
Өнкәемнең кара чәчләренә
Бар да көмеш белән чигелгән.

Күп жирләрне инләп-буйладым,
Тик шулай да урау юлларым,
Юлларымнан бигрәк уйларым
Шушы жиргә мине тарталар;

Чияле тау,
юкә урманым,
Бәбкә үлән баскан урамым,
Кышкы көннең салкын бураны
Үзләренә алып кайталар.

Кайтып керсәм, яшәргәндәй булам,
Бетә сыман бөтен арулар;
Тузаны да аның зарарсыз күк,
Һавасында гүя дару бар.

Ул коткарыр, ул арчалап калыр,
Бәла-казаларга юлыксам.
Кеше диеп мине йөрөтмәгез,
Шушы жирне әгәр онытсам.

1957

АВЫЛ ИРТӘСЕ

Жәйге кояш күзен ачу белән
Тирә-якка нурлар таратты...
Сугышлардан яраланып калган
Ил өстендә яңа таң атты.

Туган авыл тәмле йокысыннан
Ялкау гына иснәп уянды,
Өй аллары маллар тавышына,
Кеше шау-шуына буялды.

Анда-монда ишек шыгырдады,
Кое колгалары бөгелде...
Кемдер учак якты — моржасыннан
Зәңгәр төтен күккә үрелде.

Көтү чыкты...
Сыер мөңрәп алды...
Шыгырт-мыгырт кәжә атлады...
Көтүченең елан чыбыркысы
Үләннәрне кыеп шартлады.

...Ә бераздан барысы да тынды,
Тик тавыклар калды жырларга...
Тыныч елда жинү яулар өчен
Авил халкы китте кырларга.

1946

* * *

Мин берүзем,
ләкин йөрәгемдә
Аерылуның мең-мең газабы.
Тик төш булып кына калдымыни
Мәхәббәтнең гүзәл авазы?!

Кайда соң ул язның айлы киче,
Баш очында тирәк шаулавы?
Кайда соң ул, бер-берсенә тиеп,
Иреннәрдә канның кайнавы?

Бөтен нәрсә төгәл кебек иде,
Юкка чыкты кинәт барсы да;
Ямь ямь түгел,
шатлык шатлык түгел,
Син булмагач минем каршыда.

Мин берүзем,
ләкин йөрәгемдә
Аерылудан калган мең газәп.
Гомер буге шулай дәвам итсә,
Ниләр кылырмын соң мин азак?

1949, Казан

ДҮРТҮЮЛЛЫКЛАР

Дан дигәнең мавыктыргыч нәрсә,
Дан атына ләкин атланма,
Мактасалар, әйдә, мактасыннар,
Ләкин үзең берүк мактанма.

* * *

Көн яктысын кеше күрмәс иде,
Төн карасын әгәр күрмәсә,
Шатлык төмен кеше белмәс иде,
Кайгы төмен әгәр белмәсә.

* * *

Бәлки сине күпләр белми калыр,
Ә син белеп яшә барсын да,
Даһилык та бәлки якын торыр,
Гадилекне ләкин тарсынма.

* * *

"Ул бик башлы, ул акыллы,
Китапча сөйли", — димә,
Бик акылсыз китаплар да
Күп чыга әле илдә.

* * *

Ышанычсыз була язгы бозлар,
Ышанычлы була көзгесе,
Киёмнәрнең яңалары яхшы,
Ә дусларның әйбәт искесе.

1949

СОРАУ

Безнең авылда борыннан
Торып калган бер йола:
Кем өйләнә, кем туй ясый —
Көзгә байлыкта була.

Бүген авыл шау-гөр килә,
Өйләнә өч яшь егет,
Һәм өч туй да бергә була,
Алдан сөйләшкән кебек.

Менә шушы мәсьәләгә
Ничек карыйсың, иркәм?
Ә мин үзем, әллә, димен,
Дүртенчесе без микән?

1950

АВЫЛЫМА БЕР СҮЗ

Һәр ел саен кайтам, авылым, —
Түземсез йөрәк инде!
Үткән елны бу очында
Өйләрең сирәк иде.

Такта түбә, нарат капка...
Йортларың арткан икән,
Йортларыңның матурлығы
Калага тарткан икән!

Егетләрең, киленнәрең,
Шатлык-бәхеткә чумып,
Башка чыгып жыелганнар,
Төгәл бер урам булып.

Сәлимжаннар бар авылны
Чакырган икән туйга,
Истәлеге житәрлек, ди,
Айларга түгел — елга!

Ә Галимжан мотоциклет
Алып жибергән икән!
(Көнләшмәсен!) Кәләше дә
Ифрат чибәрдән икән!

Һәр ел саен кайтам, авылым, —
Түземсез йөрәк инде!
Бу очында йортлар куе,
Үткән ел сирәк иде.

Һәм тагын да өйләнмәгән
Бик күп егетң бардыр.
Ләкин онытма мине дә,
Миңа да урын калдыр.

1951

”БОЙКОТ”

Тракторчы Хәлимжанны
Районда кем белми?!
Төскә дә бар, эшкә дә бар —
Беренчелекне бирми.

Нур өстенә нур дигәндәй,
Уфадан килеп берәү
Әйтеп китте: бар өлкәгә
Шаулатам үзен дәррәү!

Әйткән сүзе чынга чыкты:
Атна-ун көн үтүгә
Хәлимжанның портреты —
Өлкә гәзит битендә!

Шуннан инде бу егетнең
Борыны менде тауга,
Жае чыкса-чыкмаса да
Тота да күкрәк кага.

Имеш, мин кем, бар өлкәдә
Мине беләләр, имеш,
Бөтен Союзда белерләр,
Калмам, имеш, бу килеш!

Ул гына да түгел әле, —
Егетнең кикрик кызды, —
Эчеп алгач, әйтеп салды:
— Тиң түгел авыл кызы!

Кыз халкына житә калды,
Эш монда зурга китте,
Бөтен авылның кызлары
Егеткә "бойкот" итте.

Очраганда сөйләшми дә,
Сәлам дә бирми китә;
"Жан сөйгәнем" дигәне дә
Читләтеп кенә үтә.

Ул гынамы?

Йөргән чакта
Дан белән азып-тузып,
Иптәшләре Хәлимжанны
Киттеләр эштә узып.

Менә бит ул ничек була
Борын күтәргән чакта.
"Бойкот" итеп куймасыннар,
Мактана белеп мактан.

1953

ЧӘЧКӘНЕНҢ ҮЛЕМЕ

Матур чәчкә жәй буена
Ямь биреп торды кырга,
Аңа карап сандугачның
Илһамы туды жырға.

Менә беркөн — көзгә көндә
Чәчкәгә кырау тиде,
Чәчкә иртән уянмады,
Моңаеп башын иде.

Аның сүнгән күзләреннән
Мөлдерәп яше тамды;
Яшь түгел ул: чәчкә шулай
Орлыгын жиргә салды.

1954

ХИКМӘТЕ СУДАН, ДИЛӘР

Туган авылыма быел
Бер чибәр килгән иде.
"Берәр ай кунак булам да
Китәмен", — дигән иде.

Бер ай үтте, ике ай да...
Ләкин китмәде кунак,
Ә өч айдан авылымның
Килене иттек туйлап.

Егет килсә — авылымның
Кияве булып кала,
Ә кыз килсә — менә дигән
Егетне табып ала.

Сүз чыкканда сорасагыз,
Хикмәте, диеп, нидән?
Картлар моны үзләренчә,
Хикмәте судан, диләр.

Имеш, безнең суның тәме
Балдан да татлы була,
Үзе шифа — күз алларың
Көннән дә якты була.

Гайрәте бар — беләкләрне
Талганда көчле итә,
Үзе салкын — йокыларың
Шундук ачылып китә.

Безнең су ул кешеләргә
Көч, гайрәт, дәва бирә,
Шундый суны эчкән кеше
Китә алмый башка жиргә.

Калган кеше гомер буе
Үкенми калганына.
Ләкин моның бар хикмәте
Түгелдер суда гына...

Күреп китәрсез, әйдәгез,
Килегез, дуслар, сез дә!
Суны тәмләп эчерүче
Кешеләр әйбәт бездә!

1954

ЯРАР КАРАРБЫЗ

(Фельетон)

Мин Миневтан рәтле эш чыкмады,
"Мин-мин"еннән туеп беттеләр,
Элекке зам Ярар Карарбызны
Шул бүлеккә мөдир иттеләр.

Яна мөдир, имеш, яшь чагында
"Яратамсың?" дигән кызга да,
Озак итеп уйлап торганнан соң,
"Ярар, карарбыз"дан узмаган,

Дип сөйләде халык.
Дөрестерме,
Ялганымы уса! телләрнең?
Ләкин мөдир әйбәт кеше булды —
Табып булмас аңа тиңнәрне.

Нинди соравың бар,
үтенечен,
Нинди мәсьәләне карарга —
Барсына да "ярар, ярар" дияр,
Һәм "карарбыз" диеп тәмамлар.

Яңалыкка һич тә каршы килмәс,
(Яшъләр үсә — алга барабыз!)
Новаторга түрдән урын бирер,
Каршы килмәс: "Ярар, карарбыз".

Бәлки бер ай, бәлки бер ел үткәч,
Син килерсең аңа кабаттан.
Элеккедән ягымлырак итеп,
Шул ук ике сүзне кабатлар.

"Ярар" дияр,
 һәм "карарбыз" дияр,
Ачуланмас, дөрләп кабынмас;
Бик инсафлы, бик акыллы кеше —
Андый житәкчеләр табылмас!

"Жиде тапкыр үлчә, бер
 тапкыр кис" —
Шундый мәкаль халык телендә;
Ә ул житмеш үлчәп,
 бер дә кисмәс. —
Мөдир булу уен түгел лә!

"Исәнмесез?" диеп сорасаң да,
Башын кашып торыр озаклап,
Юк, анда да туры жавап бирмәс,
"Карарбыз" дип куяр азактан.

Бу шигырьның эчтәлегә, бәлки,
Күңеленә аның ярамас,
"Карарбыз" дип папкасына салыр,
Ләкин үзе һаман карамас.

1954

КИТКӘН КОШЛАР КАЙТЫР

Бу дөньяның көзләре дә матур...
Киткән кошлар, әйдә, китсеннәр,
Үткән гомерең кире кайтмас диеп,
Баш очымнан, әйдә, үтсеннәр.
Кошлар, әйдә, ташлап китсеннәр!

Көзләрнең бит язлары да була,
Китүләрнең була кайтыры.
Яннарымда син каласың әле,
Синең белән дөнья матур ул!

Синең белән без йөрегән юлга
Киткән кошлар юлы тиңмени?
Синнән башка гомерем ямьсез минем,
Синнән башка мин ул минмени?

Моңсу гына аккан көннәрем дә
Син булганда жырлап ага бит,
Син булганда минем йөрәгем дә
Яшь чактагы сыман кага бит!

Үткән гомер кире кайтмаса да,
Киткән кошлар кире кайтыр ул;
Бу дөньяның көзләре дә матур,
Син булганга шулай матур ул.
Киткән кошлар кайтыр,
кайтыр ул!

1956

КАПКА ТӨБЕНДӘ

Авыл өстен тынлык каплагач,
Карт-корылар ятып йоклагач,
Йөрүчеләр беткәч күз атып,
Егет килде кызын озатып.

Туктадылар капка төбенә,
Кыз ашыккан булды өенә;
Егет аны кыстап туктатты,
Жылы сүзләр әйтеп юатты.

Тотып алды аның биленнән...
Кайнар сүзләр, кайнар иреннәр...
"Абау, мәхәббәтсез, кит аннан!" —
Дигән булды кызый, тик һаман
Егетенә ныграк сыенды.
Ай нурына дөнья коенды.

Сүзләр бетми йөрәк түрендә,
Алар һаман капка төбендә.

Кызы тагын китте үзгәрәп —
Хәтерләде әнкәй сүзләрен.
Керәм, диеп тагын укталды,
"Азга гына" тагын тукталды;
Алар сүзне тагын яңартты,
Ул арада инде таң атты.

Кабатлана шулай көн саен.
Яшылек дигән нәрсә, мөгаен,
Йокысыз һәм айлы төн белән
Башланадыр капка төбеннән!

1956

ЙӨРӘК БЕЛӘН СӨЙЛӘШҮ

Йөрәк иптәш, синең белән болай
Хәтсез генә гомер кылынды,
Тату гына яшәмәдек бугай,
Ызгышкан да чаклар күп булды.

Синең генә ихтыярны тотсам,
Акыл-башлык, Такташ әйтмешли,
Ай-ваена синең карамыйча,
Чабуыма килеп ябышты.

Кызлар сөйдек.

Һәм мин берсе белән
Гаилә кордым тормыш, ямь өчен.
Ә син һаман (тиле, дип әйтимме?!)
Сагынасың аның тәүгесен.

Эзләнәсең.

Кемне һәм нәрсәне —
Өзеп кенә миңа әйтмисең;
Кереп китсәң хыял диңгезенә,
Көн-атналар өйгә кайтмыйсың.

Йөрәк иптәш, кайчак әйткән дә бар:
Минем өчен генә ян әле!
Тыңламыйсың,

йодрык хәтле жиргә
Сыйдырасың бөтен дөньяны.

Кайгыртасың ятим бала өчен,
Сулган чәчкә,
кайнар җил өчен,

Күзем күргән, күзем күрмәгәннен
Барсы өчен — бөтен жир өчен!

Йөрәк иптәш,
үпкәләштән түгел,
Ызгышкан да чаклар күп булды.
Ни әйтсәң дә, синең белән болай
Хәтсез генә гомер кылынды.
Гомер буе мине кыстап тордың,
Дәртләндердең, яки әрләдең,
Кайгы-хәсрәт,
ачу-нәфрәт бирдең,
Ләкин бер дә тынғы бирмәдең.

Шуның өчен мин яратам сине,
Бердәнберем, тугры юлдашым,
Кызу канлы акылсызым минем,
Каләмдәшем,
серле уйдашым.
"Яңа йөрәк куйыйк" дисәләр дә,
Алыштырмам сине яңага;
Соңгы сүзем, соңгы теләгем шул:
Ничек янсаң, шулай ян, әйдә!

Көчлерәк ян,
пыскып яна күрмә,
Пыскып янсаң, нигә кирәк син?!
Хәлең бетеп,
сүнәр вакыт житкәч,
Күмерләнеп сүнмә —
кинәт сүн!

1957

УНБЕР ЯШЬТӘШ ҮСТЕК

Умач ашап, төпсез ыштан киеп,
"Чапай" уйнап Чия тавында,
Әбиләрнең әкиятен тыңлап,
Унбер малай үстек авылда.
Унбер малай үстек узышып,
Борын канатышып, сугышып,
Сыек тал чыбыгын ат итеп,
Мәңге аерылмаска ант итеп,
Унбер малай үстек авылда.

Агайлардан калган бишмәт киеп,
Бергә йөрдек аулак өйләргә,
Жырлап йөрдек, урам яңгыратып,
"Баламишкин" дигән көйләргә.
Бер-беребезгә кызлар димләшеп,
Бер-беребездән кайчак көнләшеп.
Йөрәк серебезне хат итеп,
Мәңге аерылмаска ант итеп,
Унбер егет үстек авылда.

Унбер егет үсеп буйга життек,
Мыек урыннары карайды,
Агайлардан калган бишмәтләр дә
Сыймый башладылар — тарайды.
Котомканы асып жылкәгә,
Без кайтырбыз, диеп, иртәгә!
Хыял канатларын ат итеп,
Көн дә хатлашырга ант итеп,
Унбер яшьтәш киттек авылдан.

Тик бер эздән атлап барамыни
Юл салырга чыккан юлчылар?!

Унберебез унбер якка киттек,
Юлларыбыз инде уңсыннар!
Сорасагыз безнең хакларда:
Унберебез унбер якларда.
Һәркем үз урынында бик кирәк,
Хатлар алышабыз бик сирәк,
Нәрсә әйтим инде тагы да?
Унбер малай үстек авылда...
Сагындыра икән бары да!

1957

ТАБИГАТЬНЕҢ МАТУР КАНУНЫ

Карап торам язгы табигатькә —
Йокысыннан ничек уяна.
Бәйрәм бүген тәрәз кашларында:
Күгәрченнәр гөрләп куана.

Елт-елт итеп кояш нурларыннан
Тып-тып итеп тама тамчылар...
Күп калмады тәүге күкрәүләргә —
Болытларны яшен камчылар.

Табигатьнең матур кануны бар:
Кыш артыннан жиргә яз килә,
Яз килдеме, туган ягын сагынып,
Безнең Камышкүлгә каз килә.

Ә син, кызий, нигә яз түгел?
Күлгә килә торган каз түгел?

1957

ЯЗЛАР БУЛСА...

Язлар булса,
ярып сайрар өчен
Сандугачлар канат кагына;
Сандугачлар канат кагынганда,
Мәхәббәтем, сине сагынам.

Язлар булса,
хуш исләрен бөркеп,
Болын чәчәкләргә ябына;
Болын чәчәкләргә ябынганда
Кайтыр идем синең яныңа.

Язлар булса,
очкын ялкынланып,
Йөрәкләрдә утлар кабына;
Йөрәкләрдә утлар кабынса да,
Кайтып булмый яшылек янына.

1957

ЯШЬ КАЕН

Инде ташкын сулар тынды,
Инде яз үтеп бара...
Әнисенен кочагында
Яшь каен яфрак яра.

Ботаклары нәзек кенә,
Яфрагы нәфис кенә,
Шатлыклары бик зур бугай, —
Шаяра, уйный, көлә.

Әкрен искән таң жиленә
Лепердәп куйган була.
Артык иркәләнеп китсә,
Әнисе тыйган була.

Әссе булса, корылыктан
Әнисе саклап кала,
Давыл булса, давыллардан
Әнисе каплап кала.

Үзе эчәр суларын да
Ул аңа биреп тора;
Бала өчен ана кеше
Күкрәген киереп тора.

Яшь каенны күргән саен
Балачак искә төшә;
Балачакта каеннар да
Кайгыны белми үсә.

1957

СИКƏЛТƏЛЕ ЮЛЛАР

Сикəлтəлє юллар...

Чакрымнар...

Кече яшьтəн миңа якыннар.

Букча асып мəктəплəргə йөрдем
Күршє авылга шушы юллардан,
Жəяү йөрдем көзгє пычракларда,
Кышкы салкыннарда, буранда;
Атта йөрдем: жəен арбаларда
Аяк салындырып йөрөдем,
Кышын йөрдем: чаналарга ятып,
Тишєк толыпларга төрөнєп.

Ул көннəрєм тиндəш елларга,
Кунак идем ул чак юлларда.

Шул юлларда батып интєккəнєм,
Шул юлларда таңны көткəнєм,
Тояк эзлəрєннəн су эчкəнєм,
Атым арып, иза чиккəнєм —
Барысы да минєм исємдə,
Кичə күргəн кебек төшємдə.

Сикəлтəлє юллар, күперлəр...
Алар минє шулай үстєргəн.
Сугыш вакытында шул юллардан
Əтиємнє ерак озаттым,
Бүгєн кайталмаса, иртəгə, дип,
Кайтырына күңєл юаттым.

Ул елларда шушы юллардан
Орлык ташыдым мин биштəрлəп,

Әйләндәргән ертык бишмәттән.
Язгы өзекләрдә, баткакта
(Булмый иде хәтта атлап та!)
Колхозымның күпме ашлыгын
Шул юллардан күпме ташыдым!

Сикәлтәле юллар бозылган...
Кышкы төн шикелле озыннар.

Шул юлларда батып интексәм дә,
Күпме жәфа, иза чиксәм дә,
Мин аларны һич тә онытмамын,
Никадәрле ерак китсәм дә.

Алар мине озатып калалар,
Кайткан чакта каршы алалар:
Олы юлларымның башлары,
Башлары һәм нигез ташлары —
Сикәлтәле юллар...

Чакрымнар...

Алар миңа ифрат якыннар!

1957

ТУФРАК

Түш кесәгә салып йөртәсе бар
Үзебезнең туган туфракны;
Тирләр тамып яргаланып кипкән,
Кайгылардан кара янып беткән,
Туйдыручы туган туфракны.

Шул туфрактан чыккан малайлар без,
Кендегебез шуңа ябышкан,
Аермабыз булса, чак кынадыр
Шул туфракта үскән арыштан.

Арыш үскән жирнең хужасы без,
Килмәгәнбез аңа кунакка;
Тереләр дә атлый шул туфрактан,
Үлеләр дә — шул ук туфракта.

Безне язмыш кайчак илтеп бәрә
Күз күреме житмәс якларга.
Каф таулары аша бәндәләрне
Шушы туфрак тартып кайтара.

Тирләр тамып яргаланып кипкән,
Кайгылардан кара янып беткән,
Туйдыручы гомум торакны —
Үзебезнең туган туфракны.

Түш кесәгә салып йөртәсе бар.
Белеп бетермибез кадерен.
Кай туфракта булса туган йортым,
Шул туфракта булсын каберем.

1957

ЧӘЧЛӘРЕНӘ ЧӘЧКӘ КОЕЛГАН

Хәсән Туфанга

Муелларның чәчкә аткан чагы,
Таңнар атып килгән чак иде,
Һавалар саф,
 ә болытлар ап-ак,
Күнелләр дә шулай пакь иде.

Муелларның бөдрә чәчкәләрен
Сөеп йөри идең шатланып!..
"Мине чакыралар, хәзер кайтам..." —
Дип киттең дә,
 ләкин кайтмадың.
"Тегендә" дә сине "яраттылар" бугай,
"Кунак итеп" озак тоттылар,
Күпләр оныттылар,
 киштәләрдән
Китабыңны алып ерттылар,
Ә көткәннәр һаман көттеләр.

Көттергәннәр сабыр булган кебек,
Көткәннәр дә була түземле,
Алыс еллар,
 кырыс юллар аша
Көтеп алдык менә үзеңне.

"Тегендә" дә жылы язлар житкәч,
Чәчкә аткандыр шул муеллар;
Чәнечкеле тимерчыбык аша
Чәчләрәнә чәчкә коелган...
Унсигез кат
Чәчкә аттылар шул муеллар.

1958

ЧАКЫРУ

Иртән Әри иренеп кенә
Ак томаннан ачыла;
Жикән башлы камышлары
Тезелә дә каршыма,
Төн йоклаган төнбоеклар
Ачалар да күзләрен,
Сандугачлар сайрыйлар да
Көйләренен күзәлен:
— Кояшлар чыккан чакта
Кайт, — диләр, — туган якка!

Көндөзләрен басуларда
Игеннәре пешә дә,
Иген диңгезе өстеннән
Жылы жыллар исә дә,
Дулкыннары берсен-берсе
Тырыша да узарга,
Башаклары, шыбырдашып,
Сөйләшә дә үзара:
— Кояш төшлектә чакта
Кайт, — диләр, — туган якка!

Ә кичләрен авыл өстен
Эңгер каплап ала да,
Өй артында карт тирәкләр
Кинәт тынып кала да,
Бер кызыккай бер ялгызы
Карый олы юлларга...
Әллә инде мине көтә?
Әйтергәме ояла:
— Кояш баеган чакта
Кайт, — диеп, — туган якка?!

1958

ЭТИЕМ ТУРЫНДА

Эти юклыкка да уналты ел...
Таң артыннан таңнар аталар...
• Ел артыннан еллар үтеп тора...
Алар мине дә картайталар.

Һәлак булган чакта этиемнең
Яше булган миннән яшәрәк...
Атасыннан калган жиде бала
Үстек бер әнигә баш терәп...

Киём юклыгыннан качып була,
Ясап була тамак туклыгын,
Ләкин берни белән алыштырып
Булмый икән эти юклыгын...

Этиемне күп язасың, диләр,
Туры килә тагын язарга.
Онытырга һич тә мөмкин түгел,
Бөтенләйгә түгел — азга да!

Мин үзем дә хәзер эти кеше,
Мин үзем дә малай үстерәм,
Малаема әгәр карадисәм,
Этиемне искә төшерәм.

Радиога көн дә колак салам,
Көн дә гәзит-журнал актарам,
Теге чакта безнең илгә каршы
Снарядлар койган якларда

”Сугыш” сүзен тагын кабатлыйлар...
Гитлер жинаятен яклайлар.

Качып түгел, э ачыктан-ачык
Атом бомбаларын мактыйлар.

Шул мактаулар арта барган саен
Этиемне искә төшерәм...

Мин үзем дә хәзер эти кеше,
Мин үзем дә малай үстерәм.

Онытырга һич тә мөмкин түгел
Бөтенләй дә, хәтта берәз да...

Этиемне күп язасың, диләр,
Күп язмыймын, ахры, аз язам.
Аз язам.

1958

ЕГЕТЛӘРНЕ КЫРАУ СУКТЫ

Каян шунда авыл уртасына
Яна больнис салып киттеләр,
Каян шунда институт беткән
Бер яшь кызны врач иттеләр?!

Егетләрне кырау суктымыни,
Барысы да чиргә сабышты,
Берсе — башын, берсе эчен тотты,
Берсе йөрәгенә ябышты.

Алмаш-тилмәш, чирле кеше булып,
Көн дә больнис юлын таптыйбыз,
Шунсы гажәп — врач кыз яныннан
Беребез дә терелеп кайтмыйбыз.

Кайсы — башын, кайсы эчен тоткан,
Кайсы йөрәгенә зарлана...
Шигырь яза... Тальян гармун тарта...
Йоклый алмый зәңгәр таңнарда...

Врач, имеш, шуны сизмәгәч тә,
Күрмәгәч тә шуны күзе дә...
Юк, барыбер безнең авыру белән
Чирләр әле, чирләр үзе дә!

1958

ЗӘҢГӘР ОФЫК ТАГЫН КАРАЛА...

Агач кылыч,
агач мылтык ясап,
Йорт алдында уйный балалар...
Минем улым да бар арада...
Ул керә дә хәзер сорый инде:
— Автомат ал, әти!
— Наган ал!

Буыннардан-буыннарға күчкән
Йогышлы бер авыру шикелле,
"Сугыш" уйнау минем улыма да
Эстафета булып күченде.

Ул уйнар да, үсә төшкәч, туктар —
Бермәл генә алар уйныйлар,
Нич югында тыярга да мөмкин —
Ата сүзен алар тыңлыйлар.

Уйнаса да, яман чир түгел,
Ни әйтсәң дә, уен — чын түгел.

Ләкин жирдә шундый олылар бар —
Баштанаяк сугыш яклылар;
Ничә кабат алар миллионнарны
Утлы гарасатка аттылар!

Ничә кабат мескен планета
Канлы күз яшенә коенды!
Халыкларга бик кыйммәткә төшә
Олыларның мондый "уены"!
Алар тагын сугыш башлар өчен

Атомнардан атом яралар...
Тетрәүләрдән тетрәү тарала...
Зәңгәр офык тагын карала...

Йорт алдында, агач мылтык ясап,
Берни белми уйный балалар...
Минем улым да бар арада...

1958

* * *

Бөтен йортта утлар сүнде,
Сүнделәр берәм-берәм.
Күрше кызы йоклап китте,
Чәчләре — йомшак мендәр.

Әйтерсең лә, бит очлары
Кояшка манып алган,
Иренендә бер чеметем
Елмаю торып калган...

Тыныч кына йокла, кызий,
Йокла төш күрә-күрә...
Тик борчыма мине генә,
Төшемә керә-керә.

1958

УТЫЗ ЯШЬ

Гармунчы дус,
бер сыздырып жибәр
Без яраткан дәртле көйләрне!
Эч пошырып иртә йоклаганнар, —
Уят әле кызлы өйләрне!
Уйнат әле безнең көйләрне!

Гармун тавышы, йөрәк кагышыдай,
Ертып үтсен төннең карасын,
Күзен йомган зәңгәр тәрәзәләр
Пәрдә читен ачып карасын!

Без яшылектә шулай, гармун тартып,
Эр өрдәрәп йөрдек төн бue,
Эт өрдәрдек,
кеше көлдермәдек —
Сабан сөрдек озын көн бue.

Урамнарның уртасыннан атла,
Кемнәр йөргәнлеген белсеннәр!
"Бер яшылектә,
бер картлыкта", диләр,
Карт дисәләр — пускай! —
дисеннәр!

Без кырыкка әле житмәгәнбез,
Утыз яшь ул нишләп карт булсын?!
Йөрәкләрнең янар утлары бар,
Гармуннарның тартыр хутлары бар —
Күрекләрен өзеп тарт, дусым!
Утыз яшь ул нишләп карт булсын!

1958

УЛ БОЛЫТЛАР ЮКТЫР ИНДЕ

Балачакта, зәңгәр күккә карап,
Бармы синен уйга батканың?
Төрле сурәтләргә керә-керә,
Зәңгәр күктән болыт акканын
Бармы синен карап ятканың?

Ә минем бар.
Әллә нишләп шунда
Гашыйк идем "болыт-бабайга",
Ап-ак сакалына ябыша да
Китә идем әллә кайларга...
Барып житә идем айларга...

Йөри идем йолдызларны учлап,
Кәнфит урынына өләшеп...
Түбән очның усал малайлары
Карый иде миңа көнләшеп.

Тик буйлары гына житми иде
Тартып төшерергә болыттан.
Шул болытта йөргән чакларымны
Үлгән чагымда да онытмам.

Ул болытлар хәзер юктыр инде, —
Язын тамчы булып тамгандыр,
Кышын карлар булып бөтерелсә,
Жәен яңгыр булып яугандыр.

Ул болытлар хәзер юктыр инде, .
Юктыр нәкъ мин карап ятканы...
Балачакның хыяллары төсле
Зәңгәр күктән болыт акканын
Бармы синен карап ятканың?

1958

УЛ КАЙДАДЫР БИК-БИК ЯКЫНДА...

Гомер китабымны, альбом кебек,
Карап чыгарга дип бирсэләр,
"Яшылек" дип язылган өч-дүрт битен
Урлар идем.

Әгәр күрсэләр,
Качар идем ерак жирләргә,
Яшылегемне салып ияргә.

Ул кайдадыр бик якында калган:
Авылымның айлы төнендә
Фуражкасын кырын салган егет
Кызын көтә тирәк төбендә.

Эшкә соңлый, диеп, борчылмагыз,
Яшылек бит ул!

Яшылек өлгерер! —
Таң атканчы тирәк төбен саклар,
Ә таң белән эшкә йөгерер...

Шундый чагым бик якында кебек,
Кулны сузсам, житәр шикелле,
Кулны сузам диеп бер үрелсәм,
Өркөтермен, китәр шикелле.

Мин яратам кояш чыккан чагын,
Жирнең өстен нурга балкытып;
Табалмадым, дуслар, гомеремнен
Яшылектән дә матур вакытын.

Тик дөньяда берни кабатланмый,
Һәрнәрсәнең була сызыгы;
Яшылекнең дә,
 әгәр кабатланса,
Булмас иде, бәлки, кызыгы.

Ул кайдадыр бик-бик якында,
Жыр жырлыйлар аның хакында.

1958

РӘХМӘТ

Эшләремнең бардыр яхшысы да...
Гөнаһлар да байтак күренә...
Әле менә чутлап утырдым,
Бер дистәләп шелтә бирелгән.

Төрлесе бар:
соңга калган өчен,
Эшемдәге хата өчен дә,
Артыграк эчкән өчен дә бар,
Хатын-кызлар заты өчен дә...
Ялгыш бирмәгәннәр берсен дә.

Һәм барсын да дус-ишләрем бирде,
Биргән саен әйтә килделәр:
— Бу арада бик очынып киттең,
Төзәлергә кирәк, — диделәр.

Мин аларга ачуланып йөрдем:
"Шул дуслыкмы инде, янәсе?..
Күрмичә дә калып буладыр бит
Иптәшенең кайбер гыйльләсен".

Ләкин алар һаман күреп торды,
Кеше алдында тотып сүктеләр,
Сүктеләр дә "ялгыз калмасын" дип,
Ишек төптә мине көттеләр.

Әле менә чутлап утырдым,
Бер дистәләп шелтә бирелгән.
Шул шелтәне биргән дусларымның
Барсына да рәхмәт белдерәм.

1958

СИЗЕЛМИ ДӘ КАЛДЫ

Тубылларым көзен яфрак койды,
Язлар житкәч, яфрак ярдылар...
Тубылларым утызынчы язны
Минем белән каршы алдылар.

Гөрләп акты утызынчы язым,
Мондый язым кире кайтмас бит;
Тубылларым язын яфрак ярыр,
Гомер язым чәчкә атмас бит.

Утыз яшьтә кайбер шәп кешенең
Игене беткән була урылып,
Ә минеке әле чәчмәгән дә —
Кырык эшем ята кырылып.

Кырык эшем ята кырык якта...
Кыркылмаган ничә елымдыр?
Яшькәйләрең бер кырыкка киткәч
Шагыйрь булулары кыендыр.

Гөрләп акты утызынчы язым,
Сизелми дә калды акканы;
Сизелми дә калды көзгә жилнең
Яфрактарны килеп какканы...

1958

КҮЧТӘНӘЧ

Дуска — Динискә

Кунак итеп мине чакырдың син.

— Күчтәнәчкә нәрсә алырга?

Тиң булырлык синен үзенә,

Тиң булырлык синен табынга

Күчтәнәчне кайдан табарга?

Кибетләрдән-кибетләргә киттем,

Байлык белән тулы як-ягым.

— Ал, ал, — диләр, — менә ак күмәчен,

Ал, ал, — диләр, — менә ап-агын!

Һәркайсысы үзенә чакырып тора —

Сатучылар нинди килешкән!

— Алыштан да, — диләр, — бирештән,

Житеш, — диләр, — менә жимештән!

Күчтәнәчлек сезгә кирәкмәни?

Чиясеме, әллә йөземме,

Алмасымы, әллә хөрмәсеме?

Шаярталар:

— Әллә үземме?

Бар да бардыр синен табында,

Ашаганың, дидем, бардыр ла,

Һәм арырак киттем тагын да.

Кибетләрдән кибетләргә киттем,

Урап чыктым житмеш төрлесен,

Жаннарыңа нәрсә телисең —

Табып була монда көллесен.

Кәнфитләрнең ниндиләре кирәк —
Гөлләреме, әллә аллары?
Кәнфитләрен әгәр ошатмасаң,
Алып жибәр юкә балларын!

Сатучылар миңа күз кысалар:
— Күчтәнәчкә, — диләр, — яхшысы.
Ал, ал, — диләр, — менә әл-шәрабын,
Ал, ал, — диләр, — ап-ак башлысын!

Бар да бардыр синең табында,
Эчкәннәрен, дидем, бардыр ла,
Һәм арырак киттем тагын да.

Йөрөп чыктым бөтен кибетләргә,
Кагып чыктым бөтен капканы,
Синең белән минем дуслыкка тигъ
Күчтәнәчне ләкин тапмадым.

Шул күчтәнәч эзләп йөри-йөри,
Кунакларны берәз көттердем.
Буш кул белән килгән димәс өчен,
Шушы жырны сиңа китердем.

Жырым белән күнләм күтәренке,
Өстем бөтен, тамак тук минем;
Жырдан кыйммәт, жырдан кадерлерәк
Күчтәнәчем башка юк минем!

1959

САГЫНЫРСЫҢ ӘЛЕ

"Юк, сагынмам", — димә, сагынырсың,
Сагынырлык чаклар күп булды.
Кочаклашып, тубыл төбен саклап,
Таң атканчы кемнәр утырды?

Йөрәкләргә капкан сөю уты
Икебезне бердәй көйрәтте.
Акрын гына, башын түбән иеп,
"Яратам шул", — диеп кем әйтте?

Без саклаган тубыл агачының
Бөреләре язын шыттылар...
Бар дөньяның бәхетен күтәргәндәй,
Роддомнан кемнәр чыктылар?

Кемнәр алар явыз гайбәтләрдән
Мәхәббәтне саклап йөрәтте?
Бер шатлыкны урталайга бүлеп,
Пар кайгыны кемнәр бер итте?
Синең белән икәү — без бит ул!

"Юк, сагынмам", — димә, сагынырсың!
Сагындыра бит ул үткәннәр.
Алар шулай сагындырыр өчен
Тиз-тиз генә үтеп киткәннәр.

1959

МИН ҺАМАН ДА УНСИГЕЗДӘ КЕБЕК

Бернәрсә дә үзгәрмәде кебек:
Кояш бата — һаман элекке,
Таңнар ата — һаман элекке...
Мин һаман да унсигездә кебек,
Унсигездән узмас кебекмен.

Кичә генә паспорт алдым кебек,
(Туган елымны, ди, оныттым.)
Йөрәгемне һаман жылытып
Йөри сыман комсобилетым.

Нәкъ унсигез яшылек егет кебек
Мин гашыйкмын бөтен дөньяга.
Йөз хыяллар белән йоклап китәм,
Мең хыяллар белән уянам.

Урамнарда уйнап киткәнем бар
Иптәш итеп бала-чаганы.
Акыл тешем күптән чыкты инде,
Акыл ягы һаман чамалы.

Мин һаман да унсигездә кебек,
Йөрәк һаман шулай түземсез...
Тик унсигез яшылек кызлар гына
"Агай"диләр, — шунсы күңелсез.

1959

СИҢА ЖЫР ДА ЯЗМАГАНМЫН

Ничә еллар инде жырлар язам...
Ничә кызлар гашыйк иттеләр,
Вакытлыча гашыйк иттеләр дә
Бөтенләйгә ташлап киттеләр.

Ә син һаман минем янда калдың,
Гөнаһларым булды — кичердең.
Берәү булса, агу бирер иде,
Ә син миңа дару эчердең.

Китсәм, кайтсам — ашарыма әзер,
Кияремә әзер — юылган...
Хәтта бетмәс тавык чүпләсә дә —
Синен эшен һәрчак муеннан.

Тик шулай да көлеп озатасың,
Каршы аласың таңнар шикелле;
Егылганда, мине күтәрергә
Иң беренче булып син килдең.

Иң беренче булып син котладың
Ижатымның һәрбер үрләвен;
Әллә кайдан мине күреп тордың,
Тик мин генә сине күрмәдем.

Ничә еллар инде жырлар язам...
Ничә кызлар гашыйк иттеләр,
Вакытлыча гашыйк иттеләр дә
Бөтенләйгә ташлап киттеләр,
Жырларымны әрәм иттеләр.

Ә мин сиңа жыр да язмаганмын,
Әзлөгәнмен жырны ерактан.
Күрмәгәнмен — ничә еллар буге
Үз янымда нинди жыр яткан!

1959

* * *

Аккан сулар шундый ярсу иде,
Шундый алсу иде иртэлэр!..
Йөрәгемне сиңа бүләк иттем, —
Гашыйклар бит шулай итэлэр.

Минем атлап килгән юлым белән
Тиң булмаган икән сукмагың:
Бүләгемне алдың алуын да,
Ләкин аны санга сукмадың.

Эч пошканнан бер уенчык итеп,
Иркәләгән булдың, кочаклап,
Уйнап туйгач, игътибарсыз гына
Ташлап киттең аны учакка.

Аккан сулар һаман ярсу микән,
Алсу микәнни соң иртэлэр? —
Гашыйклар бит һаман гашыйкмын дип,
Йөрәкләрен бүләк итэлэр.

1959

УФА—КАЗАН

Уфа дисең дә мактыйсың,
Уфадан туйдым инде.
Гомеремдә күрмәсәм дә,
Үкенмәс булдым инде.

Казан калалары матур,
Сагындым Казанымны,
Укып йөргән елларымны,
Мәхәббәт газабымны.

Яшылек үткән юлларымнан
Казанга кабат китәм.
Бер күрергә зар булырсыз —
Уфага кайтмам бүтән.
Казанга китәм, китәм!

Елларына әллә ничә
Кабатлана шул хатам.
Казанны сагынып барам да
Уфамны сагынып кайтам.

1959

ТЫНЛЫК ЭЗЛӘП КАЙТТЫҢМЫ?

Сагындың да көтү кайтуын,
Жылы сөтен, әйрән-катыгын,
Чишмә суларының салкынын,
Кайттыңмыни жәйге ялында
Тынлык эзләп туган авылга?

Тынлык эзләп урамнарда чыктың...
Машиналар күпме агалар!
Бәйдән ычкындырган эт шикелле
Ырылдашып көн-төн чабалар!
Мотор тавышы көйләп йоклата...
Мотор тавышы гөрләп уята...
Мотор белән сыер савалар...
Мотор белән такта яралар...
Мотор белән утын кисәләр...
Ишек алдындагы кое суын
Мотор белән суырып эчәләр...

Тынлык эзләп басуларга чыктың,
Басуларны күпме таптадың,
Басуларга комбайннар хужа,
Басуларга тракторлар хужа —
Бер жирдә дә тынлык тапмадың.

Борын заман шагыйрь халыклары
Дан жырлаган авыл кайда ул?
Жылы сөте, әйрән-катыклары,
Әгәр сатып алсаң, бар да ул...

Авил тынлыклары кайда ул?
Иртә таңнан алып төнгә тиклем
Эзләсәң дә аны тапмассың.
Тынлык эзләп әгәр кайтыр булсаң,
Авылыңа башка кайтма син —
Авылыңда тынлык тапмассың!

1959

ЫШАНАСЫ КИЛМИ

Кичә берәү бу дөньядан китте,
Каршы торалмады үлемгә.
Кеше гомере мәңге түгелгә
Кыен булып куйды күңелгә.

Кыен булды...

Ләкин бүген иртән
Кояш чыкты, көлеп, кызарып;
Вак-вак басып,
көянтәсен асып,
Суга китте күрше кызлары.

Жилләр исте...

Жилләр түбән очтан
Алып килде төтен исләрен.
"Кемнәр бүген кунак чакыра икән,
Иртә яккан шулай мичләрен?"

Кемнәр икән бүген шатланыр —
Хатлар алып икән ерактан?
Кайсы кызның бәхете жиңәр икән —
Кемнәр кайтыр икән солдаттан?"

Уйларымны челпәрәмә ватып,
Килеп керде күршем атылып,
Үзе көлә, үзе аптырый —
Игез малай тапкан хатыны!..

Жир өстендә яңа көн башланды,
Жиңел булып китте күңелгә.
Жиңәлмәслек нәрсә түгел лә —
Ышанасы килми үлемгә,
Кеше гомере мәңге түгелгә.

1960

ЮЛДА КИРӘК ИКӘН

Юлга чыккач, юлда кирәк икән —
Чишмәләрдән сорап су алдым;
Дингезләргә барып житәлмәдем,
Чишмә тирәсендә чуалдым.

Юлга чыккач, юлда кирәк икән,
Батырлардан сорап көч алдым;
Бозау кебек юаш малай идем,
Тешләшергә азау теш алдым.

Юлга чыккач, юлда кирәк икән,
Юлчылардан сорап тоз алдым;
Сорар идем, сорар кешесе юк.
Сорап тормыенча кыз алдым.

1960

"КИЛДЕНМЕ?" — ДИП СОРАМА

(С.Чекмарев турында уйлап)

"Килденме?" — дип миннән сорама син,
Монда миңа бар да туганнар:
Минем белән бергә туганнар да,
Бергә үсеп, бергә торганнар.

Урамнар да, урманнар да —
Барысы да иске танышлар;
Бу басулар — минем басулар бит,
Бу арышлар — минем арышлар.

Бер кычкырып жибәрүем була —
Таный алар мине тавыштан.

Әллә кайдан күрөп кул болгыйлар,
Тирәкләрем сәлам бирәләр.
Басу капкасыннан килеп керсәм,
Казан аса күрше-тирәләр.

Берәм-берәм ирләр керәләр
Сорашырга дөнья хәлләрен.
Күчтәнәчтән авыз итә-итә
Утырабыз таңга кадәрле.

Шул кешеләр генә аңлыйлар да
Дөвалыйлар йөрәк ярамны.
Алар минсез яши аладыр да,
Мин аларсыз яши аламмы?

Шулай булгач, ничек килим, ди мин,
"Килденме?" — дип сорау хата ул.
Туган җиргә кеше киләмени?
Туган җиргә кеше кайта ул!

1960

КОМАНДИРОВКА

Юл капчыгым тагын тутырылган,
Миңа тагын юлга чыгарга.
Сиңа тагын, тәрәзәдән карап,
Мине көтеп, эчтән сызарга.

Сиздермәскә үзең тырышсаң да,
Шелтәлиләр мине күзләрең;
Авыз ачып үзең әйтмәсәң дә,
Ишетелә миңа сүзләрең:

”Бер тынгысыз бәндә булдың, дисең,
Һич бетмәде, дисең, юлларың,
Кеше, дисең, әнә, тыныч яши,
Шулай, дисең, яшәп булмады”.

Шулай гына яшәп булмады шул,
Мәшәкате булды һәркөннең.
Юлдан кайттым, юлга чыгып киттем,
Гомер буе сине көттердем.

Кулда тагын командировочный,
Бүген тагын миңа китәргә;
Сиңа тагын, юлларыма карап,
Көтәргә дә мине көтәргә.

Нишләтәсен, шулай китә торган,
Көтә торган юллы заманнар.
Рәхәтләнеп, безгә рәхмәт әйтеп,
Тыныч яшәр бездән калганнар.

Ә хәзергә мине гаепләмә,
Күзләрендә ачу көйрәтмә...
Син дөньяда миңа бик кирәксең,
Юлларым да шулай кирәкләр.

1960

КАРА ИКМӘК

Әнкәй миңа кара икмәк чәйнәп,
Имезлеккә салып биргән дә,
Үзе киткән урак урырга...

Елаганмын,
ләкин чыдаганмын —
Икмәк белән була торырга.

Кара икмәк бәләкәйдән таныш,
Беләм аның кыйммәт икәнән,
Бер телеме өчен
кешеләрнен
Таңга кадәр чират көткәнән.

Икмәк хәле зур мәсьәлә булган:
Йөз граммлап аны бүлгәннәр,
Кош теледәй шул граммнар өчен
Сугышканнар,
хәтта үлгәннәр...

Шул чакларны онытабыз бугай,
Әйтерсең лә, күктән төшкәнбез.
Беребез дә күктән төшмәгәнбез,
Кара икмәк ашап үскәнбез.

Ул вакытлар мәңге кире кайтмас,
Без ашыйбыз хәзер калачын,
Тик калачның төмен белер өчен
Без онытмыйк аның карасын.

Без онытмыйк
жәйге челлэләрдә
Жиң сызганып кемнәр иккәнен,
Без онытмыйк
бәрәкәтле жирнең —
Кара жирнең кара икмәген!

1960

БЕР ГЕНӘ

Баш өстемдә Кояш — бер генә,
Аяк астымда Жир — бер генә,
Йөрәгем — бер,
яшәр гомерем — бер...
Мәхәббәт тә микән бер генә?

Тик бер генә микән жан яраткан?
Кабатланмас микән кабаттан?
Жирдәгене миңа буйсындырып,
Күктәгене миңа караткан
Көнем кайтмас микән кабаттан?

Ул еракта инде, еракта.
Үзе китми ләкин йөрәктән.
Нинди мәрхәмәтсез законнар
Кешеләрне шулай өйрәткән —
Күзне кызыктырган меңнәрдән
Берәү генә кала йөрәктә.

Баш очымда янган ут шарыдай,
Аяк аста яткан Жир шарыдай,
Мәхәббәт тә икән бер генә!
Шул бер генә өчен бу дөньяда
Газапланмый икән кем генә?!

1960

МИННӘН БАШКА

Көтмәгәндә куркыныч уй
Килеп төште минем башка:
Туган ягым миннән башка
Әйләнгәндер тораташка.

Миннән башка таң да тумый,
Сандугач та жырламыйдыр,
Чикерткәле болыннарда
Чалгылар да чыңламыйдыр.

Чишмәләрнең йөрәкләре
Туктагандыр тибүеннән,
Балкымыйдыр чәчкәләр дә
Гашыйк кызлар көлүеннән.

Яшь егетләр кич йөрергә
Чыкмыйлардыр, йоклыйлардыр,
Миннән башка чәчмиләрдер,
Урмыйлардыр, сукмыйлардыр...

Шул куркыныч уем белән
Кайтып төштем Күрдембашка.
Туган ягым миннән башка
Әйләнмәгән тораташка.

Миннән башка таң да туган,
Сандугач та жырлап торган,
Чикерткәле болыннарда
Чалгылар да чыңлап торган.

Чишмәләрнең йөрәкләре
Туктамаган тибүеннән,

Чәчкәләр дә балкып яна
Гашыйк кызлар көлүедәй.

Яшь егетләр, гармун тартып,
Кич йөриләр урамнарда.
Миннән башка чәчәләр дә,
Уралар да, сугалар да.

Тормыш ага үз көенчә.
Тик бернәрсә сыймый башка:
Ә мин ничек яшәгәнмен,
Әйләнмичә тораташка,
Туган ягым, синнән башка?
Синнән башка!

1960

ӘЙДӘ, КИТТЕК!

Сиңа күпне вәгъдә итәләрдер...
Син, әлбәттә, моңа хаклысың.
Син яшәргә тиеш матур йортта,
Син кияргә тиеш затлысын.

Ә мин нәрсә вәгъдә итим сиңа?
(Үзең тырыш мине аңларга.)
Алдашып та, бәлки, буладыр ул,
Телем бармый сине алдарга.

Сөюемнән башка бернәрсәм юк,
Безгә дигән йортлар — салмаган,
Сиңа дигән ефәк күлмәклекләр
Кибетләрдә әле — алмаган.

Әтием дә шулай үз тормышын
Түп-түгәрәк нульдән башлаган,
Шатлыкны да, кайгыны да бүлеп,
Әнкәй белән бергә ашаган.

Шул шартларга әгәр риза булсаң,
Бөтенләйгә диеп уйласаң,
Үткәнеңә карап уфтанырлык,
Үкенерлек әгәр булмасаң,

Әйдә, киттек!

Безгә дигән йортның
Нигезләрен икәү салырбыз,
Сиңа дигән ефәк күлмәклекнең
Иң затлысын икәү алырбыз!

1960

ГӨЛЧӨЧӨККӨ

Ничек кенә оста ямасаң да
Эзе кала икән яраның.
Бөтенләйгә сине онытыр өчен
Барысын да эшләп карадым.

Күз алдымда һәрчак тормасын дип
Көләч йөзәң, күзәң, кашларың,
Киткән чакта бүләк итеп биргән
Карточкаңны утка ташладым.

Карап тордым: куырылып яндың,
Кара күмер булды төсләрең;
"Янсын әйдә, онытылсын!" — дидем,
Хатларыңны илтеп өстәдем.

Еллары да, бу онытсын, диде,
Картайтырга тизрәк тырышты,
Чәчләремне сирәкләгән булды,
Маңгаема киртә тотышты.

Дусларым да ярдәм итештеләр,
Тинчләп хәтта мине тилегә:
"Хатының бар, балаларың үсә,
Онытырга кирәк", — диделәр.

Еллар үткәч, балалар да үскәч,
Хатларың да синең килмәгәч,
Карточкаңа карап, йөзәңне дә,
Күзәңне дә синең күрмәгәч,
Онытты дип, бөтенесе дә тынды,
Йөрәк кенә ләкин тынмады;
Онытырга күпме тырышсам да,
Юк, барыбер онытып булмады!

1960

МӘХӘББӘТ ХАКЫНА

Бер йөгәнсез тиле егет чагым,
Дилбегәсез батыр ир чагым!
"Мин яратам" дигән сүзең өчен,
Мең әйләнәп чыгам жир шарын.

Ул житмәсә,
 әгәр кирәк икән,
Айны алып төшәм йөгәнләп;
Күк йөзәндә янган йолдызларны
Чүпләп бирәм сиңа берәмләп.

Айны тарак итеп,
 чәчләреңнен
Толымнарын тарап үрерсең,
Йолдызларны, ахак төймә итеп,
Муеныңа тагып йөрерсең.

"Аз" дисеңме?
 Син куш кына миңа!
Башкарырга әзер бар эшне.
Сеңлең белән уйнап йөрөсеннәр —
Алып кайтыйммы соң Марсны?

Син әйт кенә!
 Тагын ни телесең?
Әллә күңлең Кояш телесе?
Үреләп кенә шул Кояшны алып,
Уч төбөмдә суытып биримме?

"Алай итмә, дөнья бетәр!" — диеп,
Син курыкма, жаен табармын:
"Яратам", — дип бер әйт кенә миңа,
Йолдызларын,
 Аен,
 Кояшын да
Үз урынына илтеп кадармын!

1960

АРАКЫГА ДАН ЖЫРЫ

(Шаяру катыш)

Кече яшьтән таныш ап-ак башың,
Мәңге сүнмәс кайнар йөрәгең,
Йөрәгеңнең сүнмәс кайнарлыгын
Йөз граммлап эчеп өйрәндем.

Шатлыкны да сиңа салып юдым,
Кайгымны да синдә тараттым,
Мин бит сине кырык градуслы
Саф мәхәббәт белән яраттым.

Яратышкан, имеш, дип сөйлиләр
Таһир белән Зөһрә турында,
Синең белән минем мәхәббәткә
Караганда алар ерунда!

Аякларым атлый алмаса да
Күңел һаман сиңа тартыла,
Синең алда мин кечкенә сыман,
Бөтен гомерем тормый яртыңа!

И аракым, жаным,
синнән башка
Көнем кара, төнем күңелсез;
Шунсы жәлке:
берчак мин үләрмен,
Син калырсың —
син бит үлемсез!

1960

МАТУРЛАРГА ТУДЫМ

Мин бу жирне матурларга тудым
Һәм күрергә тудым
Гүзәллекнең күккә үрләвен.
Законнан тыш дип игълан итәм
Гамьсезлекнең бөтен төрләрөн.

Судка бирәм гаделсезлек дигән
Гасырлардан килгән гадәтне.
Үтерешнең үзен үтерәм дә
Тик калдырам жирдә әйбәтне.

Хезмәтне һәм тынычлыкны жирнең
Падишасы итеп калдырам,
Илдән-илгә йөрер визаларга
"Дуслык, туганлык" дип яздырам.

Кайгыларны каерып ыргытам да
Утка салам аның оясын;
Кеше бәхет белән йокласын да
Яңа бәхет белән уянсын.

Мин бу жирне матурларга тудым,
Тазартырга тудым
Жыен хәшәрәттән, шакшыдан,
Һәм төзөргә аны мәңгелеккә
Тик гүзәлдән,
ныктан,
яхшыдан!

1961

❧

АК КАЕННАР КАЯ БУЛГАННАР?

Әри буге ак каенлык иде...
Ак каеннар яшел тәлгәшле...
Ул каеннар кайгы китермәде,
Ул каеннар шатлык өләште.

Төпләреннән жиләк жыйган чакта,
Чатыр корып, жырлап тордылар.
Тыңлый белсәң, алар жырлый белә,
Ак каеннар алар жырлылар.

Сагынып кайттым шушы каеннарны,
Гүя, мине көтеп торганнар.
Авылдашлар,
дуслар,
туганнар,
Ул каеннар кая булганнар?

Тәлгәш-тәлгәш яшел яфраклар да,
Жиләкләргә төшкән чык та юк,
Лебер-лебер аккан жырлары да,
Чатыр да юк монда, чурт та юк!

Сугыш кырындагы каберлектәй,
Чекерәеп тора төпсәләр,
Каерылып каен үскән жирдә
Сызгырышып жилләр исәләр.

Тик бер генә көнгә власть бирсәләр,
Шул каенны кискән кешеләрнен
Тотып кисәр идем үзләрен!
Мин жырларга бүген тиеш идем,
Тиргәшелде бугай, түзмәдем.

1961

* * *

Шыбыр-шыбыр яңгыр ява,
Чылата керләреңне.
Керфекләрең ник чыланган,
Сагыңдың кемнәреңне?

Елама, дип юатсам да,
Барыбер еларсындыр.
Болытлар бит тулышканнар —
Яңгырны тыярыңмы?

Шыбыр-шыбыр явар да ул,
Шыбырдап үтеп китәр.
Кояш чыгар, кояш чыккач,
Керләрең кибеп бетәр.

Керфекләр дә, керләр кебек,
Тиз генә кипсә икән,
Сагынулар да, яңгыр кебек,
Килсә дә китсә икән!

1961

БОРЫНГЫ ГАДЭТ

Сездә ничек?

Бездә тәмле була
Таң алдыннан йокы сәгате.
Тик авылымда шундый гадэт калган —
Борынгыдан калган гадэт ул:
Таң тишеге белән уяталар,
Кояш чыкмас элек тор, диләр.
Ә тормасаң, иркәләнеп ятсаң, —
Игелексез, диләр, тиргиләр.

Гомер бакый бездә шулай килгән:
Соң ятканнар, иртә торганнар,
Жәйге кояш башын калкытканчы,
Инде бертын урак урганнар.

Бабай әйтә: кешеләрнең бәхете
Кояш белән бергә чыга, ди.
Кояш чыккан мәлне күрмәүчеләр
Бәхетсезләр энә шуңа, ди.

Һәм бу гадэт һаман дәвам итә:
Соң яталар, иртә торалар,
Авылдашлар, кояш чыкмас элек,
Күзен тырнап, эштә булалар —
Яз чәчәләр, көзен уралар...
Безнең якта иртә торалар.

Югалтуы кыен кыенлыкка
Таң алдыннан йокы сәгатен...
Ә шулай да мин ихтирам итәм
Авылымның бөөк гадәтен.

1961

ОЗАТЫГЫЗ!

Йомшак кына жәеп йоклаттың да,
Йомшак кына сөеп уяттың...
Бүлмәләргә кереп бикләндем дә
Язар юлларымны югалттым.

Язар юлларымны юлларга
Озатыгыз мине юлларга!

Вокзалларның каты диваннарын,
Көнбагышлы пычрак идәннәрен,
Идәннәрдә, урамнарда яткан
Иваннарны өзелеп сагындым.

Алар белән булган чакта минем
Түбән игән башым турая,
Зур кайгылар кечерәеп кала,
Вак шатлыклар үсә, зурая.

Үзегезгә булсын бүлмәгез!
Юлларымны берүк бүлмәгез!

Бүлмәләрдә —
житте! — күп суладым
Хушбуйланган тынчу һаваны.
Ярты гомер юлда үткән икән,
Юлда үтсен инде калганы!

1961

* * *

Безнең якта кышлар салкын була,
Үзәкләргә үтеп өшетә;
Ә жәйләре шундый эссе килә,
Ташка басып булмый төшлектә.

Безнең якның кызлары да шулай —
Табигатьтән үрнәк алганнар:
Яратмаса, кыштай салкын була,
Яратсалар — жәйдәй кайнарлар.

1961

ЯШЬ ЕГЕТЛӘР ЧАЛГЫ ЯНЫЙЛАР

Тезелешеп кызлар печән жыя —
Болыннарның чәчен тарыйлар.
Янып торган шул кызларга карап,
Яшь егетләр чалгы яныйлар.

Һич китәсе килми яннарыннан —
Хет таш булып шунда катып кал,
Хет кызларның аяк асларында,
Жыйган күбә сыман, ятып кал.

Тезелешеп кызлар печән жыя,
Әллә инде миңа карыйлар?
Йөгереп кенә барып киләсеме?
Яшь егетләр чалгы яныйлар.

Мин дә кушылып печән чабар идем,
Югалтканмын икән чалгымны.
Чалгысын да табып булыр да ул,
Табып булмас егет чагымны.

Тезелешеп кызлар печән жыя —
Болыннарның чәчен тарыйлар.
Алар хәзер миңа карамыйлар,
Яп-яшь егетләргә карыйлар...
Ә егетләр чалгы яныйлар.

1961

ЗЭНГЭР КҮККЭ КАРАП...

Яшел жирем — яшел бишегем син,
Элли-бэлли көйләп тирбәттең;
Ашларыңның иң тәмлесен биреп,
Суларыңның биреп ширбәтен,
Әнкәм булып мине тирбәттең.

Бишегендә иркәләнеп үстем,
Зәңгәр күккә карап үстем мин;
Бөркетләрең кебек үткер күзле
Һәм тауларың кебек көчле мин,
Буйга житкән балаң — Кеше мин!

Бер ана да ләкин үз баласын
Гомер буге тотмый бишектә.
Һәм бала да,
тәпи басу белән,
Кабаланып килә ишеккә...

Яшел жирем — яшел бишегем син,
Кайда синең, кайда ишеген?
Чыгар мине,
чыгар биеклеккә —
Бик очасы килә Кешеңнең.

Канатымны үзең үстердең бит —
Корыч канат минем кулларым.
Юлларыма Кояш нурын сибә —
Күрсәт миңа Галәм юлларын.

Кыр казлары юлын күрсәт миңа,
Чулпаннарны күрсәт. Зөһрәне...
(Йолдыз булып кызлар чакырганда
Түзәмени егет йөрәге?!)

Яшел жирем — яшел бишегем син,
Яшылек бишеге син Кешеңнең.
Бишегендә мәңге йоклатырга
Көче житмәс тарту көчеңнең.

Шул көчеңне жиңеп чыгар өчен,
Зәңгәр күккә карап үстем мин.
Зәңгәр күктә зәңгәр йолдызларга
Жир йолдызын илтеп тагар өчен
Туып-үскән балаң — Кеше мин!
Синең үзеңнән дә көчле мин!

1962

ШИГЕМ ЮК

Бар әле, бар:
Дөньябызда бик күп кимчелек бар,
Кибетлөрдә әле чират бар;
Типсә тимер өзәр башы белән
Тырай тибеп йөргән ир-ат бар;

Калаларда күпме фатирсыз бар,
Күп шагыйрьләр әле фатирсыз;
Көндөз эшләп,
кичен су ташырга,
Кер юарга мәжбүр хатын-кыз.

Һәм аларны рәнжетүчеләр бар,
Тел белән дә,
хәтта тукмап та...
Арабызда түрә-бюрократ та бар,
Исерек хулиган да, куркак та...

Бар әле, бар —
Сводкада күптән урылып беткән,
Урылмыйча калган яланнар,
"Бабай" заманыннан торып калган
Күз буяулар
Һәм күзеңә карап алдаулар.

Янаулар бар яңа сугыш белән,
Чөнки әле җирдә дошман бар,
Ике якта бер-берсенә карап
Атылырга торган пушка бар.

Бар әле, бар...
Әгәр саный китсәң,
Ул "барлар"ның әле чиге юк.
Шул "барлар"ны ләкин юк итәчәк
Кешеләргә минем шигем юк!

1962

* * *

Р-га

Син китəргə тиеш бəтенлəйгə,
Вагон тоткасына үрелдең.
Көз житеп тə əле өлгермəгəн,
Язны сагынып та өлгердем.

Бар табигать үксеп елый сыман:
Елый таллар...

Елый болытлар...

Болытлардан кургаш тамчы тама,
Кургаштан да авыр минутлар.

Ара якын:

тик бер генə адым,
Атлыйсы да
Атыласы синең кочакка,
Һəм янасы
бəтен гомер бue
Кочаклашып шушы учакта.

Ара якын, лəкин кешелəрнең
Язмышлары ята арада.

Язлар белəн көз арасы ерак —
Бигрəк ерак безнең аралар.

Еласыннар таллар...

Болытлар...

Һəм елгалар чыксын ярыннан! —
Тимер юлда рельслар да шулай —
Мəңгə бергə,
мəңгə аерылган.

1963

ТАШКА ЯЗЫЛГАН ИСЕМНӘР

Кайда бармый, ниләр күрми
Ир-егеткәй белән ат башы.
Башкорт халык жыры

Жил-давылда икәү менгән идек
Ирәмәлкәй тауның башына,
Истәлектә диеп исемнәрне
Язып куйган идек ташына.

Ул исемнәр әле дә исән микән,
Жуйды микән еллар яңгыры?
Безнең брат җирдә бик күп ташка
Үз исемен язып калдырды.

Жил-давыллар безне Ирәмәлдән
Еракларга илтәп ташлады.
Безнең исем белән чуарланган
Яу кырының кабер ташлары.

Көнбатышлар, әйдә: "Кыргый башкорт,
Грамотсыз халык", — дисеннәр...
Бухенвальдның идән асларына,
Рейхстагның капка башларына
Язылганнар безнең исемнәр!

Язылмаганнарын сыйдыра алмас
Ирәмәлкәй тауның мең ташы.
Кайда гына бармый, ниләр күрми
Ат башыннан бигрәк ир башы!

1963

САРЫ САНДУГАЧ, КАРА КАРЛЫГАЧ

(Кыз жыры)

Сары сандугач, диде,
Кара карлыгач, диде.
Күнелләрең кемдә, кызый,
Йөрәгеңне ач, диде.

Сандугач сары, дидем,
Карлыгач кара, дидем,
Күнелемнең кемдәлеген
Күземнән кара, дидем.

Сары сандугач, диде,
Кара карлыгач, диде.
Алай булгач, килимме соң
Кояш баегач, диде.

Сандугач сары, дидем,
Карлыгач кара, дидем,
Килеп житә алырсыңмы,
Бик ерак ара, дидем.

Сары сандугач, диде,
Кара карлыгач, диде,
Ерак булса да килермен,
Ишегеңне ач, диде.

Сандугач сары икән,
Карлыгач кара икән,
Кояш баегач та килә,
Бик якын ара икән.

1964

ЫШАНЫЧ

Әй ышаныч!

Әкият таңнарыннан,
Хыяллардан туган ышаныч,
Сабый бала кебек гел сафлыктан,
Яктылыктан торган ышаныч!

Шул ышаныч белән алдандым да,
Алдадым да бугай кешене,
Тәмле, дидем әрем ачыларын,
Бигрәк ачы, дидем төчене.

Кайчагында караны ак дидем,
Кара дидем кардай ап-акны,
Түмгәкне дә биек тау дип йөрдем,
Акыллы дип йөрдем ахмакны.

Үкенечле алданулар белән
Яраланган еллар кызганыч;
Ләкин миндә һаман исән әле
Сабый бала кебек ышаныч.

Сабый бала кебек әкиятләргә,
Хыялларга һаман ышанам;
Ераклыктан якынлыкны көтәм,
Жылы язны көтәм кышлардан.

Түмгәкләрне тау итәсем килә,
Ак итәсем килә караны,
Юкларны да бар итәсем килә,
Юк итәсем килми барларны.

Әнкәйләр бит безне бу дөньяга
Шул ышаныч белән яраткан,
Шул ышаныч белән алдамасак,
Алданмасақ иде кабаттан!

1964

ҮЛЕМ КИЛГӘЧ

(Больницада язылган шигырь)

Килдеңме?
Гомер итте — житте, дидеңме?
Фани дөньялардан
тегесенә
Алып китәргә дип килдеңме?
Рәхмәт инде,
исем-фамилиямны,
Адресымны сорап белгәнсең,
Әллә кайда,
бик еракта тора,
димәгәнсең —
килгәнсең.

Килгәнсең дә...
Ләкин бик тиз генә
Китеп булмас әле биредән.
Чөнки жибәрмиләр:
Бурычы күп, диләр, бирергә.
Санап бетергесез бурычым күп:
Уттан ялкын алдым —
бирмәгән,
Судан салкын алдым,
Табигатьтән
Күпме акыл алдым — бирмәгән;
Кешеләрне күпме мәшәкәтләп,
Күпме вакытын алдым — бирмәгән,
Тау зурлыгы бәхет вәгдә итеп,
Хатын алдым,
Вәгдә иткән бәхет бирмәгән.

Бирмәгәнмен жиргә туган өчен,
Жирдә торган өчен бирмәгән,
Беләгемдә,

йөрәгемдә ята —
Биреләсе көчем бирмәгән.

Алып жыйганмын да бирмәгәнмен.
Гомер үтеп бара тиктәскә.
Шулай булгач, китеп булмый инде,
Туры килә пока үлмәскә.

Үлем кадәр олы башың белән,
Дәрәжәсен төшереп даныңның,
Син башкача үзең килеп йөрмә,
Вакыт житкәч, үзем барырмын.

1964

* * *

Унсигезе тулган инде,
Кызны яучылар вакыт.
Күк күкрәтеп болыт килә,
Яңгыр тамчылар вакыт.

Тамчы гына житәр микән?
Коеп яуганы кирәк,
Кичтән килеп, төнгелеккә
Кунып калганы кирәк.

Күк күкрәтеп килде болыт,
Яңгыр тамчыламады.
"Яратам" дип йөргән булды,
Үзе яучыламады.

1964

ЕГЕТЛӘР БӘЙЛӘНӘЛӘР

(Яшь хатынның иренә хаты)

Син киткәннән бирле инде
Башларым әйләнә бит,
Бер минут та тынгылык юк —
Егетләр бәйләнә бит.
Дус кызларым аша көн дә
Записка тапшырталар
Ул гынамы?

(Оятсызлар!)

Аулакка чакырталар.

Шаярыпмы, чынлаптырмы,
"Иренә көтмә", — диләр,
"Каладагы сөйгән кызы
Янына киткән", — диләр.

Берсе бигрәк тә бәйләнчек,
"Яратам" дигән була,
Ак күлмәген кигән булып,
Кичләрен килгән була.

"Ялгызыңа күңелсездер,
Клубка китәек", — ди.
Клубка барсаң да бәла,
"Танцевать итәек", — ди.

Башкайларым катты инде,
Калмады түзәр хәлем.
Тотып тукматам үзләрен,
Кайт кына тизрәк, жаным!

1964

КАЙДА ИКӘН БЕЗНЕҢ ЕГЕТЛЕК?

Кичә генә, һавалардан чүпләп,
Сөйгәннәргә йолдыз тараттык,
Ал кирәксә, алларын да таптык,
Гөл кирәксә, гөлләрен дә таптык,
"Жанкисәкләр" дип жан аттык.

Батырлардан батыр,
киң күңелле,
Рыцарский егет идек без.
Шул егетләр бүген
танымаслык —
Феодалный бабай кебекбез.

"Жанкисәкләр"не без әйләндердек
Жан кыпчы усал хатынга.
Алларыбыз инде ал түгелләр,
Гөлләребез шинде салкынга...

Күзләребез йолдыз эләмиләр,
Йөзләребез болыт — караңгы...
— Әзерләче тизрәк аш-суыңны!
— Елатмачы, зинһар, балаңны!
— Идәннәрең һәм керләрең белән
Китмисеңме шунда капланып!..
Тапланып һәм тәпәрләнеп беттек,
Бакыр акча сыман вакландык.

Йолдызлардан биек мәхәббәтне
Аяк аска салып череттек.
Шушы микән безнең ирлегебез?
Кайда икән безнең егетлек?

1964

ӘКИЯТТӘГЕ КЕБЕК

Сөйлиләр бит:
борын заманнарда
Әби белән бабай торган дип,
Һәм аларның өч малае булган,
Өчесе дә матур, уңган дип,
Өстәвенә, батыр булган дип.
Без дә, карчык, әкияттәге кебек,
Әйбәт кенә яшәп ятабыз,
Олылардан акыл өйрәнәп,
Кечеләргә акыл сатабыз,
Жиңелен дә бергә күтәрәп,
Авырын да бергә тартабыз...
Тату гына яшәп ятабыз.

Зарланган юк дөнья зарларыннан,
Үзебезгә күрә бар да бар:
Әкияттәгедәй өчәү булмаса да,
Икебезгә ике малай бар.
Алар инде почти егетләр,
Бер карасаң, арысланнар кебек,
Бер карасаң, песи кебекләр.

Үзебез өчен ул тиклем дә түгел,
Алар өчен күпме көч түктәк,
Алар өчен күпме шелтәләрне,
Күпме тиргәшләрне ишеттек.

Тик кайчакта ишетәсе килә
Берәр жылы сүз дә, мактау да.
Сөйлиләр бит...
Сөйләсеннәр иде
Әкият итеп безнең хакта да:

Борын-борын-борын заманда дип,
Әби белән бабай торган дип,
Әйбәт кенә тормыш корган дип,
Икесенә ике малай булган,
Икесе дә матур, уңган дип,
Өстәвенә, батыр булган дип.
Сөйләсеннәр иде!

1964.

ЭШ

Эшнең ниндие дә жинел түгел,
Эшнең ниндие дә арыта:
Билләреңне бөгеп,
 станокта
Деталь кырып кара —
 арыта.
Озын көннәр буе комбайнда
Иген урып кара —
 арыта.
Шигырь өчен рифма корып кара —
Арыта.

Ул арыта беләк мускулларын,
Ул арыта акыл мускулын.
Арытучы шушы авыр йөкне
Үз жылкәмә сала үз кулым.

Бу йөкне мин рәхәтлектән түгел,
Кирәк булган өчен күтәрәм,
Мәжбүри дә,
 ләкин кадерле дә
Бу йөк миңа бик күп йөкләрдән.
Ышанычлы бар байлыгым шунда:
Ашарыма икмәк — шул йөктә,
Кияремә күлмәк — шул йөктә,
Туган илгә терәк — шул йөктә;
Авыр икән, әйдә авыр булсын,
Һәм булсын ул һәрчак биектә.

Мин ризамын;
 билләремне бөгеп

Станокта деталь кырырга,
Озын төннәр буе, йокламыйча,
Шигырь өчен рифма корырга.
Арырга!
Тик язмасын минем язмышыма
Бер минутка эшсез калырга!

1964.

ПОЧЕТ ХЭТЭР

(Бер шофер авызыннан)

Шофер булгач, иллә-мәгәр,
Шәбәйде бит минем хәлләр:
Берәү кертә бер «ярты»ны,
Берәү төртә бер «ярты»ны.
Почет хәтәр, шайтан алгыры!

Берсе әйтә: «Печәнем бар,
Тәкәнен, ди, печкәне бар!»
Берсе әйтә: «Утын бар, ди,
Балның первай сорты бар», — ди.
Пажалыста, рәхмәт яугыры!

«Ярты»ларын эчеп туйгач,
Балы белән очлап куйгач,
Машинага утын төяп,
"Сарманский" көйне көйләп,
Кайтып киләм, шайтан алгыры!

Дөнья бигрәк матур икән,
Юллар бигрәк такыр икән,
Чокыр-чакыр чәпчим беткән,
Бу канаулар кайда киткән? —
Шайтан белсен, рәхмәт яугыры!

Тик шунысы бик алама:
Адым саен бер багана,
Юл өстенә кем утырткан,
Утыртырга кем котырткан?
Диванадыр, шайтан алгыры!

Бер багана унда калды,
Бер багана сулда калды,
Өченчесе — мөгез кебек,
Килеп сөзде үгез кебек, —
Очып төштем, рәхмәт яугыры!

Бераз яткач, айнып китсәм,
Милиция килеп житкән.
Берәү тора уң ягымда,
Берәү тора сул ягымда —
Почет хәтәр, шайтан алгыры!

1964

ТЕЛӘКЛӘРНЕҢ ИЗГЕЛӘРЕН ТЕЛӘ

Озакламый Вакыт хәбәр итәр
Безгә яңа елның киләсен.
Мондый чакта теләк теллиләр бит,
Теләкләрең бардыр — телә син;
Һәм аларның изгеләрен телә:
Имин килеп, имин китсен дип,
Һәрбер көне матур эшләр белән,
Төне төшләр белән үтсен дип;
Кышы карлы,
 жәе парлы булсын,
Каерылып уңсын игеннәр,
Көз буралар тулсын...
 Туйлар булсын —
Китмәс өчен килсен киленнәр.
Киленнәрнең кульяулыгы белән
Бүләкләнсен чишмә юллары,
Һәркайсысы берәр малай тапсын,
Икешәрне тапсын уңганы.

Теләкләрнең изгеләрен телә;
Бала чакта мин дә теләдем,
Ак мамыктай хыялларга чумып
Үткәне бар озын төннәрнең.

Таң атуга ләкин бик күбесе
Томаннардай очып таралды.
Якын дигәннәрем ераклашты,
Мамык дигәннәрем каралды.
Теләкләрне байтак югалттык без,
Югалтмадык бары өметне.
Шул өмет бит безне саклап калды,
Караңгыны якты көн итте.

Теләкләрнең изгеләрен телә:
Бәхетләрнең телә зурысын,
Шатлыкларның, көтмәгәндә килеп,
Көлә торганнарын — нурлысын;
Мәхәббәтнең гомерлесен телә,
Туса, үлмәс өчен тусын дип.
Мин телимен тик бер генә теләк:
Теләкләрең кабул булсын дип.

1964

БЕР ҮТЕНЕЧ

Утыртыгыз космос корабына,
Теләсәгез кайда мин китәм.
Минем кебек әйбәт, шәп кандидат
Бу дөньяда башка юк бүтән!

Иң арзанлы сәяхәтче булып
Йөрөп кайтсын әле агагыз.
Тутырмагыз эчәр суларымны,
Ашар азыгымны салмагыз.

Баллон-баллон кислородлар төяп
Маташмагыз — һава кирәкми.
Врач дусым, миңа дару эзләп
Хафаланма — дәва кирәкми.

(Әнә, берәү, бәлки, кыз кирәктер,
Кымыз кирәктер, дип баш вата.
Кызыктырма этлек уйлар белән,
Алардан да, туган, баш тартам.)

Кирәк түгел миңа һичнәрсәгез.
Бер үтенеч сезгә нибары:
Мин утырган космос корабына
Салып җибәрегез Җир шарын —
Шул житкән!
Теләсәгез кайда мин китәм!

1965

“Һәлак булган чакта әтиемнен
Яше булган миннән яшьрәк...”

Зурәткәй һәм әнкәй белән. 1932 ел.

“Әнкәем жиде баласы белән”.

“Ул елларның кара кайгысы да
Зәңгәр буяу белән буялган”.

“Болар минем яшылек дусларым”. 1947 ел, апрель, Күрдем.

Укытучыларым: “Өйрәттегез миңа “А” хәрефен,
Бу тормышта яшәү юлларын”.

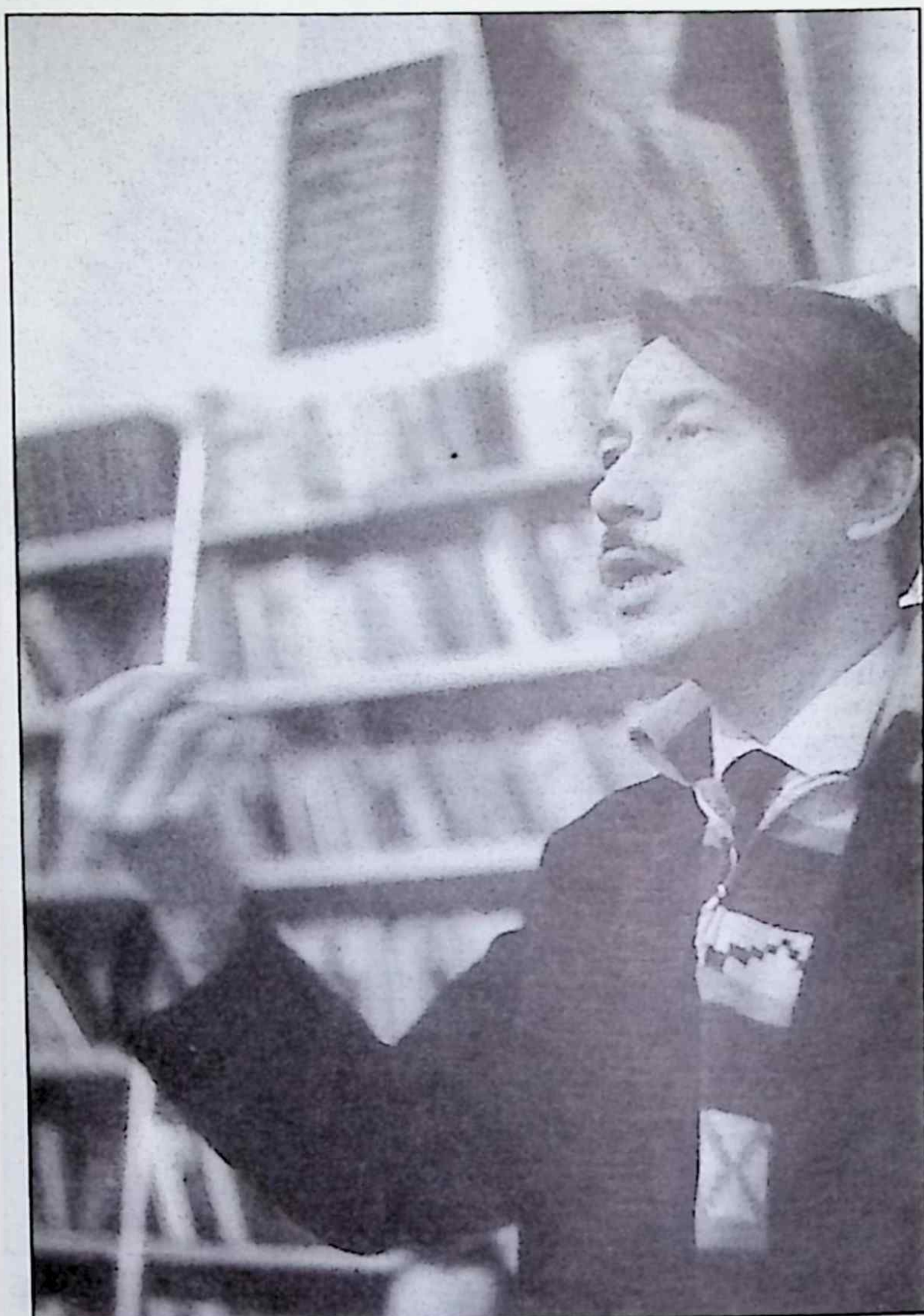
Чәчләребез чәчкә бәйләнде. 1947 ел, Күрдем.

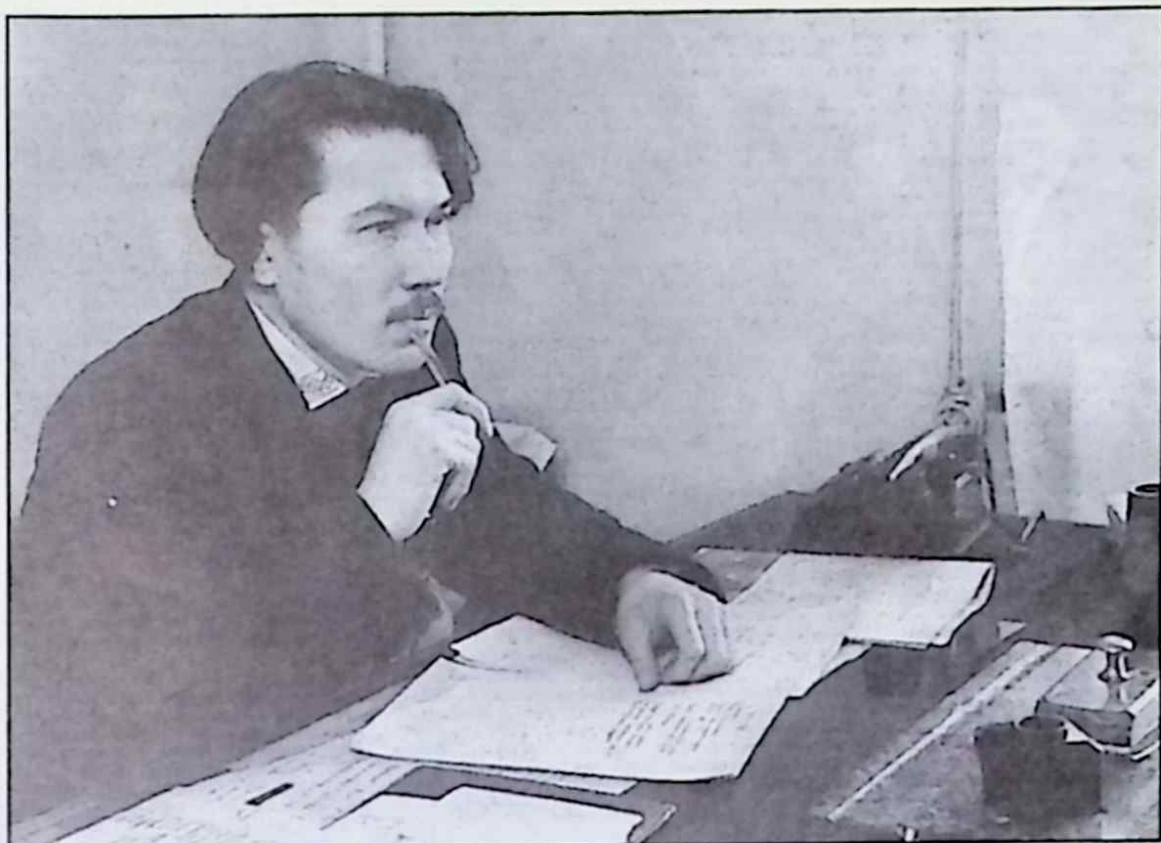
“Мин калдырам сиңа мирас итеп —
Күрер өчен күзләр калдырам”.

“Жилдәй йомшак чәчләреңне
Иркәләп туялмадым...”
Сәвия Атнабаева, 1948 ел, Күрдем.

Чиләбе шәһәренә татар-башкорт китапханәсендә чыгыш.
1966 ел.

Шауламагыз, шигыр туа. 1952 ел, "Кызыл таң" редакциясе.

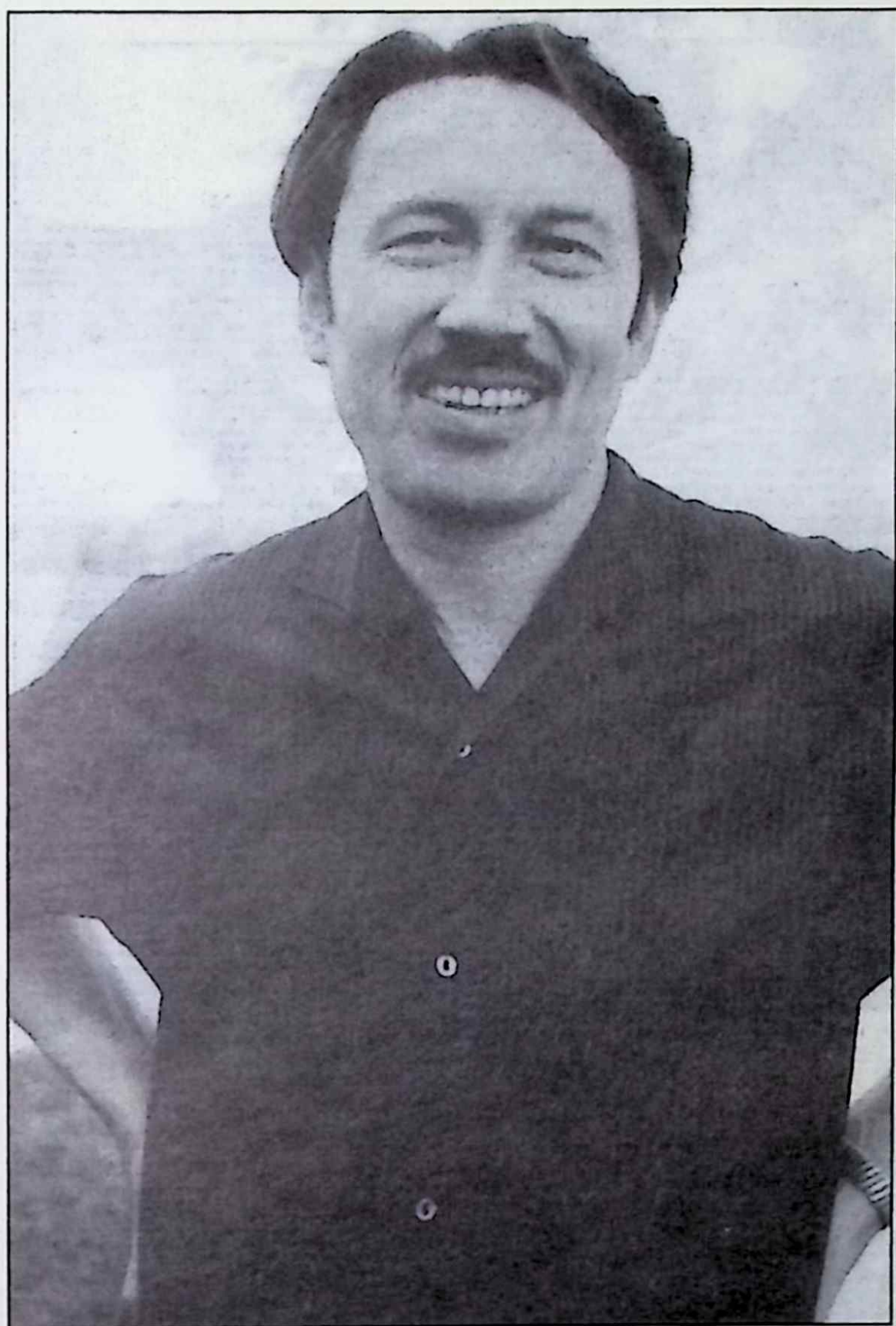
Игенчеләр янында. 1965 ел, Кушнаренко районы,
Бакай авылы.

Хәсән Туфан... һәм башкалар.

“Заманыбызның бөек өч әһеле”: З. Исмәгыйлев,
Т. Ахунжанов, Ә. Атнабаев. 1965 ел.

Элмәт дуслар янында кунакта. 1967 ел.

Дим буенда уйлар ташкан чакта. 1955 ел.

КЫЗЫК БИТ!

Кеше дигәннәрең кызык бит ул:
Гомер язы үтә көз теләп,
Ашыгабыз мыек үстерергә —
Зур буласы килә тизерәк;

Һәм тизерәк өлгерәсе килә,
"Ярамый"ны килә күрәсе,
Горизонтның теге ягыннан
Чакырып тора кебек берәрсе.

Шул "берәрсе" тормыш үзедер ул —
Йөгерәбез шуның артыннан:
Тарттырсана, зинһар, тәмәкеңне,
Авыз иттерсәнә "ярты"ңнан;
Тилертсәнә мәхәббәтең белән,
Яратасы килә —
 кыз кирәк,
Өйләнәсе,
 бала үстерәсе...
Олыгаясы килә тизерәк!

Һәм тизерәк уздырасы килә
Үзәбезне узган картлардан.
(Подумаешь, әллә алар гына
Акыл сандыкларын актарган?!)

Бездә дә ул булыр,
 булыр әле,
Тик булдырыр өчен көз кирәк.
Дөньяларын шаккатырыр өчен
Картаясы килә тизерәк!
Ә картайгач,
 әй кайтасы килә
Бишәктәге сабый чагыңа.
Кеше дигәннәрең кызык бит ул,
Көз җиттеме — язны сагына.

1965

КЕШЕГӘ НӘРСӘ ЖИТМИ

Бу кешегә һәрчак нидер житми:
Кара икмәк булса, ак житми,
Шуышып йөргән чакта — аяк житми,
Жәяү йөргән чакта — ат житми,
Аты булса, машинасы житми,
Очар өчен ракетасы житми...
Планетасы житми...

Күк житми...

Бу кешегә ифрат күп житми.

Шул кешегә ләкин кайчагында,
Башларына кайгы төшөпме,
Бинахакка гаеп күтәрөпме,
Гамьсезлектән жаны өшөпме,
Ап-акны да кап-карага буяп,
Матурны да ямьсез күргәндә,
Якты дөнья белән бәхилләшөп,
Һәлакәтен эзләп йөргәндә, —
Шул юлыннан тартып алыр өчен,
Бу кешегә ифрат аз житә:
Бер жылы сүз —
Күңел эрөтерлек наз житә.

1965

ЧАПТАРЫМ

Авылымнан авыр хәбәр алдым:
Дөнья куйган таныш Чаптарым.
Әй Чаптарым минем, Чаптарым!
Хәтеремдә хәтәр чакларың!
Тәүге тапкыр атланырга иткәч,
Атландырмый егып качканың.

Һәм чапканың яшел болын буйлап.
Болын буйлап эзләр сузылган.
Балачакның бөтен сукмаклары
Синең белән бергә узылган.

Ат саклаган кыңгыраулы төннең
Бәрәңгеләр күмгән учагы...
Әкиятләрдә безне көтә иде
Патша кызларының кочагы...

Шул кочаклар сыман кайнар иде,
Хәйран иде безнең хыяллар!..
Ул елларның кара кайгысы да
Зәңгәр буяу белән буялган.

Әй Чаптарым минем, Чаптарым!
Хәтеремдә житез чакларың,
Толым-толым ялларыңны тотып,
Искән жылга каршы чапканым;

Батканнарым булды пычракларда...
Давыл кубып, көннәр бозылды...
Үсмер чакның бөтен сукмаклары
Синең белән бергә узылды:

Урманнардан кышын утын ташып,
Һәм "симәнә" ташып язларын...
Атлар да бит төпкә жигелеп тартты
Сугыш елларының газабын.

Тартканнары сырт сынарлык булса,
Теш сынарлык иде улаклар,
Ләкин кеше кебек зарланмыйлар,
Мактанмыйлар алар — тыйнаклар.

Әй Чаптарым минем, Чаптарым!
Хәтеремдә боек чакларың.
Беренче кат жикми калдырылгач,
Күзләрөңнән яшыләр акканын
Гажәпләнеп озак карап тордым:
Елыйлар, дип, хәтта атлар да.
Бездән качып шулай елыйлардыр
Пенсиягә чыккан картлар да.
Тик кайтарып булмый гомерләрнең
Жиз кыңгырау тагып чапканын.
Хуш бул инде, хуш бул, Чаптарым,
Чаптарымдай бала чакларым.

1965

ТӨШ

(Шаяру)

Мин беркөнне кинәт үлеп киттем —
Шундый рәхәт,
шундый күңелле!

Үле гәүдәм тере чәчәкләргә,
Мактауларга, данга күмелде.

Дошман дигәннәрем дус булдылар —
Керфекләре яшыкә чыланды,
Газеталар кара кайгы белән
Сурәтемне басып чыгарды.

Исемемне алла исемедәй
Кабатлыйлар яхшы сыйфаттан;
Иң кадерле изге бер йөк сыман
Күтәрәләр мине чиратлап.

Эшләпәсен салган министрлар,
Завлар, замнар жәяү атлыйлар,
Көн аралаш сүккән тәнкыйтьчеләр
Баш очыма басып мактыйлар.

Гомер буе мин язганмын, имеш,
Почти гениальный әсәрләр.
Мин үлгәч тә, шушы әсәрләрем
Миңа һәйкәл булып яшәрләр.
Хәтта хатын мактый:

эчмәгәнмен,
Гулять итмәгәнмен,
уңганмын,
Алтын кебек кеше булганмын бит,
Үлеп кенә харап булганмын...

Әй мактыйлар мине,
әй данлыйлар —
Портретлар тынлап көнләшә.
Кеше үзенә бөөк икәнлеген
Каян белер иде
үлмәсә?!

1965

ЖИРЕБЕЗ

Шушы жирдә тудык, шушында,
Барыбыз да үстек шушында,
Елгасында жәен су коенып,
Агач коньки шуып кышында —
Шушы жирдә үстек, шушында.

Һәм шушы жир безгә акыл бирде,
Йолдызларга очар көч бирде.
Тик беркемнең ташлап киткәне юк,
Жәен су коенган бу жирне,
Кышын коньки шуган бу жирне.

Моңсуланып озатып кала да,
Көлөп каршы ала шушы жир.
Шушы жирдән китү — безнең хыял,
Сагынып шуңа кайту — безнең чир.
Көлөп каршы ала безне жир.

Картаймый да һаман, яшәрми дә,
Ягымлы да үзе, сөйкемле...
Тик аз гына кечерәйгән кебек,
Безне үстергән әнкәй шикелле.

1965

БӘХЕТ

Минем белән бергә бәхетем туган —
Өлешемә төшкән көмешем.
Шул бәхетемне эзләп юлга чыктым,
Шул бәхетемне эзләп килешем.

Шул бәхетне эзләп тапканым юк,
Инде таптым дисәм — югалтам.
Якын дусым — мескен өмет белән
Үз-үземне тагын юатам.

Юлларымда бәхет күп очрады,
Тик берсе дә түгел минеке.
Юл чатында, әнә көтеп торган
Ул — аныкы,
яки синеке.

Ә минеке, бәлки, мине көтеп
Мине табалмыйча каңгыра.
Ул бәхетсез икән —
мин бәхетсез.

Мин табарга тиеш,
табарга!
Шул бәхетемне эзләп китеп барам,
Юлым сикәлтәле...
Әремле...

Үзе килгән бәхет — бәхет түгел,
Эзләп тапкан бәхет кадерле.

1965

БЕЗ МАЛАЙЛАР ИДЕК

Заманында без малайлар идек,
Йөгереп йөри идек урамда,
Дөнья ничек — шулай кабул итеп,
Көлә идек кызык булганда,
Елый идек кыен булганда...
Йөгереп йөри идек урамда.

Шул малайлар хәзер важныйландык:
Эре сиптерәбез борчакны,
Чүпләп-чүпләп кенә сөйләшәбез,
Киерә төшебрәк корсакны.

Урамнарда йөгереп йөрү кайда!
Атлап йөрү дә аз — так сибә.
Эшкә бару, кайту — машинада,
Гулять салдырулар — таксида.

Малай чакның рәхәт гадилеге,
Онытылган инде — белмибез,
Елар чаклар була — еламыйбыз,
Көләр чаклар була — көлмибез,

Шаярмыйбыз,
имеш, олыларга
Уен-көлке-фәлән килешми,
Кайберәүләр хәтта килешми дип,
Яшылек дустаны белән күрешми.

Ят шикелле хәзер малайларның
Урамнарда йөгереп йөргәне.
Шулай безгә акыл керә микән,
Әллә чыга микән кергәне?

1965

КАРА ТӨС ТУРЫНДА

Кара булсын —
 безнең сөргән жирләр
Кара бәрхет кебек булсыннар,
Шул бәрхеттә бодай башаклары
Бәхетләре белән уңсыннар!

Кара булсын —
 карлыгачлар булсын,
Булсын, әйдә, кара каргасы;
Ак төннәрне бигрәк матур, диләр,
Миңа ошый ләкин карасы!

Миңа ошый —
 синең кашларыңның,
Чәчләреңнең кара булганы.
Кара эшне ташлап, читкә китми
Бездә егетләрең уңганы.

Кара тирең тамган хезмәт кенә
Алып бара бәхет язына.
Батырлыклар жирдә ятып калмый,
Акка кара белән языла.

Кара булсын —
Һәм кешеләр белеп торсын
Кара төснең мәңге буласын,
Кайгылар да булсын —
 кара булсын...
Ә күңелләр,
Тик күңелләр кара булмасын!

1965

СИН ЯНМЫЙСЫҢ ХӘЗЕР...

Бүген килеп миңа сөйләдең син:
Минем өчен утта янгансың,
Минем баскан эзләремә басып,
Озак кына арттан баргансың.
Ә аннан соң...
Өмет өзеп, торып калгансың.

Ә мин, юләр, игътибар да итми,
Гамьсез генә ары киткәнмен.
Мәхәббәтне жиргә карап түгел,
Йолдызларга карап көткәнмен.

Минем, хәтта, батырчылык житкән
Син елаган чакта көлөргә.
Син янгансың, дөрләп янгансың да
Әйләнгәнсең азак күмергә.

Шул турыда миңа сөйләдең син.
Син дә — синсең, мин дә — мин һаман...
Аерма тик бары шунда гына:
Син янмыйсың хәзер,
мин янам!

1965

БАР ҺӘМ ЮК

Көтмәгәндә похоронный
Кәгазыләре алганым бар —
Яңа сөргән жир шикелле,
Кара көеп янганым бар;
Калганым бар бер телемсез,
Бик күңелсез чакларым бар;
Гайбәтләрнең йөрәгемне
Елан булып чакканы бар;
Кайгыларның маңгаема
Буразналар уйганы бар;
Очраклы хәл гомеремне
Кыл өстенә куйганы бар;
Тойганым бар мәхәббәтне,
Мең газаплар чиккәнем бар;
Килмәсен дә белгән килеш,
Сөйгәнемне көткәнем бар,
Көткәнем бар, киткәнем бар —
Язмышымны сүккәнем бар.

Тик һаман да бу яшәүдән
Бер минутка бизгәнем юк,
Шул газарлы мәхәббәттән
Өметемне өзгәнем юк.

1965

ӘНКӘЕМӘ

Мин синең кулларыңа мохтажмын.
Бик күп куллар күрдем:
Кочагына салган кулларны да,
Пычагына алган кулларны да;
Кайсылары түргә күтәрде,
Кайсылары түбән этәрде...
Бик күп куллар күрдем,
Ләкин, әнкәй,
Синең куллардан да гадел куллар юк!

Мин синең карашыңа мохтажмын.
Күп карашлар күрдем:
Иркәләүче назлы карашларны,
Оятсыз һәм азгын карашларны;
Күрдем карашларның ялкынын,
Бозга тундырырлык салкынын...
Күп карашлар күрдем,
Ләкин, әнкәй,
Синең караштан да гадел караш юк!

Мин синең киңәшенә мохтажмын.
Күпләр киңәш бирде:
Берәүләре "куян бул" диделәр,
Икенчеләр "уяу бул" диделәр...
"Борыныңны жылга борып бар"...
"Чәчмәсәң дә тизрәк урып кал"...
Күпләр киңәш бирде...
Ләкин, әнкәй,
Синең киңәштән дә гадел киңәш юк:
— Улым, үзең булып кал!

1965

НИК ТУЙДЫРМЫЙ ИКӘН?

Үбә-үбә,
чәчләреңнән сыйпап,
Иркәләми икән куенында,
Утларында яндыра да икән,
Бозларында тундыра да икән —
Әй усал да икән бу дөнья!

Бер тәгәрмәч кебек, тәгәри дә,
Гел тәгәри икән — туктамый,
Чакрымнарың чакрым түгел аңа,
Елларыңны елга чутламый.
Сайлап тормый

барыр юлларыңның
Тау-таш булмаганын —
жайлысын;
Михнәтләрен тәмләп ашата да
Закускага бирә кайгысын.

Әзмәвердәй көчле егетләргә
Тал чыбыктай бөгеп елата.
Бер мәртәбә яшәттерер өчен
Сынап карый икән унлата —
Әй усал да икән бу дөнья!

Бозларында тундыра да икән,
Яндыра да икән утында;
Тик утына салып яндырса да,
Бозларына салып тундырса да,
Нич туйдырмый икән бу дөнья!
Ник туйдырмый икән бу дөнья?

1965

ИР ЕЛАВЫ

Күрдем аның тик елмайган чагын —
Тик елмайган чагын кешегә,
Тик елмайган чагын сөйгәнәнә,
Тик елмайган чагын эшенә.

Сугышка да елап китмәде ул,
Елап кайтмады ул сугыштан,
Сугышта да күз яшыләрен түгел,
Хәләл канын коеп сугышкан.

Күрдем аның, ат урынына жигелеп,
Яз көнендә сабан сөргәнән,
Һәм шунда да елмайганын күрдем,
Елаганын ләкин күрмәдем.

Ул һаман да тик елмаеп яши:
Тик елмаю белән күрешә,
Тик елмаю белән сабуллаша...
Тик елмаю аңа килешә.

Шул кешенәң бүген елаганын,
Елаганын күрдем ялгызын...
Тавыш-тынсыз,

йөзен капламыйча,
Күзләреннән яшен агызып
Елаганын күрдем.
Елмайганның
Елаганын күреп таң калдым.
Әй ир заты!

Күзне чылатырлык
Нинди кайгы йөген актардың?

Үзеңнеңме шундый олы кайгын,
Хәсрәтеме әллә бүтәннең,
Бүгенгенең берәр валчыгымы,
Ярчыгымы әллә үткәннең?

Дусларыңмы әллә хыянәт итте?
Мәхәббәтең әллә ялгышмы?
Үкенечме?

Әллә сагышмы?

Әллә хушлашумы барсы белән?
Алай дисән, әле иртәрәк...
Елавыңнан туктатасым килә,
Елмайтасым килә иркәләп...

Ләкин ул бит бала-чага түгел,
Иркәләүләр белән юанмас.
Нигә еласа да бер еласын, әйдә,
Бер дә юкка ирләр еламас!

1965

ӨЧПОЧМАК

Бу дөнъяда бер син генә түгел,
Сине яратучы мин дә бар,
Тик мин генә түгел,
тагын берәү —
Син яраткан кеше —
ул да бар.

Аның өчен, бәлки, сине түгел,
Ә башканы сөю шатлыктыр...
Син әйтәсең — мине артык, дисең,
Ә мин әйтәм — аны артык, дим.

Бу мәхәббәт күптән таныш булган
Кагыйдәне һаман кабатлый:
Үзең яратмаган сине сөя,
Син яраткан — сине яратмый.

Гомер юлын башлап икәү уза,
Юл чатында кала өченче,
Бернең бәхете — икенчегә кайгы,
Ә кайгысы, бәлки, сөенче.

Язмыш гелән өч йөрәкне шулай
Чәкештерә гыйшык юлында...
Бу дөнъяны түп-түгәрәк диләр,
Юк, түгәрәк түгел,
Өчпочмактан тора бу дөнъя.

1965

* * *

Китәсеңме?

Китсән, барсын да ал —
Ашарың да, кияр киемең дә,
Тиенең дә миндә калмасын,
Бергә үткән ямыле көннәремне,
Тәмле төннәремне — ал барсын!

Язның гөлләрен ал — сиңа булсын,
Синсез гөлләр миңа кирәкми,
Былбыл телләрен ал — сиңа булсын,
Өнсез телләр миңа кирәкми.

Шатлыкларым булса — сиңа булсын,
Кысыр шатлык миңа кирәкми,
Бәхетләрем булса — сиңа булсын,
Сукыр бәхет миңа кирәкми.

Нинди яхшым, нинди яктым булса,
Барысы да булсын тик сиңа.
Тагын нәрсә?

Кайгыларым бармы?
Алар калсын —
калсын тик миңа.

1965

САГЫНАМ

Бер туктамый мин сагынып торам:
Күккә менсәм, жирне сагынам,
Жиргә төшсәм, күкне сагынам,
Чит-дошманнар, ятлар арасында
Үзебезнең этне сагынам.

Калаларда сагынам авылны,
Жиңеллектә сагынам авырны,
Челлэләрдә сагынам салкынны,
Салкыннарда сагынам ялкынны.

Ә иң ныгы — сине сагынам,
Сине күргән көнне сагынам,
Бергә үткән төнне сагынам —
Көне-төне сине сагынам.

1965

Аның белән култыклашып уздың,
Син аныкы хәзер, аныкы.
Мин елганың хәзер бу ярында,
Ә син хәзер теге ярныкы.

Араларда тирәнлекләр ята,
Һәм дулкыннар ята тау сыман,
Таң алдыннан күк томаннар ята,
Күк томаннар ята ау сыман.

Тирәнлекләр һәм дулкыннар аша
Йөзеп чыгар идем — хакым юк,
Таң алдыннан күк томаннар аша
Сине кочар идем — хакым юк.

Очраганда туктап сөйләшергә,
Танырга да хәтта хакым юк.
Араларда безнең беркайчан да
Булмагандыр кебек якынлык.

Мин елганың хәзер бу ярында,
Ә син аның теге ярында.
Ике яр бит тоташмаган кебек,
Уртасында елга барында.

1965

* * *

Н-гә

Сине уйлап, кояш бата,
Сине уйлап, ата таң.
Син дә мине яратасың,
Мин дә сине яратам.

Бер-беребезне яратабыз,
Ләкин кеше аңламый:
Янәсе дә, сиңа мине,
Янәсе дә, миңа сине
Яратырга ярамый.

Тегесе әйтә: ярамый!
Монысы әйтә: ярамый!
Закон әйтә: ярамый!
Хатын әйтә: ярамый!
Ә мәхәббәт дәвам итә,
"Ярамый"га карамый.

1965

МИРАС

Улым Азаматка

Үлгән чакта,
 сиңа мирас итеп
Биреп калдырырлык мөлкәт юк:
Алтын-көмеш тулы келәт юк,
Йорт-жирләре белән бакчам юк,
Саклык кассасында акчам юк...
Уңга баксам,
 сулга баксам — юк.

Мин калдырам сиңа мирас итеп —
Эш эшләргә куллар калдырам;
Бу тормыштан күпме байлык тия —
Шул кулларың эшләп алырлар.

Мин калдырам сиңа мирас итеп —
Юл йөрергә аяк калдырам;
Бу тормышта күпме барыр жирең —
Шул аяклар алып барырлар.

Мин калдырам сиңа мирас итеп —
Күрер өчен күзләр калдырам;
Бу тормышта күпме гүзәллек бар —
Шул күзләрең ятлап алырлар.

Һәм калдырам сиңа иң кыйммәтен —
Мираслардан мирас — баш бирәм;
Бу тормышта ничек торырыңны
Үзең уйла шушы баш белән.

1966

ТЕЛӘК

Бир син миңа, язмыш, барсын да бир:
Көндөз — кояш,
төндә аен бир,
Борма-борма барыр юлымны бир,
Юл читендә ап-ак каен бир,

Кайгырырга кара кайгымны бир,
Шатланырга якты шатлык бир,
Иң яраткан авыр эшемне бир
Һәм эшемә карап кашык бир.

Жылы язлар, усал кышлар бир,
Кышлардан да усал дуслар бир.
Дусларымның кадерен белер өчен
Дусларымнан күбрәк дошман бир.

Гомер буе янып-көяр өчен
Мәхәббәт бир...

Бүген бирәлмасаң,
Иртәгә бир — көтәрмен.
Тик берсен дә ырым-ярты бирмә,
Бөтенләйгә бир син — бөтенен.

1967

ОНЫТМАДЫМ

Мин бит сине һаман онытмадым:
Күрше кызы — зәңгәр кигән кыз,
Чегән кебек, кулларымнан карап,
”Бәхет кошың килер” дигән кыз.

Юраганың дәрәс булмады бит:
Бәхет кошы миңа килмәде,
Баһадир йә патша ясамады,
Алтын сарай салып бирмәде.

Лотерейга ”Волга” чыгармады,
Гаражы юк, дигән, күрәсен;
Өтек кенә артельнең дә хәтта
Булып булмады бер түрәсе.

Мәхәббәт тә бәхет китермәде,
Гомерлеккә хәсрәт китерде,
Миңа карап күзен кыскан булды,
Башкалардан барып үптерде.

Язлар үтте вак-төякләр белән,
Ыбыр-чыбыр белән жәй үтте...
Тапканым да — үзем эшләп тапкан,
Тапмаганга — үзем гаепле.

Ә мин сине һаман онытмадым,
Күрше кызы — зәңгәр кигән кыз.
Чегән кебек, кулларымнан карап,
”Бәхет кошың килер” дигән кыз.

Юраганың дәрәс булмаса да,
Мин хәтерлим сине көн саен:
Миңа дигән шушы бәхет кошы
Үзең булгансыңдыр, мөгаен.

1967

КӨЛӘМ

”Ник көләсең?” — диләр.
Мин һаман да көләм...
Бу дөньяда кызык беткәнмени —
Юктан кызык табам да көләм.

Кайчагында ярлылыктан көләм,
Кайчагында барлыктан көләм,
Кайчагында, унжидесе тулган
Кызлар кебек, ярыктан көләм.

Төштә үземне патша итеп күрәм,
Уянам да шуңардан көләм;
Кайберәүләр өндә патша кебек —
Исем китеп, шулардан көләм.

Кайчагында, сигаретым беткәч,
Махра сорап төргәннән көләм;
Ярты эчкәч, берәр йөз граммлык
Акча сорап йөргәннән көләм.

Кайчагында юк кайгыны бар дип,
Елап йөргән дуслардан көләм;
Дусларымның һәрбер уңышына
Кара көйгән дошманнан көләм.

Бу дөньяның рәхимсезлегеннән —
Кышыннан һәм көзеннән көләм...
Һич булмаса, менә шул турыда
Шигырь язган үземнән көләм.

1967

ӘЙЛӘНҮ

Секундына — утыз километр...
Жир әйләнә.

Жирдә мин әйләнәм —
Секундына утыз бер төрлегә,
Йөз дә бер төрлегә,
Мең дә бер төрлегә әйләнәм.

Мин әйләнәм кайнар мәхәббәткә,
Мин әйләнәм кара нәфрәткә,
Мин әйләнәм яңа кабер кебек
Күперелеп торган хәсрәткә.

Кырык бернең салкын декабрендә
Әткәй киткән юлга әйләнәм,
Һәм артыннан, чана эзе сыман,
Сузылып калган кулга әйләнәм.

Мин әйләнәм жинү шатлыгына —
Көлөп торган кызга әйләнәм,
Тол хатынның керфек очларында
Тунып калган бозга әйләнәм.

Сине очраткан язга әйләнәм,
Сине югалткан көзгә әйләнәм,
Иртән искән жылга әйләнәм,
Икмәк үскән жиргә әйләнәм...

Жир әйләнә...

Жирдә мин әйләнәм —
Секундына йөз дә бер төрлегә,
Мең дә бер төрлегә әйләнәм...
Ярый әле,

бер ялгызым түгел,
Сезнең белән бергә әйләнәм.

1967

СОҢ БИТ ИНДЕ

Т. И. А.

Тальяныңны тартып кая киттең? .
Соң бит инде —
Адәм заты юк бит урамда.
Жансызлар да, жанлылар да йоклый —
Төрөнгәннәр ап-ак юрганга.

Яз көнендә йөргән юлларыңны
Еллар кебек карлар каплаган.
Ул сөялеп көткән баганалар
Һәм син ачып кергән капкалар —
Бары да йоклай.

Сез утырткан пар каен да йоклай,
Чәчләренә көмеш йөгөрткән:
Егет белән кыз шикелле түгел:
Әби белән бабай кебекләр.

Син аларны, бәлки, танийсыңдыр,
Алар инде сине танымый.
Нәзек кенә ак куллары белән
Муеныңа килеп сарылмый,
"Ташлап китмә", — диеп ялынмый.

Шулар бүген сине танымый да...
Тальяныңны тартып елатма.
Синнән башка йоклаганнар икән,
Йокласыннар, әйдә, уятма!

Үткәннәргә кайтыр юллар бикле —
Гомерләр бит түгел тәгәрмәч.

Каеннар да һәм кызлар да йоклый,
Язларын һәм көзен үткәргәч.

Ул да шулай күптән йоклагандыр,
Мамык юрганына төренеп,
Кыш бит инде —
салкын тидерерсең,
Юкка йөрмә, картлач, тилереп!

1967

ЫШАНМАГЫЗ

"Кайтам", дидем,
тагын кайталмадым,
Мин алдадым сине авылым;
Төзәлмәслек,
терелмәслек булып
Кала чире белән авырдым.

Кала чире сенде акылыма,
Йөрәгемә,
бөтен тәнемә,
Киемемә,
атлап йөрешемә,
Сөйләшемә,
гадәтләремә...

Кала чире сенде...
Бер дару юк
Медицина фәне кулында;
Аякларым Уфа урамында,
Хыялларым Әри буенда.

Бер мин генә түгел — башкалар да,
Барыбыз да, ахры, шундыйбыз:
Торган калабызга гашыйк булып,
Туган авылыбызны уйлыйбыз.

Туган авылыбызны сагынып,
Авыз суыбызны агызып,
Күз яшьләрен хәтта тамызып,
"Кайтам", диеп жырлар язабыз,
Гонорарын алып салабыз да
Калабызда торып калабыз.

Акылсызлар безне аңламыйлар,
Акыллылар бездән көлөләр.
Шагыйрьләр бит авылларда туа,
Калаларга килеп үлөләр.

”Бөтенләйгә инде кайтам”, дисәк,
Ышанмагыз безгә, авыллар:
Улларыгыз,
 терелмәслек булып,
Кала чире белән авырган.

1968

ӨЙРӘТТЕЛӘР

Гомер буге мине өйрәттеләр.

Өйрәттеләр бары яхшыга:

Башта шуышырга,

тәпи басарга,

атларга...

Ата-бабаларның гадәтләрен

Үземчәләтеп кабатларга.

Өйрәттеләр әнкәемә «әннә»,

Әткәемә «әттә» дияргә.

Ашап беткәч,

корсак туймаса да,

Битне сыйпап «әппәр» дияргә.

Вакыт житкәч,

Өйрәттеләр хәрәф танырга

Һәм икедән берне алырга...

Вакыт житмәс борын өйрәттеләр

Тырма тырматырга,

ягыни иртән

Күзне ертып эшкә барырга.

Тукмап өйрәттеләр еламаска,

Кеше елаганда көлмәскә,

Авыз тулы кара кан булса да,

Дошман алдында төкермәскә...

Өйрәттеләр бугай «төшермәскә»,

Ә «төшергән» чакта

Туры басып өйгә кайтырга.

Хәтта өйрәттеләр

тәмәке юкта
Мунча мүген төрөп тартырга...
Ә яратырга?

Сине яратырга
Беркем өйрәтмәде,
Качып-посып үзем өйрәндем.

1968

СОҢГЫ ДӘРЭС

Беренче укытучым Разия апа
Сафарова истәлегенә

Синең гомер — дәрес.
Менә бүген
Дәресенң соңгы сәгате.
Соңгы сәгать кабер белән чиктәш,
Бу — яшәүнең усал гадәте.

Кабереңә сине алып килдек...
Калдырасы килми...
Килә кире алып кайтасы.
Син бит безнең укытучы апа,
Әйбәт апа...
Белем апасы.

Без күпләрбез — синең балаларың,
Синең кызларың һәм улларың.
Башлап син өйрәттең «А» хәрефен,
Бу тормышта яшәү юлларын.

Күңелләренң төпләренә төшеп,
Түрләренә үтеп йөрәкнең,
Авыр вакытта да баш имәскә,
Еламаска безне өйрәттең.

Шул балалар бүген синең алда
Син өйрәткән кебек булмасак,
Гаепләмә — әгәр башны исәк,
Гаепләмә — әгәр еласак.

1968

ЖИЗ КЫҢГЫРУ МОҢНАРЫ

Урап-урап карлар күмә
Кышның озын юлларын...
Чың-чың итә, жыл тузгыта
Жиз кыңгырау моңнарын.

Жиз кыңгырау... Көмеш моңнар...
Уйлата синең хакта,
Синең хактагы уйларым
Яшылеккә алып кайта —
Уйлата синең хакта.

Жиз кыңгырау моңнарында
Үткәннең тавышлары:
Очрашулар, кавышулар,
Аерылу сагышлары —
Үткәннең тавышлары.

Чың-чың итә, жыл тузгыта
Жиз кыңгырау моңнарын,
Кая алып бара икән
Кышкы озын юлларым?

Жиз кыңгырау тагып кына,
Атларда чабып кына,
Килер идем яшылегемнән
Тик сине алып кына —
Атларда чабып кына.

1968

Беркөн килеп, тау менгәндә,
Ялгыш атлап, таеп китсәм,
Ташка бәреп, я кулымны,
Я аякны каймыктырсам, —
Син жәлләмә
Һәм кызганма,
Тик ташлама.

Беркөн килеп, рухым төшеп,
Кайгылардан башым исәм,
"Булмый миннән — көчем житми,
Барысын да ташлыйм", — дисәм, —
Син жәлләмә
Һәм кызганма,
Тик ташлама.

Беркөн килеп, син дә шулай
Минем кебек хәлдә калсаң,
Шулвакытта әгәр сине
Жәлләмәсәм, кызганмасам, —
Жәлләп торма
Һәм кызганма,
Ташла мине!

1968

* * *

С. Сөләймановага

Житәкләшеп үскән идек
Кояшлар чыккан якта,
Зәңгәр күзләрең шикелле
Зәңгәр таң аткан чакта,
Кояшлар чыккан якта.

Һәм вәгъдәләр биргән идек.
Ай шаһит булган иде,
Без сөялгән тирәкләргә
Сандугач кунган иде,
Ай шаһит булган иде.

Килде дә берәү ерактан, —
Кояшлар баткан яктан,
Сине урлап алып китте
Кояшлар чыккан яктан
Кояшлар аткан якка.

Шуннан бирле күргәнем юк,
Киттең дә югалдың син,
Йөрәгемә сүтелмәслек
Йомгактай уралдың син,
Уралып югалдың син.

Арабызда урманнардыр,
Таулардыр, үзәннәрдер,
Үзеңнең дә вәгъдәләрең,
Хәлләрең үзгәргәндер...
Тик күрми түзәлмәмдер.

Яннарыңа барам әле
Кояшлар чыккан яктан,
Урлап алып кайтам әле,
Кояшлар баткан яктан.
Кояшлар чыккан якка.

1968

ВРАЧЛАРНЫҢ СҮЗЕН ТЫҢЛАСАМ...

(Шаяру)

Нинди шәп булыр иде,
Врачларның сүзен тыңласам:
Вакытында ятып,
 вакытында торсам,
Көн дә иртән "раз-два" уйнасам;
Режим белән генә эш эшләсәм,
Диет белән генә ашасам
Һәм, тәмәке тартуымны ташлап,
Витамин суыра башласам;
Дулкынланмасам
 һәм ашыкмасам,
Баскычлардан йөгереп менмәсәм,
Бер грамм да хәмер төшермәсәм,
Еламасам, көлмәсәм
Һәм көймәсәм дөнья язмышына,
Үз хакымда гына уйласам,
Йөрәгемнең кайда икәнлеген
Белмәс тә идем, ичмасам,
Врачларның сүзен тыңласам,
Нинди шәп булыр иде! —
Мин күптән үлгән булыр идем.

1968

* * *

Язмыш микән безне очраштырды, —
Юлларыбыз килеп кисеште,
Күзләребез меңнәр арасыннан
Берсен-берсе табып күреште.

Мин барлыгын син бит белми иден,
Син барлыгын мин дә белмәдем;
"Яратам" дип миңа әйтмәдең син,
Мин дә сиңа "сөям" димәдем.

Үз юлыңнан кабат китеп бардың,
Дәвам иттем мин дә юлымны;
Сабуллашкан чакта кыялмадым
Кысарга да хәтта кулыңны.

Ә йөрәктә нидер торып калды:
Сүнәр очкын,
янар ут микән?
Очрашырга сүз дә куешмадык,
Очрашырбыз микән,
юк микән?

1969

ИКЕ СОРАУ

Син — кешесен,
ифрат бәләкәйсен,
Бернәрсә дә килми кулыңнан:
Көчең житми
үзең зурлык ташны
Алып ташлар өчен юлыңнан.
Океаннарда син йомычка сыман,
Тау янында бары бер нокта,
Кара урман, адаштыргыч буран,
Жансыз дала сине куркыта;
Һәм өркетә сине жил-давыллар,
Күк күкрәтеп килгән болытлар,
Янган утлар,
аккан шарлавыклар,
Күзгә күренмәгән микроблар.
Бәп-бәләкәй генә жисеме син
Жир исемле олы корабның;
Әй табигать,
нигә кешеләрне
Шундый көчсез итеп яраттың?
Син — кешесен,
ифрат бәләкәйсен,
Тик бар нәрсә килә кулыңнан.
Көчең житә:
аккан елгаларны
Борып куяласың юлыннан;
Океннарны үтеп чыгаласың,
Этеп егаласың тауларны,
Жансыз далаларга жан өрәсен,
Терелтәсен үлеп барганны.
Син — тудыручы һәм... үтерүче —
Каберлекләр ята юлыңда...

Син — төзүчө һәм жимерүчө —
Хәрабәләр ята юлында...
Атомнарны жиккән бомбаларның
Дилбегәсе сиңең кулында.
Бар язмышы сиңең ихтыярда
Жир исемле олы корабның...
Әй табигать,
нигә кешеләрне
Шундый көчлө итеп яраттың?!

1969

ВАКЫТ ЮК

Әнкәй кулын иңбашыма сала:
— Утыр әле, улым, сүзем бар...
Ә мин ипләп кенә кире кагам:
— Ярар, әнкәй, ярар, соңыннан...

Утырырга һич тә вакытым юк,
Күрәсең бит, әнә, эш көтә:
Язлар житә — безне эш көтә,
Жәйләр житә — безне эш көтә,
Көзләр житә — безне эш көтә...

Искеләрен жимерергә кирәк,
Төзәтергә кирәк,
төзергә...
Сәгәтләрнең минутына кадәр,
Исәпләнеп, эшләр тезелгән.

Ел буена, нәкъ куласа кебек,
Тәгәрибез — дөнья куабыз:
Берсен урабыз да чәчәбез,
Берсен чәчәбез дә урабыз —
Көне-төне дөнья куабыз.

Кирәк икән, тау-ташларны ватып,
Утта янып, суга батабыз;
Карлыкканчы "речь толкать" итеп,
Жыелыштан төнлә кайтабыз.

Каршы ала үпкәләүле караш...
Утлар сүнгән, ашлар суынган...
Иртән иртә уянырга кирәк...
Ярый, әнкәй, ярый, соңыннан!

Бала чакта, баш очыма утырып,
Син көйләдең бишек көйләрен,
Эш сөюче батыр егет бул дип,
Әкиятләр миңа сөйләдең.

Теләгәнең кабул булды хәзер, —
Әкиятләр безгә ят инде.
Тамагың тук, өстең-башың бөтен,
Тавыш-тынсыз гына ят инде.

Ә без, әнкәй, ифрат ашыгабыз, —
Мәңге бетмәс эшкә тарыктык.
Сезнең безгә әйтер сүзегез бар,
Ә тыңларга безнең вакыт юк.
Вакыт юк.

1969

ТАШЛАП КИТТЕН

Әйтерсең лә, кояш сүнде,
Дөнья шартлап, жир кителде...
Йөрәк кинәт буп-буш калды,
Мәет чыккан йорт шикелле.

Бернәрсәнең кызыгы юк:
Суның тәме, көннең яме...
Эчпошыргыч мәгънәсезлек
Елатканы, көлдергәне.

Буп-буш калган йөрәгемне
Чорнап алды бер ялгызлык,
Бер ялгызлык — мең явызлык,
Акылыңнан яздырырлык.

Язмыш тагын очраштырыр,
Күрештерер кемнәр белән?
Буп-буш калган йөрәгемдә
Очып йөри көлләр генә...

...Кемнәр килеп шул көлләрне
Әйләндерер гөлләренә?

1970

Заманалар жиңел түгел,
Заманалар бик авыр...
Юллар ерак, таулар биек,
Жилкэләрдә йөк авыр.

Безнең буын төпкә жигелеп
Тарта торган ат бүген,
Юкка-барга бөгелеп төшөп
Елый торган зат түгел.

Яндырдылар — янмый чыкты,
Тундырдылар — тунмады,
Чигенгән чак булса булды,
Жиңелгән чак булмады.

Жилкэләрдә — заман йөгә,
Тау артында тау әле,
Таулар аша юллар ярып
Барасылар бар әле.

1970

* * *

Караңгылык булып баскан
Алдымда билгесезлек,
Ләкин һаман алга өнди
Йөрәктә түземсезлек.

Суқырлар адымы белән
Атлаймын сиңа табан.
Бик якын да кебек ара,
Ерак та кебек ара.

Тычкан уты кебек кенә
Бер йолдыз күзен кыса,
Үз янына чакыра да
Болыт артына поса.

Белеп торам: шаяра ул,
Шаяра гомер белән,
Тиң булмаган мәхәббәтләр
Шулайдыр инде гелән.

Сиңа барам, әйтерсең дә,
Сират күпере аша.
Якыная барган саен,
Аралар ераклаша.

1970

ЧИРАТЛАР

Иртәгә — хатын-кыз бәйрәме,
Саталар чәчәкләр бәйләме.
Чиратта торалар ир-атлар.
Көн салкын. Өшетә. Туңалар.
Туңалар... Шулай да торалар.

Чиратлар... Чиратлар... Чиратлар...
Хәтердә саклана бүген дә:
Ир-атлар чиратта тордылар
Военком ишеге төбөндә.

Чакрымга сузылган чиратлар
Хәтердә саклана бүген дә:
Хатыннар икмәккә тордылар
Магазин ишеге төбөндә.

Көзгә төн шикелле чиратлар...
Минем дә чиратта торган бар:
Бер салыр умачлык онга да,
Бер кашык тозга да торган бар.

"Кипяток" исемен йөрөткән
Суга да чиратта торган бар...
Чиратта чиратлап кунган бар.
Чиратта чиратсыз тунган бар...

Чиратлар... Чиратлар... Чиратлар...
Чәчәккә торалар ир-атлар...
Тик шундый чиратлар булсыннар,
Чиратта ир-атлар торсыннар,
Бер бәйләм чәчәккә торсыннар,
Туңсалар туңсыннар — торсыннар!

1970

* * *

Алып килдең таңнарымнын
Алларга буялганын,
Ал таңнарым карайдылар —
Хушыгыз, хыялларым!

Алып килдең шатлыктарнын
Ефәккә уралганын,
Шатлыктардан кайгы калды —
Хушыгыз, хыялларым!

Жилдәй йомшак чәчләреңне
Иркәләп туялмадым,
Үз чәчләрем жылгә очты —
Хушыгыз, хыялларым!
Хушыгыз!

1970

* * *

Жилләргә башын ия
Күлләрдә сары камыш...
Күлләрдә сары камыш...
Шыбырдый таныш тавыш:
"Сап-сары түгел идем,
Тап-таза егет идем,
Батырлар кулындагы
Кылычлар кебек идем.
Бизәкле язлар иде,
Чәчәкле ярлар иде,
Өзелеп гашыйк булган
Кошларым барлар иде.
Кошларым китеп бетте,
Кышларым житеп килә.
Гомерләр бирелә бер
Истәлек итеп кенә.
Белегез кадерләрен —
Гомерләр бирелә бер!"
Жилләргә башын ия
Күлләрдә сары камыш...
Күлләрдә сары камыш...
Күңелдә калды сагыш.
Кагыла күрмә ялгыш.

1970

* * *

С. Есениннан

Әй кадерлем! Мин хәтерлим һаман
Чәчләреңнең кара яктысын.
Син бит үзең белән алып киттең
Гомеремнең төгәл яртысын.

Мин хәтерлим көзгә зәңгәр төнне,
Син сөялеп торган каенны.
Кирәк түгел иде кояшлы көн,
Кояш иде безгә ай нуры.

Мин хәтерлим, син бит әйткән иден:
"Үтәр, диеп, яшел елларын,
Икенчегә гашыйк булырсың да
Онытырсың, диеп, мин барын".

Менә бүген кара буран бурый,
Яшел түгел инде хәзер мин,
Ә шулай да кара буран кебек
Чәчләреңне саклый хәтерем.

Мин хәтерлим һаман көзгә төнне,
Син сөялеп торган каенны.
Яннарымда ята ят икенче,
Һәм синнән дә булмый аерылып.

* * *

"Килермен" дип вәгъдә бирден...
Көтә дә көтә юкә...
Сәгатъләрнең минутлары
Еллардай озак үтә.

Көттерүләр жиңел микән,
Көтүләр жиңел түгел.
Шикле болытлар каплыйлар
Күңелнең аяз күген.

Котырынган усал жыллар
Өмет ботагын бөгә...
Юкә чәчәкләре елый —
Баллы яшыләрен түгә.

Ялгыз юкәне кочарга
Имәннең буге житми...
Нигә кояшы чыкмый да,
Нигә болытлар китми?!

Чәчәкләрнең гомере кыска —
Юкә чәчәге кипте.
Килер поездлар килделәр,
Китәр поездлар китте...
Ә нигә син килмәдең?
Килмәдең.

1970

* * *

Утларын да син кабыздың,
Суларын да сип инде.

Халык жыры

Күзләремне чагылдырып,
Яшеннәр булып үттең,
Яшеннәр булып үптең дә
Утларга салып киттең.

Утларында янам хәзер,
Очкыннар ярып барам,
Төннәрдә дөрләп янам да
Таңнарда балкып янам.

"Коткарыгыз! Янам бит!" — дип,
Килә лә кычырасым,
Зәһәр ялкын телләреннән
Килә лә ычкынасым...

Тик мәхәббәт утларында
Янганнар була чыдам,
Гомерендә бер ярату
Үзе бер гомер сыман.

Үзе рәхәт, үзе кыен...
Шул хәлдә калыйм сана.
Сулар сибәргә ашыкма...
Утларда яныйм сана.
Утларда яныйм сана!

1970

* * *

Безнең якта чыршылар күп —
Жилләргә бөгелмиләр,
Давылларга сыгылмыйлар,
Кышларга бирелмиләр.
Зарланмыйча яши алар,
Кайгыны эчкә йотып;
Аусалар да авалар тик
Башларын текә тотып.
Минем ата-бабаларым
Шул чыршы нәселеннән.
Чыршы халкы горур була —
Муеныңа асылынам.
Бөгелмәм жилләренә,
Сыгылмам давылына;
Жиңеллеккә түзү кыен,
Түзәрмен авырына.
Мин чыршы нәселеннән,
Муеныңа асылынам,
Кит әйдә!

1970

* * *

Ромашкалар, гашыйк ромашкалар...

Хәтерләтте яшылек елларын:

Мин аларның керфекләрен өзеп,

"Ул ярата", диеп юрадым.

Юлларына чыгып, кулларына

Йөрәгемне салдым — алмады.

Мин яраттым,

ә ул яратмады —

Ромашкалар мине алдады.

Ромашкалар, гашыйк ромашкалар

Юлларыңа үссен тезелеп,

Һәм аларның соңгы керфекләре

"Ярата" дип төшсәң өзелеп.

Ромашкалар сине алдамасын,

Ромашкалар сине аңласын.

1970

* * *

Юл буенда бер ялгызы
Бөгелә-сыгыла жылый тирәк...
Мин китәмен, син каласың,
Аерылабыз — шулай кирәк.
Үзебезгә шулай кирәк,
Шулай кирәк бүтәннәргә.
Үткәннәрем — йөрәгемдә,
Кагылмагыз үткәннәргә.
Пычратмагыз, карайтмагыз,
Якты килеш саклансыннар;
Хисләребез күз яшәдәй
Сафлар иде,
саф калсыннар!

Юл буенда бер ялгызы
Бөгелә-сыгыла жылый тирәк...
Мин китәмен, син каласың,
Аерылабыз — шулай кирәк.
Кушылырга теләсәк тә,
Кушылырга насып түгел,
Мәхәббәткә без гашыйк та,
Ә мәхәббәт
Нигә безгә гашыйк түгел?
Гашыйк түгел.

1971

* * *

Р. Бернстан

Чирәм сөрә беләсенме?
Жавап бир, чибәр егет.
Ә белмәсән, төче сөйләп,
Йөрәмә миңа килеп.

Кичә берәү килгән булды,
Үзе бай, матур иде,
Ләкин чирәм күтәрергә
Житмәде батырлыгы.

Сөргән жирне сөрөп була,
Камыл сөрү дә жиңел,
Чирәм актара белмәсән,
Син инде егет түгел.

* * *

Рәхмәт, дөнья!

Миңа, ни теләсәм,
Сусаганда шуны эчердең.
Туган якның юкә балдай татлы
Һаваларын эчеп исердем.

Башларыма яңгыр суы сибеп,
Колагымнан тартып үстердең;
Язлар житсә,
каеннарны тишеп,
Ширбәт суын эчеп исердем.

Рәхмәт, дөнья!

Озын юлларыңның
Коры тузаннарын эчердең;
Юл буенда үскән әремнәрнең
Ачыларын эчеп исердем.

Ил өстенә нинди афәт килсә,
Барысын да бергә кичердем;
Кешеләрнең кара кайгысыннан,
Якты шатлыгыннан исердем.

Рәхмәт, дөнья!

Мин гашыйкмын сиңа —
Бу яшәүдән беркем туймаган!
Һәм туймаган, айнымаган килеш
Китә алсам икән дөньядан.

1971

ШАГЫЙРЫЛӘР

Күптөрле заманнар булганнар,
Күптөрле шагыйрьләр туганнар,
Берәүләр үзләрен сатканнар,
Берәүне базарда сатканнар,
Берәүләр үзләрен атканнар,
Берәүне дуэльдә атканнар,
Берәүләр үзләрен асканнар,
Берәүне мәйданда асканнар...

Кап-кара заманнар булганнар,
Яп-якты шагыйрьләр туганнар.

Замана тудыра шагыйрьне,
Шагыйрьләр күтәрә заманны,
Күтәрә халкының күңелендә
Бикләнеп йоклаган аңнарны.

Күтәрә үлемле яуларга,
Жиңүле таңнарга күтәрә,
Халкына атылган укларны
Йөрәге аркылы үткәрә.

Шагыйрьне патшалар тыя алмый,
Төрмәләр, палачлар куркытмый,
Тукайлар кулында кылычлар
Сынсалар сыналар — тутыкмый.

Сап-салкын зинданда шигыйрьләр
Языла ташларга уеп та;
Жәлилләр язганнар җырларын,
Башларын балтага куеп та.

Шагыйрьләр — халыкның намусы,
Халыкның сәяси солдаты,
Узганнар заманнар өстеннән
Елларын көмештәй чыңлатып.
Яшәгән халыкны жырлатып,
Үлгәннәр халыкны елатып.

Күптөрле заманнар булганнар,
Күптөрле шагыйрьләр туганнар,
Шагыйрьләр туганнар, булганнар
һәм барлар.

1971

ЖЫРЛАР КАЛА,

Еллар үтә, жырлар кала,
Жырлар гына кала бары:
"Яшь чагымда күкрәгемә
Чәчкәләр кадамадым..."

Әй чәчкәләр, яшьлегемнең
Үтә кызыл чәчкәләре!
Үтә кызыл чәчкәләрне
Унга-сулга чәчкәләдем.

Чәчкәләрем, кайларда сез?
Аяк аста калдыгызмы,
Көзгә әче салкыннарда,
Куырылып яндыгызмы?
Кар астында калдыгызмы?

Соравыма бер җавап юк,
Кар каплаган жирнең өстен,
Кар каплаган үтә кызыл
Чәчкәләрнең исен-төсен —
Кар каплаган бөтенесен,
Хәтерләтә кәфен төсен.

Еллар үтә, жырлар кала,
Жырлар гына кала бары:
"Яшь чагымда күкрәгемә
Чәчкәләр кадамадым..."
...Хәзер алып кадар идем,
Чәчкәләр табалмадым.

1971

АЭРОПОРТТА

Аэропорт һәрвакыт тыңгысыз:
Берәүләр кемнедер каршылый,
Берәүләр кемнедер озата,
Берәүләр киләләр бик азга,
Берәүләр китәләр озакка...
Аэропорт каршылый, озата...

Яшылектә сине дә каршылап,
Күрештем тәү кабат шушында,
Үзем дә сизмәдем — кабындым
Күзеңнән сибелгән очкынга.

Дөрләде йөрәгем учагы,
Ялкында күкләргә үрләдем...
Яндырып күмергә калдырды
Беренче мәхәббәт дигәнем.

Мин янып егылган күкләрдән
Бүген дә самолет көтәләр,
Берәүләр сөяргә киләләр,
Берәүләр сөөлми китәләр...

Берәүләр киләләр бик азга,
Берәүләр китәләр озакка...
Аэропорт барсын да каршылый,
Аэропорт барсын да озата.

Тормыш та аэропорт шикелле:
Киләбез, көтәбез, китәбез...
Шул килү һәм китү — гомер бит!
Гомерне нәкъ шулай үтәбез:
Яшәүне яратып киләбез,
Яшәүдән ярату көтәбез,
Яратып туймыйча китәбез...

Бу тормыш аэропорт шикелле.

1972

* * *

Очрашкан юк, күреп сөйләшкән юк,
Хатлар алышкан юк күптәннән...
Күңелләрнең ике ярын бары
Тоташтырып тора үткәннәр.

Алар һаман зәңгәр хыял булып
Йөрәк түрләрәндә саклана,
Гомер үткән саен матурлана,
Кадерләнгән бара, сафлана.

Кара төндә килеп тәрәз каккан
Юлчы кебек керә төшлөргә.
Тормыш ваклыкларын оныттырып,
Канат куя күңел төшкәндә.

Йөрәкләрне өзеп чыңлап ала
Һәм яңгырап кала жырларда.
Иң кадерле бер талисман кебек
Алар һаман юлдаш юлларда.

Очрашкан юк, күреп сөйләшкән юк,
Хатлар алышкан юк күптәннән...
Үткәннәргә кайтып булмагандай,
Аерылып та булмый үткәннән.

1972

* * *

Кичке урамнардан парлап
Узган юк иде күптән...
Шәфәкъ нурында кызарып
Болытлар ага күктән.

Болытлар да безнең кебек
Йөрәкле, күзле микән?
Болытлар да безнең кебек
Бәхетен эзли микән?

Икебезгә бер бәхет юк...
Гомумән юкмы икән ул?
Күренеп тә кулга тими
Торган бер ут микән ул?

Әллә үзез без гаепле:
Чыктыкмы юлга соңлап?
Көрәшеп алыр вакытта
Йөредек микән сорап?

Әллә табып югалттыкмы,
Кадерен белмәдекме?
Әллә баш очыннан узып
Барганын күрмәдекме?

Болытларга карыйк әле,
Әйләнсен башларыбыз,
Әйләнсә дә башларыбыз,
Бәйләнмәс чәчләребез...

Чәчләр бәйләнер вакытлар
Аһ, узган инде күптән!

Шәфәкъ нурында кызарып
Болытлар ага күктән.

Безнең язмышлар шикелле
Ватылып, яргаланып,
Кайларга китеп баралар,
Кайларда яраланып?..

1972

* * *

”Ташлады” дип, елама син,
Елама, горур сенлем!
Бит башта ук белә идең
Нәкъ шулай буласыңны.

”Ялкыннарға якын барма”, —
Диделәр — тыңламадың;
Сиңа кичләр кыйммәт иде,
Иртәне уйламадың.

Кичләр шундый мавыктыргыч,
Болытсыз иде кичләр,
Күзен кысып көлә иде
Йолдызлар сөенечтән.

Ләкин кичләр үкенечле,
Гомере кыска була,
Йолдызларның эше рәхәт,
Алар күз кыса гына!

Ерак йолдызларга карап,
Ялгызың кичләр үткәр,
Шатлыгын үзең татыдың,
Газабын үзең күтәр.

”Ташлады” дип, елама тик,
Елама, горур сенлем.
Бит башта ук белә идең
Нәкъ шулай буласыңны.

1972

* * *

Нажар Нәжмигә

Таңнарда гармун уйнадың,
Тирә-як тынып калды.
Гармун моңына тирбәлеп,
Гөлләрдән чыклар тамды.

Гөлләрдән чыклар тамдылар,
Әйтерсен, күз яшьләре.
Ишетелеп китте сыман
Әнкәңнең эндәшкәне:

— Таңнарда гармун уйнама,
Моңлы булырсың, балам.
Бу дөньяда моңсызлар күп,
Ниләр кылырсың, балам?

Таңнарда гармун уйнадың,
Әнкәңне тыңламадың.
Күрекләрен сузып суздың,
Телләрен моңга манып.

Тирә-якка моң түгелә...
Еласын — елаганнар,
Йоклар йокыларын бүлеп,
Сөйгәнән уйлаганнар.

Сөйгәнәннән сөелеп тә
Сөелеп туймаганнар,
Мең газаплы мәхәббәттән
Өметен жуймаганнар...
Еласын — елаганнар!

Гармунчыны тиргәмәгез,
Гармуны елатадыр!
Бәлки, үзенәң гомерен
Елатып уйнатадыр?

Гармун телләре исәпсез,
Гомерләр тик бер генә,
Гармун күреге сузыла,
Сузылмый гомер генә.

Моңлы гомерләр житешми,
Моңсызлар күбрәк әле,
Моңсызларны уятырга
Гармуннар кирәк әле!
Гармуннар кирәк әле!

1972

КУРКЫНЫЧ

Ничәнче көн халык бәйрәм итә —
Әллә өч көн, әллә биш булды?!
Бөтен нәрсә чыгырыннан чыгып,
Тәртип күчәреннән ычкынды.

Баганалар хәтта исергәннәр —
Авып төшә кеше башына;
Троллейбус кыек-мыек йөри,
Алпан-тилпән атлый машина.

Трамвайлар басып торалмыйлар —
Рельска ятып шуыша;
Эт белән бет кочаклашып бии,
Чучка белән дуңгыз сугыша.

Ата — улны, инә кызны белми...
Асты-өскә килгән — котыра...
...Ил язмышы өчен дер калтырап,
Аек шагыйрь өйдә утыра.

1972

ГОРУРЛЫК

Туган илем! Син бит минем өчен
Хәтта жанын фида кылырлык
Туган әнкәм кебек якын дисәм,
Бу — төчелек түгел, — горурлык!

Туган илем, минем жылы өем,
Башка жирдә миңа урын юк,
Дип шатлансам синдә яшәвемә,
Бу — төчелек түгел, — горурлык!

Туган илем — минем туган телем,
Шушы телдән башка жырым юк,
Дип жырласам әгәр жырларымда,
Бу — төчелек түгел, — горурлык!

Туган илем, синең үткән юлың —
Минем юлым, башка юлым юк,
Дип карасам барыр юлларыма,
Бу — төчелек түгел, — горурлык!

1973

БЕЗ — ЕГЕРМЕ СИГЕЗЕНЧЕЛӘР

Тыныч заманнарда тумадык без,
Тудык сыйнфый көрәш кызганда,
Шәхси милекчелек межаларын
Тәү "Фордзон"нар сөрөп узганда.

Тыныч заманнарда үсмәдек без,
Үстек бишьеллыклар чорында,
Магниткалар, ГЭСлар тәэсире бар
Балачакның гамьсез жырында.

Сугыш безне, колактардан тартып,
Вакытыннан алда өлгертте:
Кичтән егет итеп йоклатты да
Таң атуга инде ир итте.

Яшь йөрәкләр ярсу ат шикелле
Яу кырына карый укталды...
Хәле бетеп тынган дулкын сыман,
Сугыш безгә килеп тукталды.

Шома юлдан гына атламадык,
Сикәлтәле булды юлыбыз.
Сталинны "бөөк ата" диеп,
Әтиләрсез үскән буын без.

Әтиләрсез үткән замананың
Патшасы да идек, колы да,
Кирәгеннән артык бәләкәй дә,
Кирәгеннән артык олы да...

Тыныч заманнарда тумадык без
Һәм үсмәдек тыныч заманда.

Тыныч замана дип йөртелсә дә,
Тыныч түгел әле һаман да.

Бу тормышның чияләнеп беткән
Төеннәрен чишә кулыбыз,
Жәмгыятьне тартып бара торган
Арканнарны ишә кулыбыз.

Сугыш мәле белән тыныч мәлнең
Уртасына туры килгәнгә,
Тормыш безне чүкеп житештерде
Үзе таләп иткән кимәлгә.

Кирәгеннән артык мактана дип,
Әйтсә әйтер бары көнчеләр.
Көнләшәләр икән — көнләшсеннәр! —
Без — егерме сигезенчеләр!

1973

* * *

Динис Исламов истәлегенә

Һәрбер үлем үкенечле,
Һәрбер үлем көтмәгәндә.

Нигә көтмәгәндә китеп бардың? —
Озак утыра торган идек лә,
Үзең һаман китми торган идең,
"Хәзер китәм, китәм", диеп тә.

Нигә көтмәгәндә китеп бардың? —
Яз башланды... Жәйләр... Көzlәр бар...
Языласы күпме хикәятләр,
Сөйләнәсе күпме сүzlәр бар!

Нигә көтмәгәндә китеп бардың? —
Тукталмаган идек төшкә дә,
Чәчләренә көмеш кар төшсә дә,
Йөрәгенә кырау төшмәгән.

Нигә көтмәгәндә китеп бардың? —
Анда барып була сонлап та,
Барып була, ләкин кайтып булмый,
Бөтенләйгә түгел, сорап та.

Нигә көтмәгәндә китеп бардың? —
Озак утыра торган идек лә,
Үзең һаман китми торган идең,
"Хәзер китәм, китәм", диеп тә.

Нигә көтмәгәндә китеп бардың?..

1973

* * *

Дус югала сугыш яланында,
Утта янып, дөрлөп югала,
Йөрәгендә еллар буге сүнмәс
Көйрәп ята торган куз кала.
Бик авыр.

Дус югала үлем түшәгендә,
Куз алдында эреп югала.
Йөрәгендә еллар буге тынмас
Елатырлык монлы жыр кала.
Бик авыр.

Дус югала үзе тере килеш;
Дәрәжәгә үрлөп югала.
Йөрәгендә еллар буге сызлап
Интектерә торган жөй кала.
Аһ, авыр.

1973

МАШИНАЛАР

(Шаяру катыш)

Жәй туктамый, кыш туктамый машиналар,
Көн йокламый, төн йокламый машиналар!
Жир өстеннән, су өстеннән, су астыннан
Һәм һавадан ашыгалар машиналар.

Заманында тизлек һәм көч берәмлеге
Булган атлар хәзер бездән көнләшәләр:
Абзарларның киртәсеннән башын тыгып,
Моңсу гына кешнәп безгә эндәшәләр.

Туктамыйбыз, тыңламыйбыз, ашыгабыз:
Тизлек кирәк, тизлек кирәк кешеләргә!
Мөмкин булса машинада керер идек
Читән аша керә торган күршегә дә.

Ялкын чәчеп, төтен бөркеп машиналар
Күз иярмәс тизлек белән ашыгалар;
Күз житмәслек биеклеккә күтәрә дә...
Үтерә дә безне шушы машиналар.

Акыллы да, акылсыз да машиналар,
Сәбәпчеләр яманга да, яхшыга да...
Тора-бара, бара-тора үзебез дә
Әйләнмәсәк яرار иде машинага.

1973

* * *

Йолдызларга карап жирдә ятам...
Йолдызларга житә уйларым!..
Бер уйласам, мин югары кебек,
Бер уйласам, алар югары...

"Кеше туса, күктә йолдыз калка", —
Дип сөйлиләр, бәлки, ул хактыр?
Ни дисәң дә, бар бит йолдыз белән
Кеше арасында уртаклык.

Алар да бит без барлыкка килгән
Материядән үсә яралып;
Кайберләре яралырдан элек
Түзан булып оча таралып...

Аларның да яктылары була,
Яхшылары була, кырысы...
Венерасы, Марслары була...
Кечкенәсе була, олысы...

Һәрберсенен юлы үзенә башка...
Теле башка... горейф-гадәте...
Үзенә башка янар сәгәтләре,
Таң алдыннан сүнәр сәгәте...

Берәүләре юныле генә яшәп,
Ипле генә дөнья куялар...
Икенчесе вата, кыра, жимерә...
Дер селкенеп куя дөньялар...

Кайсылары, кара янар булып,
Якты янганнардан көнләшә...

Кайсылары читтән жылы эзли,
Кайсылары үзе өлөшө...

Кайсы — үлгөч яна...

Кайсылары —
Тере булсалар да салкыннар...
Йолдызлар да кешелөргө охшаш,
Кешеләр дә йолдыз затыннан.

1973

* * *

Синең белән без урамнан уздык
Көпә-көндөз, кеше алдында...
Жир тетрәү дә, вулкан атылу да
Вак мәсьәлә моның янында.

Берәүләре авыз ачып катты,
Берәүләрне тотты очкылык, —
Гүя без йөрибез жәмгыятькә
Ярамаган яман эш кылып.

Берәүләре гайбәт сатар өчен
Тизрәк күршесенә йөгәрде...
Берәүләре безнең көнебездә
Шыр-ялангач пычрак төн күрде.

Берәүләре сүкте синең, минем
Житмеш жиде ата-бабамны...
Нәкъ строй аша үткән кебек
Тән тукмалып, йөрәк таланды...

Без тилеләр булсак мәхәббәттә,
Алар — мәхәббәтсез акыллы.
Синең белән мин узарга риза
Көн дә шушы строй аркылы.

1973

* * *

Әкиятләрдә дөнья шундый матур!
Бер күз ачып йомган арада
Явызлыктар авызлыкланалар,
Кайгы болытлары тарала;

Карурманга кереп адашса да
Сөйгән белән сөйгән табыша,
Әби белән бабай яшәрәләр,
Саклар белән Соклар кавыша...

Әкиятләрдә дөнья шундый матур!
Без дә килдек шул ук дөньядан:
Алтын сарайларда таңнар көтеп.
Сулар эчеп көмеш елгадан —
Без дә килдек шул ук дөньядан.

Ә нигә соң, нигә тормышыбыз
Әкияттәге кебек булмады?
Карурманга керү юллары бар,
Кайда икән чыгу юллары?

Яшь вакытның керсез вәгъдәләрен
Нигә икән бик тиз оныттык?
Көндәлекнең фани ваклыгына
Идеалларыбызны кол иттек.

Бер үк көйгә жырлыйбыз да кебек,
Гармуныбыз ләкин күрексез,
Сөйгән белән сөйгән кебекбез дә,
Саклар белән Соклар кебекбез.

Бу дөньяның чүп-чарларын ташлап,
Хыял-атыбызны мичәүләп,
Әкиятләргә кайтып китик әле,
Китик әле, жаным, икәүләп!
Кайтып китик әле!

1974

* * *

Көтмәгәндә килде яңгыр,
Давыллап, шаулап койды,
Болытларны бертуктаусыз
Яшен камчылап торды.

Аһ, күкләрнең күкрәүләре
Тетрәтте йөрәкләрне,
Тыныч кына гамьсез яшәү
Пәрдәсен ертып бәрде.

Урамнарга алып чыкты,
Елатты, шатландырды,
Яшен кебек уйнап торган
Тулпарга атландырды.

Алып менде болытлардан
Күкләрнең зәңгәренә...
Һәм яндырды утларының
Тәмугтан зәһәрәндә...

Көтмәгәндә китте яңгыр...
Ул башка жирдә коя...
Офык читендә яшенли,
Еракта күкрәп куя.

Син дә шулай үтеп киттең...
Керәсең төшкә сирәк...
Ерактагы күкрәү сыман
Сулкылдап куя йөрәк.

1974

* * *

"Мин киттем" дип, шатланасың булыр,
Итәсендер, бәлки, тантана,
Телисендер, бәлки, үткәннәрне
Аяк аска салып таптарга.

"Мин киттем" дип, мактанасың булыр,
Сер бирмәгән булып дошманга,
Жиде ятлар арасыннан дару
Эзлисендер эчең пошканда.

"Мин киттем" дип, үз-үзеңне алдап,
Юкка юанасың, кадерлем.
Киткәнсендер, ләкин син йөрәксез —
Йөрәгеңне миндә калдырдың...

1974

* * *

”Бер алманы бишкә бүләек,
Беребез өчен беребез үләек...”
Дип жырлаган безнең бабайлар,
Дип жырлаган безнең атайлар...
Бер алманы бишкә бүлгәннәр,
Берсе өчен берсе үлгәннәр.

Жыр сыналган төрле заманда,
Яхшы заманда да, яманда...
Ил өстенә кытлык килгәндә,
Ил таянган шушы ирләргә:
Бер телемне бишкә бүлгәннәр,
Берсе өчен берсе үлгәннәр.

Жыр сыналган төрле заманда,
Ут-давыллы, яулы яланда...
Ил өстенә дошман килгәндә,
Ил таянган шушы ирләргә:
Бер үлемне бишкә бүлгәннәр,
Берсе өчен берсе үлгәннәр.

Жыр сынала әле һаман да,
Мәшәкәтле әле замана...
Ил өстенә кайгы килгәндә,
Ил таяна шушы ирләргә...
Бер кайгыны бишкә бүләләр,
Утка-суга бергә керәләр.

Тормыш дигән бөек яланда
Жыр яңгырый әле һаман да —
Үткән буыннарның авазы,
Ата-бабаларның наказы:
”Бер алманы бишкә бүлегез,
Береgez өчен береgez үлегез!”

1974

* * *

Сагынганда
аккан суга кара,
Сулар булып шаулап мин агам,
Ярларына дулкын кага, димә,
Йөрәгеңә килеп мин кагам.

Сагынганда
болытларга кара,
Зәңгәр болыт булып мин агам,
Шыбыр-шыбыр яңгыр ява, димә,
Күз яшыләрең булып мин тамам.

Сагынганда
яуган карга кара,
Ак бураннар булып мин явам,
Ак бураннар адаштыра, димә,
Сине адаштырган мин һаман.

1974

ДУСЛАРЫҢНЫ ОНЫТМА

Кош баласы канат белән туа,
Болытларга менеп югала.
Кешеләр дә кош баласы кебек,
Үз язмышын эзләп юл ала.

Тормыш юллары катлаулы,
Бер ялгызың юл үтмә.
Йөрәк канаты булырдай
Дусларыңны онытма.

Таң атканда, болыннарны бизәп,
Чәчкәләргә чәчкә эндәшә.
Кешеләр дә гөл чәчкәсе кебек,
Бу дөньяга бәхет өләшә.

Тормыш юллары катлаулы,
Бер ялгызың юл үтмә.
Бәхет канаты булырдай
Дусларыңны онытма.

Төн килгәндә, төн карасын ертып,
Һаваларда йолдыз кабына.
Кешеләр дә шул йолдызлар кебек,
Берсен-берсе эзләп сагына.

Тормыш юллары катлаулы,
Бер ялгызың юл үтмә.
Йолдыз канаты булырдай
Дусларыңны онытма.

1976

* * *

Очрашмаска аерылышкан идек,
Еллар үткәч, менә, очраштык;
Үткәннәрнең эзе юк та сыман,
Бар да сыман берәз охшашлык.

Шул ук гәүдә, берәз калынайган,
Шул ук түшләр, инде таушалган;
Тәтәй кебек, кулдан-кулга күчеп,
Уйналган да, кабат ташланган.

Күзләрең дә тонык, ләкин шул ук
Азгын өмет яна төбөндә,
Саф хисләргә алар ышанмыйлар,
Нәкъ элекке сыман бүген дә.

Нәкъ элекке сыман тик бер көнлек
Күңел ачу булса — шул житкән...
Элек мине син ташлаган иден,
Бүген киресенчә — мин китәм!

1977

* * *

Бу дөньяга килү белән
Сафлык төсен бирәләр:
Балаларны, тугач юып,
Ак биләүгә төрәләр.
Бу дөньядан киткәндә дә
Сафлык төсен бирәләр:
Кешеләрне, үлгәч юып,
Ак кәфенгә төрәләр.
Ак биләүдән ак кәфенгә
Кадәр үткән арада,
Бу дөньяны агартам, дип,
Кеше күпме карала?!

1978

* * *

Мин дөньяга атлап чыктым —
Борыны юеш бала;
Аяк астым — яшел үлән,
Баш очым — зәңгәр һава.
Мин дөньяга кереп киттем —
Мыегы чыккан егет;
Аяк астым жырлап ята,
Баш очым тора көлеп.
Мин дөньяны үзгәртәмен —
Ир яңа тормыш кора;
Аяк астым — кара балчык,
Баш очым — болыт кына.
Яңгыр ява, яшен яшьни,
Күкләре күкрәп китә,
Яшел үләнне кызартып,
Бу жирдән ирләр үтә.
Кемдер ава, ә кемнәрдер
Жинүче булып кайта.
Сынган кылычлар янында
Өзелгән жырлар ята...
Мин дөньядан китеп барам,
Мин тагын шул ук бала;
Аяк аста — яшел үлән,
Баш очта — зәңгәр һава...
Кала...

1978

ТАНЫШ БУЛМАГАН ЭТКӨ

Аптырарсын!
Нинди гадэт, нинди холыктыр ул —
Бу дөньяда эткө эндәшмәгән,
Аның белән сөйләшмәгән
Шагыйрь бармы икән? —
юктыр ул.

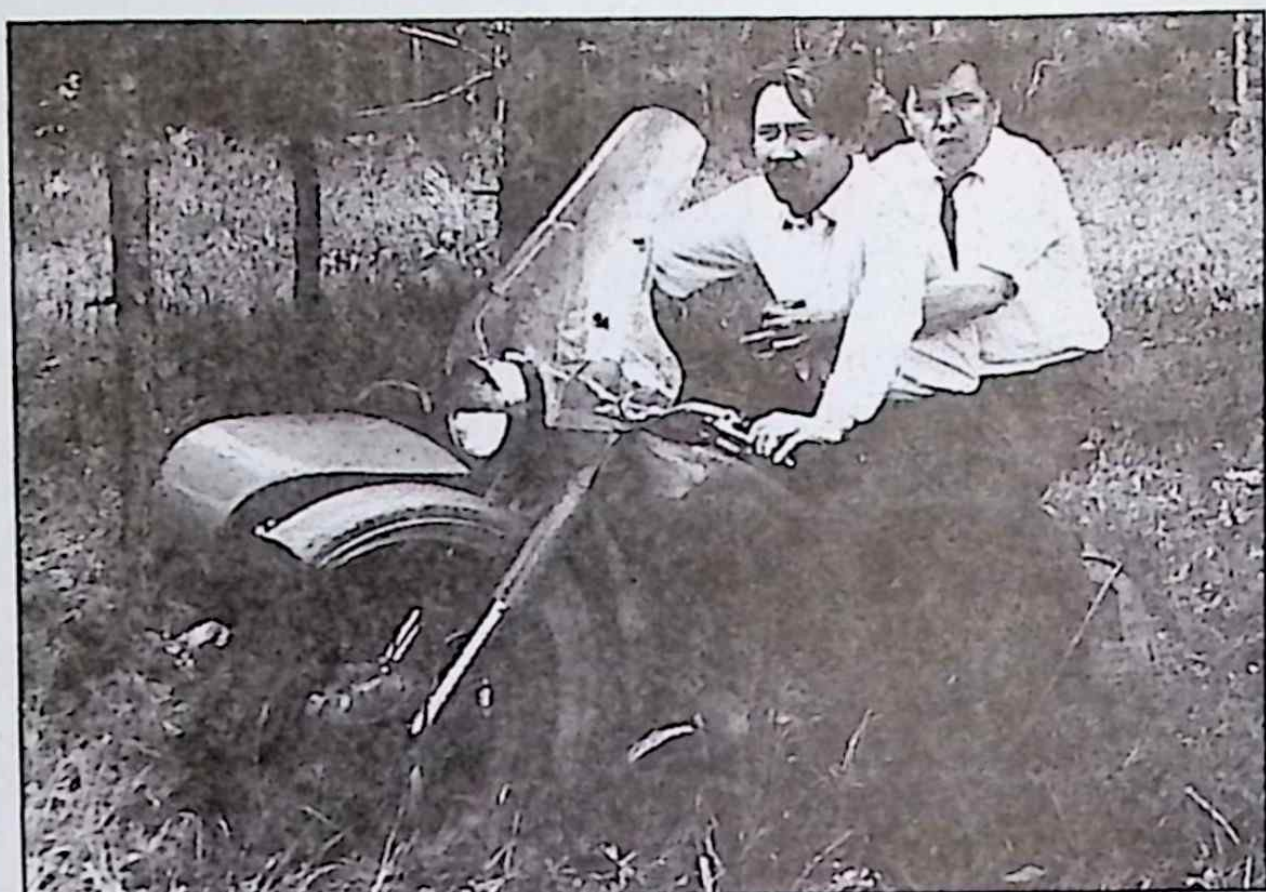
Мин дә
Синең белән сөйләшергә булдым.
Сорап тормыйм затың, атыңны.
Төшөп калган эттән түгелсеңдер,
Күз карашың болай акыллы.

Хужаң каршысында сырпаланып,
Ураласың аяк астында;
Койрыкны да матур боргалыйсың
Һәм болгыйсың кирәк вакытында.

Ризык бирсә, кулын яларга да
Оялмыйсың рәхмәт йөзеннән.
Сөяк белән тукмап озатса да
Гаеп эзлесең тик үзеңнән.

Ул елмайган чакта — елмаясың,
Ул елаган чакта — елуйсың,
Ни кыланса — шуны кыланасың,
Ни уйласа — шуны уйлуйсың.

Синең бурычың шул,
чөнки син эт,
Этлек эшләсәң дә килешә...
Шунысы начар:

Шагыйрь Рафаэльне “жилдерәм”.

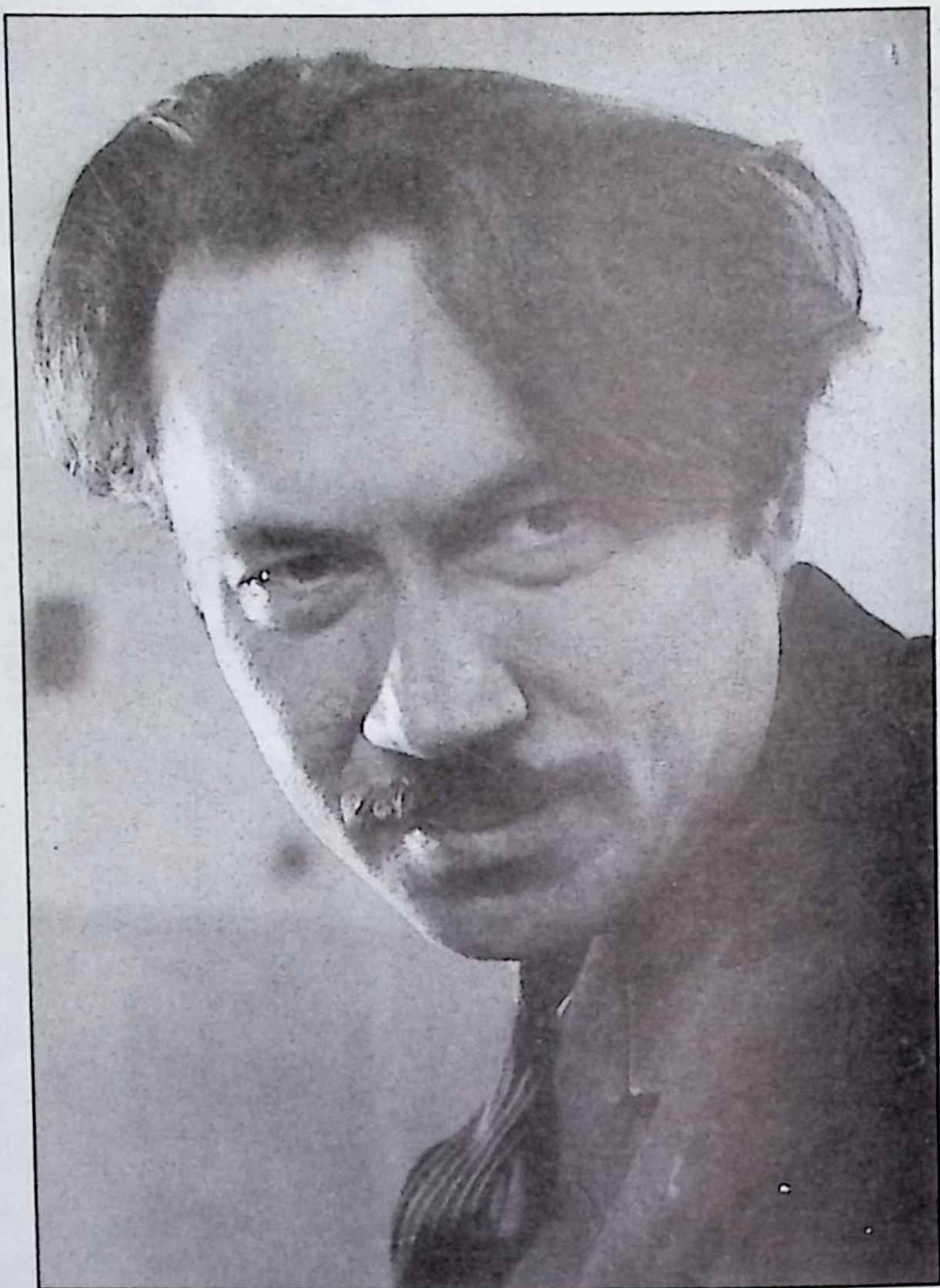
Яңавыл районы Таучишмә авылында шигырь яратучы белән очрашу. 1961 ел.

Янгантауда ял иткәндә.

“Дим буенда дүрт дус очраштык”: Ә. Атнабай, Н. Нәжми, Н. Асанбай, Д. Исламов. 1957 ел.

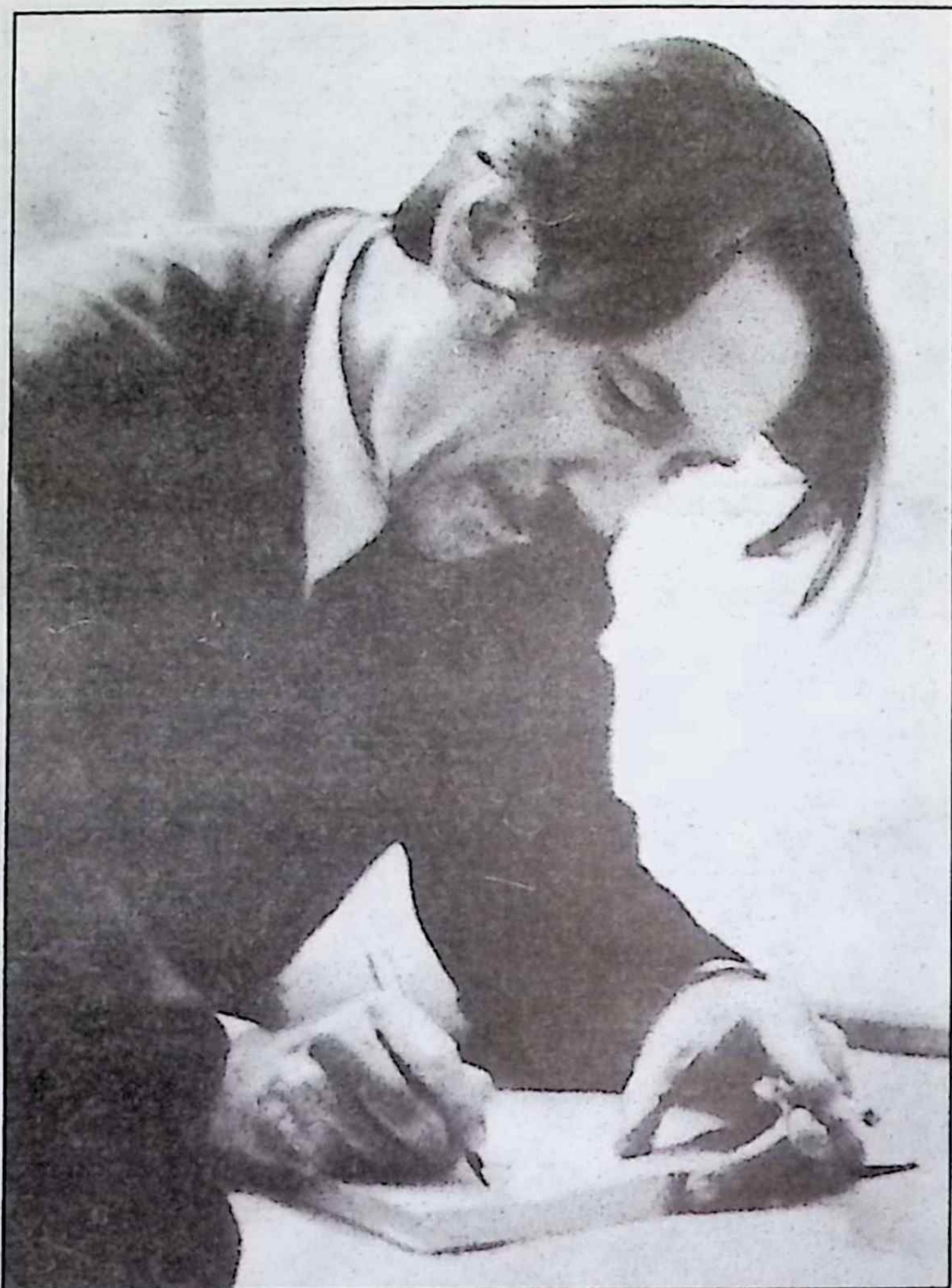
“Сагынганда аккан суга карап,
Сулар булып шаулап мин агам”.

Агыйдел ярында. Н. Нәжми, Ә. Атнабай, Гамил Афзал, Сәвия, Ә. Маликов, С. Сөләйманова. 1973 ел.

“Мин дөньяны матурларга тудым”! 1965 ел, Дүртөйле.

Автограф биргэндө.

Язучы Вэзыйх Исхаков белән.

Башкортстан язучылар' съезды. 1968 ел, май.

Шагыйрь Рәдиф Тимершин белән kitap сөючеләр янында.
1987 ел.

Театр аксакалы Г. Минһажев агай белән тәүге очрашу.

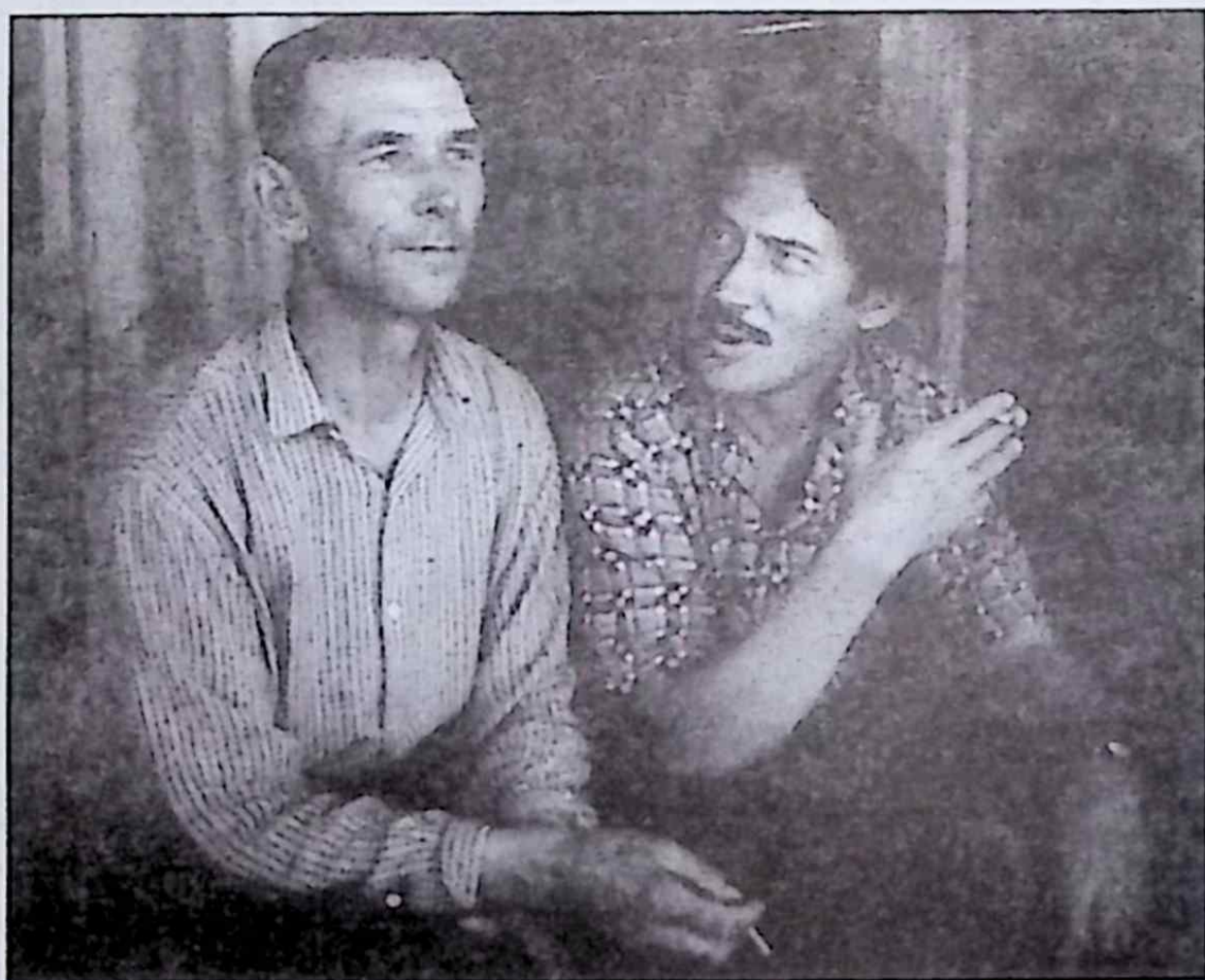
Укучылар арасында.

“Дөнъя ничек — шулай кабул итеп,
Көлә идек кызык булганда”.

Әмирхан аға Еники белән қызыклы әңгәмә.

“Бу тормышның чияләнеп беткән
Төөннәрен чишә кулыбыз ...” 1962 ел.

“Салаватка карап шигыр укыйм”.

Атнабайлар гаиләсенә бер өлеш.

“Кыз балалар каз юдылар
Саф чишмә суларында...” 1978 ел, Илеш, “Игенче” колхозы.

“Жидегән чишмә” кичәсендә Ә. Атнабайны шәһәр
комитеты секретаре Р. Шәмгунов сәламли. Түбән Кама.

бәгъзе дус-ишләр бар,
Кыланалар нәкъ тә синенчә.
Хәтта уздырып та жибәрәләр,
(Алар кеше — алдан күрәләр!)
Шәп чагында койрык болгыйлар да,
Хөрт чагында хурлап өрәләр.

Хәсрәтеңнән биеп шатланалар,
Шатлыгыңнан — көеп кайгыра.
Башларыңа бәла төшкән мәлдә
Тәртәләрен читкә каера.

Бер карасаң — алар калай әтәч,
Бер карасаң — куркак, мескеннәр...
Кемлегенә,
сәләтеңә түгел,
Дәрәжәңә карап исемләр.

Син аларга, энем, житә алмыйсың;
Ә шулай да әйтәм турысын:
Әт булсаң да, безгә караганда,
Тугрылыкта ныграк тугрысын.

1979

* * *

Башларыма кара кайгы төште,
Ашның — тәме, көннең яме юк,
Күңелемә күз яшыләре тулды,
Елап бушатырлык хәле юк.

Йомарланды жаным кар шикелле,
Өреп жылытырлык кеше юк,
Барсының да үз хәстәре — хәстәр,
Берәүнең дә миндә эше юк.

Кайгым белән япа-ялгыз калдым,
Кемнәр генә килеп хәл белер?
Үз башыма кайгы төшкәч белдем
Кеше кайгысының кадерен.

1979

БУЛДЫ ИНДЕ

Марат Кәримовка

Булды инде бу дөньяның
Ак чагы, кара чагы,
Дер селкетеп алган чагы,
Тәгәрәп барган чагы.

Булды инде: таш күтәрмәс
Кайгылар башка төште;
Су сорадык, ут бирделәр,
Ялкыннан йөрәк пеште.

Булды инде: гаепләрнең
Хактан күп нахаклары,
Дошманнарның алдыбызда
Биеп йөргән чаклары.

Булды инде: рәнжүлөрдән
Күнелләр чатнап тунды.
Якут бозларына ятып
Елаган чаклар булды.

Тик булмады эзлэгән чак
Юлларның жиңелләрен;
Сырт сынса да, сер бирмәдек,
Егылдык — жиңелмәдек.

Тагын булыр бу дөньяның
Ак чагы, кара чагы,
Бер иркәләп алыр өчен
Мең кабат камчылавы.

Гомер буе калсак иде
Тормышта көчле булып,
Хәтта маңгайга язылган
Язмыштан өстен булып.

1980

СОҢҒЫ СОЛДАТ

Сирәгәя, сирәгәя
Соңгы яуда катнашканнар —
Дүрт ел буге илебегнең
Азатлыгын яклашканнар.

Алар хәзер бармак белән
Санарлыклар — бер генәләр...
Больницада, курортларда
Бик еш кына күренәләр.

Какшаганнар ветераннар —
Бик күпләре таяклылар,
Яки елак протезлылар,
Яки сыңар канатлылар.

Төркем-төркем жыелышып
Гәпләшәләр тыныч кына,
Тыныч кына, ә үзләре
Кыныдагы кылыч сыман.

Алар һаман сугышалар
Һәм китәләр разведкага,
Китәләр дә кайталмыйлар,
Исемнәре язылып кала.

Алар һаман сугышалар
Һәм баралар атакага,
Авалар да торалмыйлар,
Каберләре калкып кала.

Килер бер көн: егылыр да
Күтәрелә алмас кабат

Бөөк Ватан сугышында
Катнашучы соңгы солдат.

Соңгы солдат, соңгы корбан...
Иң соңгысы була икән,
Бу корбаннан соң дөнъяда
Сугыш мәңге тынса икән!
Иң соңгысы булса икән...

1980

* * *

Төзәлә инде, төзәлә
Ил тәнендәге яра...
Жинүчеләр саны гына
Елдан-ел кими бара.

Кырык бишнең яз башына
Ерагайса да ара,
Жинү көненең кадере
Кимеми, арта бара.

1981

* * *

Талантларның язмышлары авыр —
Чөнки алар гайре табигый,
Дөнъя балалары арасында
Я дивана сыман, я үги.

Туры булсаң, нигә кәкре, диләр,
Кәкре булсаң, нигә төз түгел?
Нигә инде мөгез чыгарасың,
Нигә безнең кебек без түгел?

Талантларның күңелләре нечкә,
Сындырып та була кимереп,
Сыйдырып та була бүгенгенен
Калыбына туры китереп...

Ахыр чиктә, үтереп тә була...
Тик терелтеп булмый кабаттан...
Талантларга, зинһар, кагылмагыз,
Үзләренчә булсын талантлар!
1981

ЧАБАТА

”Татар баеса,
чабатасын түргә элә”.
Халык сүзе

Үзәк Уфа базарында
Ниндидер Гаптелгата
Безнең яшылек чабатасын
Сувенир итеп сата.

Туфли алырлык хак биреп,
Алдым да чабатасын,
Элеп куйдым түр башына...
...Уйласаң — шаккатасың!

Ничә йөз елларда түгел,
Тик безнең мәлдә генә
Чабатаны да житкердек
Сувенир хәлләренә.

...Жидедән үргән чабата
Аякка жайлы ята...
Юеш борын кайтып килә
Пычракка бата-бата.

Борыны юеш булса да,
Булса да чабаталы,
Югары очның зәңгәр күзен
Озатып кайткан чагы.

Күзләрендә — сөйгәнелен
Исерткеч зәңгәрлеге,
Киндер күлмәгенә сыймый
Егетлек зәһәрлеге!

Еллары кара булса да,
Яшылекне тыеп кара!
Төн озыны кыз озатып,
Иртән эшенә бара.

Чабата киеп күтәрдек
Заманның күпме йөген?!
Менә шушы чабатаны
Түремә элдем бүген.

Ләкин, зинһар, уйламагыз
Бу татар баеган, дип,
Уйласагыз,
уйлагыз тик
Яшылеген сагынган, дип.

1982

КӘГАЗЬ — ТҮРӘ

(Әкият)

Кичә түгел, бүген түгел,
Әллә кайчан булган, ди,
Эш башында кеше түгел,
Кәгазь-түрә торган, ди.

Кәгазь-түрә торган жирдә
Сүз почетта булмаган,
Сүзен сүз итәр өчен дә
Кеше кәгазь юллаган.

"Мин яратам сине" дигән
Сүзгә ышанмаганнар,
"Любовторг" трестыннан
Справка алганнар.

Шуннан гына өйләнгәннәр,
Көн иткәннәр бергәләп,
Сөйләшкәндә сөйләшкәннәр
Запискалар биргәләп.

Тик күрсәтмә белән генә
Ашаганнар, эчкәннәр,
Ишек төптән түр башына
Гаризалап күчкәннәр.

Өйдә булсын, эштә булсын —
Четерекле хәл икән,
Ул хәлне дә, ахыр чиктә,
Кәгазь генә хәл иткән.

Справка һәм записка,
Култамгасы һәм печать —
Тау кадәрле үстергәннәр
Кәгазь-түрәне көчләп.

Үскән-үскән, ишелеп төшкән,
Жирне кәгазь баскан, ди,
Өстән кәгазь явып тора,
Кәгазь ага астан, ди.

Сулары да, урманы да —
Барысы да һәлак, ди.
Кәгазь жирен коткарырга
Берәр кәгазь кирәк, ди.

1982

ГАЗАПЛЫ СОРАУ

Күп гасырлы бөөк тарихында
Күп сыналды татар баласы...
Сугыш елларында әсирлектә —
Төрмәләрдә

фашист палачы
Башын кискәндә дә
үзебезчә

Жырлап үлдә татар уллары;
Жырлап үлгән татар улларының
Бүген яшәп яткан уллары,
Телегезне кемнәр алыштырды,
Жырыгызны кемнәр урлады?

Көчләп чукындырган заманда да
Чукынмаган иде телебез,
Хәзер нинди шайтан котырта соң? —
Теләп чукунабыз үзебез.

Күкрәк сөтедәй саф ана телен
Әйләндердек мама теленә.
Ни урысча, ни татарча белмәс
Имгәтелгән буын тилерә.

Алар белми телнең матурлыгын,
Алар белми милләт кадерен,
Алар белми мирас-варислыкны,
Ата-бабаларның каберен.

Һәм алардан калган васыятьне
Укый белми бахыр балалар —
Тарихыннан язган чи наданнар
Һәм сукырлар...
Кая баралар?

Наман шулай дәвам итәр микән,
Әллә булыр микән азагы?
Йөрәгемне шундый сорау телә,
Тынгы бирми шуның газабы.

27 май, 1982

ХӨББЕНИСА ӨТӨЧЕ

Сонлап кына Өтөч кайтып керде...
Танырлык та түгел, лөхөүлө!
Кикрик китек...

Күз төбөндө фонарь...
Аяк аксак — чак-чак сөйрөлө...
Хөббениса,
Өтөченө карап,
Эрнеп-эрнеп болай сөйлөнө:

— Тагын күршелөрдө булдың инде?!
Тагын гөнаһ кылдың, туемсыз!
Үзеңнең бит унбиш тавыгың бар —
Менө дигән, карап туйгысыз!

Яныңнан бит дер калтырап кына,
Йомшак басып кына узалар,
Бер чакырсаң, унбише дә килө,
Ни теләсәң — шуңа ризалар.

Ө син, — харап! — шпор шалтыратып,
Күкрәк киереп йөргән буласың,
Өстөвенө, мактанасың әле
Янәсе дә, иртө торасың.

”Кикрикүк!” дип сөрән саласың да
Эшең бетте!

Эшнең калганы
Мескен тавык жылкәсенө төшө:
Күкәй салу,
чебеш каравы.

Ә син көн дә кәжә сукмагында
Сөйрәләсен, адәм актыгы!
Йә, күршенең тавыклары казмы,
Томшыклары әллә алтынмы?

Шул кәнтәйләр өчен канга батып
Кайткан идең үткән атна да!
Һаман тәүбә итмәгәнсең икән —
Тавык — тавык инде кайда да!

Малны иясенә охшамаса,
Харам була, диләр —
дөрестер.
Бигрәк Хәтмуллама охшагансың...
Кит!
Күз алдымда торма, себерке!
...Хөббениса, шулай тиргәп-каргап,
Азгын Әтәченә жим сипте.

1982

МИҢЬЯМАЛ

Йөрәгемдә мөхәббәттән
Сыкрап ята мең ярам,
Шуларга килеп өстәлде
Кара кашлы Миңьямал.

Кара кашлы Миңьямалны
Житәкләдем берзаман,
Жилтерәтеп алып киттем
Кала читенә табан.

Алдыбызда аллы-гөлле
Чәчәкләрдән киң ялан,
Шул яланда мин үзем дә,
Минем янда — Миңьямал.

Дөнья зәңгәр, дөнья кызыл...
Мөхәббәттән мин янам.
Мин янам да, ә ул янмый,
Аптыратты бит тәмам.

Миңьямалның йөрәгенә
Акрын гына юл салам,
Юл салуым шуннан тора —
Кулбашына кул салам.

Бер кочаклап үбәргә дип,
Матур уйлар уйланам,
Түшен тотып, түбәнгәрәк
Төшәргә хыялланам...
Нәкъ шулчакта,
 шайтан алсын! —
Тиргә батып уянам!
Кайда минем Миңьямал?!

1982, больница

МАЯКЛАР — БЕЗНЕҢ ЕЛЛАР

Сәвиягә

Артка борылып карасаң,
Үтелгән күпме юллар!
Юл читендә тезелеп калган
Маяклар — безнең еллар.

Маякларның яшелләре,
Зәңгәре, аллары бар,
Кайгылардан кара көеп,
Утларда янганы бар.

Төрлесе бар, тик берсе дә
Ят түгел, бик тә якын,
Барысы да чакырып тора:
— Кирегә кайтың, кайтың!

Ләкин кире кайтып булмый,
Атлыйбыз алга таба,
Йөрәкләргә каннар сава,
Башларга карлар ява.

Яңа маяклар кадыйбыз —
Балалар адашмасын.
Искә алсын хөрмәт белән
Атасын һәм анасын.

Соңгы маяк кайда, кайчан —
Белмибез елын, аен...
Тик ул маяк бергә булсын,
Булмасын аерым-аерым.

8 март, 1982

ОЖМАХ ЮЛЛАП...

(Шаяру катыш чынлап)

Ара-тирә сирәк-мирәк кенә
Яман уйлар хәзер уйланам:
Гомер дигән нәрсә үтеп бара,
Китәсе бар фани дөньядан.

Теге дөньяга бит барасы бар —
Кайгыртырга кирәк бүгеннән:
Авыз ачып калсаң,
мәңгелеккә
Чыкмавың бар тәмуг төбеннән.

Бер тәмуглык түгел,
мең тәмуглык
Жыйдым инде аны — гөнаһны;
Ә шулай да үзем исән чакта
Юллап калу кирәк ожмахны.

Шул мәсьәлә белән мөрәжәгать
Итмәк булдым Алла иптәшкә.
Арт ягыма тибеп чыгармас, дим,
Барып карыйм әле киңәшкә.

Ходай тәгаләнең кабинеты
Әрхәрәйдә — иске бер йортта,
Секретаре, — ташка үлчим нәрсә! —
Кәкерәеп беткән бер кортка.

— Шулай, — мәйтәм, — мин Аллага килдем...
— Алла занято, — ди, — бүгенгә.
— Мин "Һәнәк"тән, — дим.
Көлә: — "Һәнәк"
Алладан да өстен түгел лә...

Ахыр чиктә ялынуга күчтем:

— Үткәрепләр генә жибәр, — дим.

(Хатын-кыз күңеле — эт күңеле.)

— Бу шоколад сиңа, чибәр, — дим.

Азрак кына жылынгандай булды

Чекерәеп торган ике күз.

Алла ишегенә ым ясады:

— Пажалыста, рәхим итегез!

Эчкә үгтем.

Түр башында Алла.

Сәлам бирдем.

Сәлам алмады...

Каш астыннан гына баштанаяк

Карап чыктым иптәш Алланы.

Зур борыны нәкъ чөгендер кебек,

Ирен көйгән, күзләр шешенгән,

Ике кулы белән башын тоткан,

Күренеп тора, кичә "төшергән".

Бигрәк үзебезгә охшаган бит,

Шул да икән Алла, янәсе!

Телен әйләндереп дүрт сүз әйтте:

— Нинди йомыш, адәм бәндәсе?

— Иптәш Алла, — мәйтәм, — теге ни бит...

Алтмышны да инде вакладым,

Яшылегемә түгел, картлыгыма —

Үлемемә таба атлавым.

Һич үләсе килми. Килмәсә дә

Берчак килеп жанны алырсың,

Шулчак, мәйтәм, мине ожмахкамы,
Әллә тәмугкамы салырсың?

Алла иптәш, секретарьдан сорап,
Укып чыкты "личный дело"ны:
— Бу гөнаһлар өчен ожмах түгел,
Тәмуг хәрәм! — диеп улады.

Уласа да артык курыкмадым,
Баткач батыйм, дидем, гөнаһка:
— Тәмуг путевкасын алыштырып
Булмас микән, — мәйтәм, — ожмахка?

Бу сүз ошамады.
Күз карашын
Кара ачу белән тутырды,
Нидер әйтмәк булып сикереп торды...
"Уф, башым!" — дип кире утырды.

Шулвакытта мин Алланың хәле
Хөрт икәннен тәмам аңладым.
— Обед житеп килә...

Бәлки, — мәйтәм, —
Ресторанга барсак жайланыр?

— Акчам юк, — ди, — кичә бетергәнбез...
— Хафаланма, — мәйтәм, — миндә бар:
Әле генә Куйбышевтан килде
Йөз дә илле тәңкә гонорар.

Ходай тәгаләмнең күзләренә,
Нур эркелеп, очкын кабынды...
...Секретарьга:

— Мин трестка киттем.

Бүген кайталмам, — дип калдырды.

Такси яллап "Россия"гә бардык.

— Ераклыгы белән ярар, — ди, —
Мондый урыннарга йөрергә, — ди, —
Аллага да хәтта хәрәм, — ди.

Шуның өчен арт ишектән кертөп,
Бер почмакка гына утырт, — ди, —
Күзең очлы, колакларың уяу,
Ә сүзләрең булсын шыпырт, — ди.

Әллә мине чынлап шаяртамы,
Әллә юри генә алдый бу?
— Закускага акча әрәм итмә,
"Шайтан суы"н күбрәк ал, — ди бу.

Ходай тәгаләнең сүзен жөплөп:
— Сөз һәрвакытта да хаклы, — дим, —
Шампанмы, дим, әллә коньякмы? — дим...
Ә ул әйтә:
— Давай акны! — ди.

Икебезгә ике ярты килде,
Закускага — кыяр һәм чучка.
Алла көлә:
— Их-ма, запивкага
Рассол булса икән бер бочка!

Беренчесен фузир белән генә
Алла саулыгына күтәрдек,
Икенчесен тагын фузир белән
Минем исәнлеккә түңкәрдек.
Һәр күтәргән саен күңелләр дә

Күтәрелде,
 телләр ачылды.
Алланың да сүрелә төште бугай,
Кабинетта туган ачуы.

”Шайтан суы” акты...
 сүзләр акты...
Төрле темаларны кузгаттык...
Авыз суыбызны агыза-агыза
Чәйнәп алдык хатын-кыз затын.

Жәе чыккач, мин сораган булдым:
— Әйтегезче, Ходай тәгалә,
Хур кызлары безгә житмеш булгач,
Үзегезгә күпме элэгә?

— Эш күплектәмени?!
 Бездә дә, — ди, —
Кызлар мәсьәләсе дефицит.
Хур кызлары арасында хәзер
Кыз дигәне тик бер процент.

Кино-фәлән, телевизор карап
Аздылар, — ди, — уйнаш итәләр.
Ожмах кына житми, тәмугтагы
Исерекләрне эзләп китәләр.

Бер карасаң, керерлек тә түгел,
Тәмуг — туксан тугыз йозакта;
Ә шулай да көн дә бер кәнтәе
Незаконный аборт ясата.

...Ике яртыдан соң тагын берәү
Тамак төпкә төшөп югалды.

Аллабыз да бик ярата икән
"Иртә буран, кич тә буран"ны.

Жырлап алдык,
аннан тагын салдык,
Кондицияга житте Алла да,
Кабинетта биргән соравымны
Кузгатырга булдым яңадан.

— Бу дөнъяда яши-яши, — мәйтәм, —
Баттым инде бик күп гөнаһка,
Ә шулай да тәмуг путевкасын
Алыштырсаң иде ожмахка.

Эшлә, зинһар, мин дә үз ягымнан
Ни теләсәң — шуны табармын.
Суларына төшсәм төшәрмен дә
Утларында янсам янармын —
Табармын!

Алла көлә:
— Миңа бернәрсә дә
Кирәк түгел — миндә бар да бар,
Дим буенда жиде катлы дача,
Бер "Мерседес", ике "Волга" бар.

Мебель дә бар: берсе — японский,
Берсе — соңгы мода "Израил",
Ике дубленкам бар — табып бирде
Базадагы кода Жәбраил.

Сөттән-майдан магазиннар өзми,
Мохтажлык юк пока иткә дә,
Таныш председатель тагын бер бот

Китерергә тиеш иртәгә...

— Ә шулай да, мәйтәм, берәр нәрсә
Кирәктер бит, Ходай тәгалә?

Алла жылкә кашый:

— Кирәк тә ул...
Булдыралсаң, давай, әмәллә!

— Нәрсә соң ул?

Алла әйтә:

— Аны

Син уйлама бик зур мал икән!
Атнабайның шигырь жыентыгын
Табып бирсәң, миңа шул житкән!

Ул үземә бик кирәк тә түгел —
Хатын бар бит, хатын таптыра,
"Атнабайсыз миңа күңелсез" дип,
Кичтән елый, төнлә акыра.

Шигырьләнгән шул хатыным өчен
Батсам батам инде гөнаһка,
Шуны тапсаң,
тәмуг путевканы
Алыштырып бирәм оҗмахка.

Мин шаркылдап көлеп жибәрдем дә:
— Алла, мәйтәм, шартың ерунда,
Иртәгә үк берәү генә түгел,
Йөз жыентык булыр кулыңда!

Мин шул көннән башлап Атнабайның
Жыентыгын эзләп каңгырам,
Магазиннан магазинга чабам,

Чиратларга басам таң белән.

Бер урында "күптән бетте" диләр,
Икенчеләр "бездә юк" диләр,
Өченчеләр серле генә көлеп,
"Нәрсә тапмак була, мут" диләр.

Үз-үземне эзләп йөргәнемне
Белә инде хәзер халык та.
Гомер буе табалмамдыр, ахры,
Янармындыр, ахры, тәмугта.

23 февраль, 1983

БУШ ИМЕЗЛЕК

Әгәр бала елый башласа,
Кабаланып,
Ярдәм кулы сузган булабыз:
Эми сорап ачкан авызына
Буш имезлек тыгып куябыз.

Суыра торгач, ачыгуын йотып,
Йоклап китә — тавыш-тыны юк...
Буш имезлек — коры бушлык инде,
Ни файдасы,
ни туклыгы юк.

Әмма ләкин вакытлыча тыныч,
Янәсе дә имә — әй бала!
Артык беркатлы шул,
зурлар биргәч,
Буш имезлек белән юана.

Ә туктале, нигә, исем китеп,
Бик жәлләгән булам баланы?!
Безне дә бит тормыш мең мәртәбә
Вәгдәләрен биреп алдады.
Вәгдәләрнең симезләрен алдык,
Күзне камаштырды ялтырау,
Докладлардан көмеш сулар акты,
Карарлардан үсте алтын тау.

План тулмый торса,
ноль өстәдек,
Итәк кисеп жиңне ямадык...
Бишьеллыклар үтәлмичә калса,
"Үтәлде" дип кемне алдадык?!

Хәтта берчак рәсми алдашуның
Чама тәртәсеннән ычкындык,
Сиксәненче елдан коммунизм
Башлана, дип чәүкә очырдык.

Кемузардан мактанышу китте,
Башны әйләндерде "ура"лар,
Трибунада уңыш арткан саен
Такырая барды буралар.

Төче ялган ышанычны ашый,
Ышаныч юк — димәк, иман юк.
Һәм бервакыт тәмле йокыбыздан
Буш имезлек кабып уяндык.

Бу тормышның яман авырлыгын
Киметеп тә торма, арттырма —
Дөрөсен әйт,

мин бит сабый түгел,
Буш имезлек миңа каптырма!

1983

ДУСЛАР ТУРЫНДА УЙЛАНУ

Кыенлаша икән ләса,
Картайгач, дуслык хәле.
Берәү, икәү... Калды микән?
Алай да юктыр әле.

Яшь вакытта күпләр иде...
Очраган һәрбер эте
Бер яртыңны эчәр өчен
"Мин синең дус" дип үпте.

Кичтән башны авырттырып,
Иртән баш төзәтерлек
Дуслыкның хакы билгеле —
Ул тора сукыр тинлек.

Ул китерә я пычакка,
Я батыра пычракка...
Исерек чакта дус табылмый,
Табыла аек чакта.

Аек чактагы дусларның
Хаклары кыйммәтрәк;
Кыйммәт булганга күрәдер,
Алар күп түгел — сирәк.

Берәү... икәү... Калды микән?
Алай да юктыр әле.
Көтмәгәндә берәм-берәм
Ярыла йөрәкләре.

Һәркайсысы киткәч кенә
Уйлата үкендереп:
"Нигә исән вакытында
Калмадым кадерен белеп?"

Сирәгәя бара һаман
Болай да сирәк сафлар:
Һәм ешая бер-беребезгә
Бик кирәк булган чаклар.

Кулбашына башым салып
Бер елар дусым булса,
Һәм шул дусым мин үлгәндә
Баш очта "дога кылса",
Мин бәхетле кеше, димәк,
Кемгәдер кирәккәнмен...
Берәү, икәү... Алай да юк...
Дуслар бик сирәкләнде.

13 январь, 1984

ЯРАТЫП КИЛӘМ

Сагынулар бигрәк авыр,
Авырлыкларын беләм.
Синең сагынганны белеп,
Үзем сагынып киләм.

Көтүләре бигрәк кыен,
Жилләрдән житез жиләм.
Синең көткәнеңне белеп,
Үзем көттерми киләм.

Яратулар бигрәк яман,
Бер елыймын, бер көләм.
Синең яратканны белеп,
Үзем яратып киләм.

8 август, 1984

БЕРДЭН ЙӨЗ

Тавык фермасында бер тавык,
Гадәтенчә, кыт-кыт мактанып,
Салып чыгып китте бер күкәй,
Алып керде аны бер түтәй.

Ул әйтергә тиеш мөдиргә,
Тик мөдиргә ничә дияргә?
"Абау, күз тимәсен, баш зурлык!
Берүзе дә бишкә торырлык!
Мөдир безне шулай өйрәтә..." —
Түтәй берне биш дип күрсәтә.

Мөдир тиеш даный бирергә,
Тик рәискә ничә дияргә?
"Ил алдында йөзем ак булсын,
Әйткән сүзкәйләрем хак булсын!
Рәис безне шулай өйрәтә..." —
Мөдир бишне ун дип күрсәтә.

Рәис тиеш отчет бирергә,
Ә районга ничә дияргә?
"Бер эштә дә артта калмадык,
Колхозыбыз алга бара нык!
Райхужалар шулай өйрәтә..." —
Рәис утыз итеп күрсәтә.

Райхужалар әйтә өлкәгә:
"Бездә бөтен план үтәлә.
Тавыгыбыз ифрат булдыклы,
Бер салганда сала кырыкны!
Резервлар тагын бар әле!
"Артта калып эшләү зарарлы".

Өлкә тиеш рапорт бирергә,
Кырык саны житә иллегә!
Һәм тукталмый илле белән дә —
Житкерәләр житди күләмгә!
Һәм, ниһаять, якты йөз булып,
Гамәлләргә ашкан сүз булып,
Мәскәүләргә китә йөз булып!

Аңладыңмы инде син, түтәй,
Алып кергән идең бер күкәй.

1985

* * *

Кара мыекларга кырау төште,
Чигэләрдә ап-ак кар ята;
Күккә төкереп йөргән чаклар үтте,
Хәзер күбрәк жиргә карата.

Акрын гына атлап китеп барам,
Ә жылкәмдә — илле еллык йөк,
Киләчәккә барыр юлым бармы,
Үткәннәргә кайтыр юлым юк.

Истәлекләр — язын чәчкә атып,
Көзен шингән гөлләр кебекләр;
Шулай сулып, бөгелеп төшә микән
Типсә тимер өзәр егетләр?!

Морадыма барып житмәсәм дә,
Янып бетсәм иде янасын!
Бу дөньядан алачагым калсын,
Бирәчәгем — берүк, калмасын!

1985

КҮРДЕМ¹

Мин Күрдемдә ифрат күпне күрдем:
Яшел жирне, зәңгәр күк йөзен;
Көндөз — кояш,
төнлә айны күрдем,
Тәлгәш-тәлгәш йолдыз теземен.

Капка астыннан киң урамга чыктым,
Офыкларга киткән юл күрдем;
Юл буенда — кыңгыраулы чәчкә,
Шул чәчкәне тагып йөгердем.

Яхшысын да, яманын да күрдем,
Жырлатты да дөнья, елатты...
Бригадирлар тырма тырматырга
Таң тишеге белән уятты.

Беренче кат тракторны күрдем,
Бүрек биреп кино карадым...
Зурәтиләр хәтта күрмәгәнне
Күреп үсте безнең балалык.

...Яуда күрмәсәм дә солдатларга
Ега сугып пуля тигәнән,
Тылда күрдем кешеләрнең ничек
Септик ангинадан үлгәнән.

Үзем күрмәсәм дә батырларның
Дошман дзотларын каплавын,

¹ Туган авылымның исеме.

Үзем күрдем ятим хатыннарын
Сабаннарға жигелеп атлавын.

Барысын да күрдем,
тик күрмәдем
Күрдемемен билен бөккәнен;
Юкка-барга
жәлләтергә теләп,
Көпә-көндөз күз яшь түккәнен.

Мин күрмәдем аның ачлыкта да
Хәер эстәп читкә чыкканын;
Үрләгәнгә — кара көнләшкәнен,
Яки егылганга сукканын.

Мин Күрдемдә күрдем көләч йөзле,
Киң күңелле тыйнак горурлык;
Бу сыйфатлар безнең балаларның
Баласына үрнәк булырлык.

1985

ЖИДЕ ТӨС

Хәтердә яктыра үткәннәр
Салават күпере шикелле;
Шатлыклар көттереп килделәр,
Кайгылар көттерми еш килде.

Салават күпере — жиде төс:
Зәңгәре — балачак хыялым,
Канатлы кош кебек талпынып,
Чыбыкны ат итеп уйнавым.

Салават күпере — жиде төс:
Яшеле — яшылектә яшынәвем,
Ап-аяз күкләрне күкрәтеп,
Таңнарда тай булып кешнәвем.

Салават күпере — жиде төс:
Алсуы — беренче мәхәббәт,
Иң татлы беренче газабым, —
Шул газап өчен дә мең рәхмәт!

Салават күпере — жиде төс:
Сарысы — гомерлек сагышым,
Бер тапкач югалтып, табалмый,
Сагынып гел эзләп барышым.

Салават күпере — жиде төс:
Кызылы — минем бар тормышым,
Жан кыеп, кан коеп, дан жыеп,
Тормышны үзгәртеп кормышым.

Салават күпере — жиде төс:
Тагы бар кара күк, көрәне,
Алары хәтердә калмаган —
Гомернең мәгънәсез көннәре.

1985

СӨЙЛӘСЕННӘР

Сөйләсеннәр, әйдә, сөйләсеннәр,
Сөйләсеннәр берне биш итәп,
Башыбызны горур тотыйк әле,
Кара гайбәтләргә үч итәп.

Карамыйкчы кеше сүзләренә,
Син үзең бул, мин бит мин һаман,
Син газәплан минем утларымда,
Синен утларында мин янам.

Мәхәббәтнең тәмугы да ожмах,
Янсын, әйдә, янсын — кабынгатч!
Сөйләгәннәр, әйдә, сөйләсеннәр,
Бер туктарлар әле арыгатч!

Март, 1987

КӨЖӨ БЕЛӘН КӨТҮЧЕ

(Әкият түгел)

Мал — мал инде,
көтү итеп кенә
Йөретелер өчен яралган,
Яралуын ләкин яралган да.
Көтү яратмаган мал да бар.

Һәм безнең дә
борын заманнарда
Шундый бер кәжәбез бар иде,
Аның өчен көтү — хөкем залы,
Ә көтүче хөкемдар иде.

Көтү уңга китте,
ә ул — сулга,
Үз сукмагын эзләп борылды;
Тынламады беркем боерыгын,
Жырламады синен жырыңны,

Тик үзенчә булды,
үзенчәлек
Һәм азатлык аңа көч бирде;
Бөтен көтү мыек йөрткән чакта
Ул үзенчә сакал үстерде.

Башка маллар койрык сәлендерсә,
Ул койрыгын күккә күтәрде,
Башын текә тотып алдан йөрде,
Шыгырдатып штиблетләрне.

Чыбыркының усал шартлавыннан
Дер калтырамады,

... ә көлде,
Артқа карап телен чыгарды да,
Ирештергән кебек
"мә" диде.

Шундый хәлгә ничек түзмәк кирәк, —
Көтүченең дә бит чәме бар,
Власте бар,
власть кулланырга
Хокукы бар һәм сәбәбе бар!

Шуның өчен кәжә көн аралаш
Яраланып кайтты көтүдән —
Тукмалудан йә кабырга сынган,
Йә яртылаш колак кителгән.

Ахыр чиктә, "явыз" көтүченең
Калмагандыр инде түземе:
Тамырыннан йолкып кайтарылды
Кәжәбезнең ике мөгезе.

Ул шунда да үзен горур тотты,
Акырмады кәжә шикелле,
Нахак жәзасын да кабул итте
Ин лаеклы жәза шикелле.

Ул кәжә юк...

Ул көтүче дә юк...
Хәзер инде башка заманнар..
Хәзер бездә түгел —
күршебездә.

Көтү яратмаган кәжә бар.

Бар!

1987

ХЭЗЕР БЕЛДЕК

Балачакта
 һәрнәрсәгә
Риза булып шатланганбыз,
Кара "Волга" кирәкмәгән,
Талчыбыкка атланганбыз.

Бәп-бәләкәй йөрәкләргә
Сыеп беткән бөтен галәм.
Су төшәргә, тау менәргә
Блат-фәлән кирәкмәгән.

Кирәкмәгән алтын-көмеш,
Таш жыйганбыз күл буенда,
Тик берәү дә дусларына
Таш йөртмәгән куенында.

Белмәгәнбез
 кара көеп,
Көнләшүдән кан йотарга;
Буш куыклар очыртып та
Мөмкин икән дан тотарга.

Белмәгәнбез
 Мин Минечнен
Табан астын ялап кына
Мөмкин икән орден алып
Тагарга да жайлап кына.

Белмәгәнбез
 ничек була
Бер-береңнең башын ашау,
Башкаларның хәсрәтеннән

Үзең өчен бәхет ясау.

Хәзер белдек — без өлгердек!
Дус еласа —

шатланабыз,
Ярдәм сорап башын исә,
Жилкәсенә атланабыз...
Ә үзебез гөнаһ кылсак,
Ришвәт биреп акланабыз...

Балачакта эре идек,
Үсә-үсә вакланабыз.

Февраль, 1987

КУРКУ

Балачакта курку хисе булмый,
Үсә-үсә курку ярала;
Олылардан — безгә,
 бездән күчеп
Яңа буыннарға тарала.

Һәм нәселдән килгән чир шикелле
Өйрәнәбез куркып яшәргә,
Курка-курка гына эш эшләргә,
Курка-курка гына яшынәргә.

Кимчелекне ярып салыр идек,
Фатир аласы бар — куркабыз,
Дөрөслекне яклап барыр идек,
Дача саласы бар — куркабыз.

Курку — тезген,
 аяктагы тышау,
Муендагы элмәк шикелле,
Әйтер сүzlәрeңне әйттерми ул,
Эшләттерми эшләр эшене.

Ахыр чиктә адәм балаларын
Колга әйләндерә куркаклык.
Шул коллыкка эләкмәскә дисәң,
Курыкмаска кирәк бер тапкыр.

1987

ГАЕП — ҮЗЕМДӨ

(Күңелсез шигырь)

Карыймын да кайбер дус-ишлэргә,
Сокланыплар куям һәр яктан:
Хезмәт урыннары — сәркәтипле,
Папкалары — алтын ялаткан.

Түшләрөндә — дистәләгән орден,
Медаль-значокның чуты юк...
Тагын берне алып тагар иде,
Бишмәтенен дәлше хуты юк.

Алар югарыдан доклад сөйли,
Мин түбәндә торып кул чабам,
Барлык креслога — алар хужа,
Ә мин шигърияттә — кол һаман.

Язмышыма шөкер — эштән уңдым,
Әмма дәрәжәдән уңмадым.
Дәрәжәне минсез бүлештеләр,
Орден өләшкәндә соңладым.

Шундый юмарт заманалар булды —
Өлөштөләр хәтта вагонлап;
Мин анда да
командировкада
Торып калдым якут ягында.

Нишләтәсен,
гаеп тик үземдә,
Үпкәләп тә булмый — узган эш...
Ә шулай да кайчак уйландыра...

Китәр вакыт житте...
кызганыч...

Күмгән чакта
кызыл мендәр белән
Матур гына берәр кыз-кыркын
Тотып барыр өчен,
орден түгел,
Сыңар медаль дә юк, к чуртым!

23 февраль, 1988

КАЛА...

Язучы Әсхәт Мирзахитовка — дуска

Яшь арасы ерак түгел —
Сиңа да житте чират,
Энекәш булып йөрсәң дә,
Алтымышың тулды, бырат!

Кайнар котлап елмаям да,
Мыек астыннан көләм:
Алтымышның нәрсә икәнән
Мин үзем татып беләм.

Көне житкәч, теләсәң дә,
Хәтта теләмәсәң дә,
Ипләп кенә, мактый-мактый,
Куалар пенсияңә.

Торып кала зур кабинет,
Кабинет хәтлем өстәл;
Өстәлдәге телефоннар
Шалтырый астан, өстән...

Бер язучы — айныткычта,
Берсе — аерган хатын,
Берсенә кирәк машина,
Икенчесенә фатир...

Көн саен телмәр язасың,
Пьесадаң озын доклад,
Чөнки син бит председатель,
Секретарь һәм депутат.

Торып кала барысы да...
Кара "Волга" да кала...
Аларга исең китмәсен —
Син ераккарак кара!

"Әниенңен чал чәчләре"
Сәхнә түрендә кала;
"Бәхтегәрәй" йөрәгендә
"Утлы өермә" яна;

"Гөл бакчасы" ничек туа —
"Күршеләр" аны белми,
"Аналар көтә улларын..."
Аһ, "Гомер ике килми..."

Гомерләр ике килми шул,
Сагынып жырласаң да,
Телне тешләп, тешне кысып,
Ирләрчә еласаң да.

Кайтарып булмый кирегә
Бер генә минутын да.
Тик үкенмә, ян ижәтның
Иң газәплә утында.

Без бит әле бу дөньяда
Сакаллы сабий бала,
Постлар калса, дуслар кала,
Язарга каләм кала;
Өермәле яшылек уты
Йөрәктә һаман яна —
Кулларда каләм кала!

12 октябрь, 1988

ЧАЛ ЧӘЧЛЕ ЯШЫТӘШКӘ

Әлдә түзә бу йөрәкләр —
Бер янды да, бер тунды...
Безнең буын гомер буе
Алгы сызыкта булды.

Алга барыш булган кебек,
Булды артка да калыш...
Нинди генә заманда да
Кичердек утлы язмыш.

Утлы язмыш учагында
Шытырдап еллар янды;
Янган елларның көлләре
Чәчләргә кунып калды.

16 ноябрь, 1988

ТАНЫП БУЕ (Мәхәббәт жыры)

Танып бую карлыган,
Өзмим — сиңа калдырам,
Килгәнене көтә-көтә
Күзләремне талдырам.

Танып бую камышлы,
Камышлары сагышлы,
Ишеттеңме "яратам" дип
Пышылдаган тавышны?!

Танып бую болынлы,
Болынында булдыңмы?
Болыннарда адашырбыз —
Бир, кадерлем, кулыңны!

Танып бую әрәмә,
Керсәм — башым әйләнә,
Абау, алла, чәчкәйләрем
Чәчләренә бәйләнә.

Танып бую бөрлегән,
Өзеп сиңа бир дигән,
Өзелеп сөйгән ярың өчен
Утка-суга кер дигән.

1990

СИН АШЫКТЫҢ, БЕЗ СОҢЛАДЫК

Ринат Хәйриненң якты истәлегенә

Алтмыш яшылек чал башымны иеп
Кайгы табынында утырам.
Бокалыма шигырь моңнарыңны
Күз яшемә кушып тутырам.

Һәм күтәрәм синең истәлеккә,
Бигрәк үкенечле үлем, дип,
Акыл ышанса да күңел белән
Ышанырга мөмкин түгел, дип.

Һәм заманга үпкә белдерәмен,
Рәхимсез усал заман, дип,
Йомшакларга бигрәк каты куллы,
Яхшыларга бигрәк яман, дип.

Ваемсызлык үзәкләргә үтә
Һәм гамьсезлек үрли түрләргә;
Шагыйрь халкы өчен бөтен шартлар
Тудырылган тизрәк үләргә.

Кайда барып бәрелергә белми
Чәбәләнә алар дөньяда;
Яшәүләре гел тәмугтан торгач,
Ожмахларын эзләп югала...

Син ашыктың,
без сонладык бугай...
Заман белми шагыйрь кадерен...
...Бер як читтә үзең кебек тыйнак,
Моңсуланып ята каберен.
Заман белми шагыйрь кадерен.

Октябрь, 1990

МЕНӘ ШУЛАЙ!

Көн дә иртән "Великая Русь" дип,
Уяталар урыс чаңнары...
Менә тагын урыс кышы житте,
Көрәп ява урыс карлары.

Тәрәзәмнән миңа карап тора
Миллионлаган урыс каены,
Һәр каенда урыс ботагы бар,
Һәр ботагы урыс кайрылы.

Ишегемне ачып тышка чыгам,
Жәелеп ята урыс киндәге,
Урыс киндәгендә мул урожай
Бирде быел урыс киндере.

Урыс киндәкләре тәмамлангач,
Каршы ала урыс урманы,
Һәрбер төбен берәр поллитрга
Сатып эчә урыс Иваны.

Урманнарны урап өйгә кайтам,
Урыс мунчаларым ягылган,
Урыс тастымалын сыга-сыга
Урыс чәен эчәм табында.

Урыс мәе белән кәефләнәм,
Радиодан урыс акыра,
Телевизор аша митрополит
Урыс чиркәвенә чакыра.

Хатыным да оныклары белән
Сука сөрә урыс телендә...
Менә шулай яшәп яткан булам
Мин — чи татар
башкорт илендә.

Январь, 1991

УРАП КАЙТТЫМ ӘЛЕ

(Тмингә ияреп)

Өлкәләрне урап кайттым әле,
Халык уңган, милләт котырган,
Азәрбайжан әрмәннәргә каршы
Пулеметлар корып утырган.

Колхозларны урап кайттым әле,
Арыш уңган, бодай котырган,
Һәрбер крәстиян жылкәсенә
Ун житәкче менеп утырган.

Заводларны урап кайттым әле,
Азот уңган, фенол котырган,
Совет кешеләре эшкә бара —
Кесәсенә һава тутырган.

Кибетләрне урап кайттым әле,
Товарлар күп, хаклар котырган,
Кибетләрнең һәрбер тишегенә
Спекулянт кереп утырган.

Мәскәүләрне урап кайттым әле,
Съезд-сессияләр котырган,
Депутатлар берсен-берсе ашый,
Ил корабы комга утырган.

Февраль, 1991

МӘСЬӘЛӘ

Син башкорт дип, син татар дип,
Әрләшмәек, туганнар.
Бу халыклар гомер бакый
Бергә тормыш корганнар.

Син башкортмы, син татармы —
Анда түгел мәсьәлә,
Башкорттан да, татардан да
Урыс туа, —
вәт, бәлә! —
Менә кайда мәсьәлә!

Март, 1991

БЕРӘР БАТЫР ТАБЫЛЫРМЫ?

Елмаясым килми әле,
Юк, булмый әле көлеп...
Сорама, дус, хәлләремне,
Хәлләрем — илем кебек.

Яхшылыкка табан түгел,
Начарга табан бара,
Кояш байый гарасатка,
Туачак таңнар — кара.

Канатларын каералар
Иң соңгы өметләрнең.
Башлары түбән иелгән
Баш бирмәс егетләрнең.

Борынгылар сүзе хактыр —
Замана ахырыдыр...
Канлы битләрен язабыз
Илебез тарихынын.

Ил ычкынды тезгененнән,
Бәрелер кайда барып;
Упкыннарга капланырмы,
Авармы яраланып?

Әллә батыр табылырмы —
Коткарыр явызлыктан,
Күзе тонып чапкан илне
Алырмы авызлыклап?!
Берәр батыр табылырмы!

11 март, 1991 .

ҮЗЕБЕЗНЕ ЯКЛАП

Безнең хакта гайбәт сөйләсәләр,
Тынламагыз — читләп үтегез,
Без бит сабий күңеленнән нечкә —
Шагыйрьләрне гафу итегез!

Кулда бармаклар да тигез түгел,
Уйламагыз — кеше тип-тигез,
Шагыйрь сездән акыллырак булса,
Ахмаклығын гафу итегез!

Ордым-бәрдем хөкем чыгарырга
Ашыкмагыз — зинһар, көтегез;
Алар үзе хөкем чыгаручы,
Хөкемнәрен кабул итегез.

Шагыйрьләрне гафу итегез!

11 август, 1991

КПСС БЕЛӘН ХУШЛАШУ

Иптәш КПСС,
бөөк хужа иден,
Без әйләнгән идек колыңа...
Һәм ниһаять,
иркен сулыш алып,
Озатабыз соңгы юлыңа.
Бу дөньяда синнән акыллырак,
Куәтлерәк беркем булмады,
Син кушмасаң,
иртән таң тумады,
Басуларда иген унмады.
Хәтта үгез
сыер көтүенә
Синен рөхсәт белән кертелде,
Синен теләк белән
шагыйрьләренен
Күңеленә илһам эркелде.
Корыч куллы ихтыярында иде
Илебезнең эше,
язмышы;
Яхшы булса —
"Партиягә рәхмәт!"
Начар булса —
"кемнең ялгышы?!"
Син хакимлек иттең
мәңгелеккә
Килгәнсең дә китмәс шикелле;
Кирәк икән,
акны кара дидең,
Биш иттердең "ике-икең"не.
Балга кушып бирдең агуынны,
Ефәкләргә төрдөң хәйләнне,

Күпме канлы, кара жинаятыләр
Синең исем белән бәйләнде!
Иптәш КПСС,
мәңгегә хуш,
Озатабыз соңгы юлыңа,
Табутыңа
халык аһ-зарының
Сары яфраклары коела.
Тора-бара онытырбыз әле,
Жуелырсың хәтер-уйдан да...
Син туганнан башлап йокламадың,
Йокла инде,
берүк уянма!

P.S. Дип яздым да,
кабат уйлап куйдым:
Син бит яшәмәдең тикмәгә,
Хәтта үлгәч,
кабереңнән чыгып,
Күп тиярсең әле теңкәгә.

3 сентябрь, 1991

ГАЕП ИТМЭСЛЭР

Бер уйласаң, бездэн көлөрлек тә,
Бер уйласаң, утырып еларлык:
Кичә "иптәш" идек,
бүген килеп
"Әфәндене" чокып чыгардык.

Жыен ялагайга житә калды,
"Әфәндем" дип төче телләнә;
"Әфәнде"ләр исә шул кичәге
"Иптәшләр"дән калган күлөгә.

Тышкы формалары үзгәрсә дә,
Эчтәлеге һаман былтыргы:
Микрофонны ертып нотык чәйни,
Трибунаны кочып лыгырдый.

Күкрәк сугып төкрекләрен чәчә:
Алар гына халык дуслары,
Алар сүзе генә хак икән дә,
Туксан икән алар туксаны.

"Әфәнделек" кенә һәлакәттән
Коткарачак милли адәмне...
Мин дә хәзер "иптәш" түгел инде,
Ә "мөхтәрәм Әнгам әфәнде".

Тупас әйтсәм,
элеккеге дуслар,
Таваришлар гаеп итмәсләр:
Әфәндесен әфәнделәндек тә,
Күткә ыштан юк бит, иптәшләр!

29 март, 1992

ИМАНГА КАЙТУ

(Ураза гаете уңае белән)

Житмеш еллар элек ил өстеннән
Кызыл давил узды гүләтеп,
Шул давилның гарасаты белән
Күрмәгәнән күрде милләтем.

Хайваннарға баскан тамга сыман
"Нацмен" дигән ярлык тактылар.
Жиләк кебек илем егетләрен
"Милләтче" дип,
"Халык дошманы" дип аттылар.

Айлы манаралар елап ауды,
Сыкрап сүнде иман нурлары,
Ана телен "белмес" дәрәжәдә
Манкортланды милләт уллары.

...Һәм, ниһаять, котылабыз бугай,
Каһәр суккан тиле йокыдан;
Тере жаннар яктылыкка үрли
Караңгылык баскан упкыннан,

Сугышларда жиңгән солдат кебек,
Төрмәләрдән чыккан тоткындай,
Дингезләрдә бәргәләненп йөргәч,
Үз ярына кайткан дулкындай,
Мең еллаган бөөк тарихына —
Иманына кайта милләтем,
Горур басып,
 олпат кына кайта,
Белеп дәрәжәсен,
 һиммәтен,

Һәм кыйммәтен югалтмаган килеш,
Чукынмыйча кайта мөселман —
Беркемгә дә ачу сакламыйча,
Барсына да иптәш,
дус,
туган —

Иманына кайта мөселман!
Иманына кайта!

8 апрель, 1992

УТЫРТЫГЫЗ АК КАЕН

Тарих безнең үткәннәрне
Өлгермәгән дә йотып,
Буяучылар килеп житкән,
Кара пумала тотып.

Тоташ карага буйыйлар
Үткәннәремнең күген;
Анда башка төсләр дә бар,
Гел генә кара түгел.

Кара түгел
 балачакның
Ямь-яшел болыннары,
Болыннарда чабып йөри
Кып-кызыл колыннары.

Кара түгел
 яшьлегемнең
Зәп-зәңгәр иртәләре,
Иртәләрдә зәңгәр күзле
Иркәмнең иркәләве.

Сагышым да сары гына,
Кайгым да кара түгел...
Тоташ карага буяма
Үткәннәремнең күген.

Мин аны кабул иткәнмен
Бөтен төсләре белән;
Нинди төстә икәнлеген
Бары тик үзем беләм.

Һәм үземчә яратамын,
Үземчә яратмаем...

...Үткәннәрдән
истәлеккә

Утыртыгыз ак каен.

9 апрель, 1992

КЫЗГАНЫЧ

"Алга дибез, алга дибез,
Алга таба барабыз,
Алга барырга кушкан бит
Безгә Ленин бабабыз".

Юлы начар, аты үшән,
Ватык булды арбабыз,
Әле уңга, әле сулга
Гел салулап барабыз.

Үзебезме, илебезме
Кыек-мыек корылган —
Бик тырышып карасак та
Баралмадык турыдан.

Ураттык та, чураттык та,
Бер уңмаган — уңмады,
Ленин бабабыз кушканча
Алга барып булмады.

Артыбызда тезелешеп,
Сибелешеп яталар
Миллионлаган корбан биреп
Без ясаган хаталар.

Үкенсәк тә, сүгенсәк тә
Кире кайтмый узган эш,
Узган эшләрдән бигерәк
Узган гомер кызганыч,
Ай, кызганыч!

8 апрель, 1992

КЕМ КАРГЫШЫ?

Түгәрәк бер икмәк сыман
Бербөтен иде илем;
Әле аннан, әле моннан
Кителә телем-телем.

Ил кителә, ә кешеләр
Үтерә берсен-берсе,
Мөнәсәбәт — хәнжәр кебек,
Карашлар — бүре төсле.

Кем каргышы төште безгә:
Әниләр каргышымы,
Әтиләре үтерелгән
Нәниләр каргышымы?

Кем каргышы төште безгә:
Гарипләр каргышымы,
Гөнаһсызга рәнжетелгән
Әдипләр каргышымы?

Кем каргышы?
Әллә безне
Каргады микән Алла?
Мең сорауга бер җавап юк —
Ни газап көтә алда?

Бүген төнлә жир упмасмы,
Чыгармы кояш иртән?
...Иртән торып бу шигырьне
Язып бетәрмен микән?

12 апрель, 1992

ЮГАРЫДА, ТҮБЭНДӘ ...

Югарыда власть өчен
Туктаусыз ызгыш бара,
Ә түбәндә "ярты" өчен
Исерек сугыш бара.

Югарыда хактүрәләр
Жыялар затлы байлык,
Ә түбәндә ярлы мескен
Каптыра "алтын балык".

Югарыда миллион белән
Взятка бирешәләр,
Ә түбәндә хәерчеләр
Махорка бүлешәләр.

Югарыда ханбикәләр
Көнгә ун күлмәк ала,
Ә түбәндә ялангачлык
Муенга элмәк сала...

Югарылар түбәннәрне
Життеләр күрмәс хәлгә...
Асны өскә әйләндереп
Куярга микән әллә?

Алай да итеп карадык,
Төштөк кабат шул хәлгә...
Нишләргә?

13 апрель, 1992

* * *

Елгалар ташкан вакытта
Гел төшә исләремә —
Салам ягып жибәргән чак
Язгы боз өсләренә.

Шул учакка гашыйк булып
Яр буйлап йөгәрәбез,
Аяк — жирдә, күңел белән
Күкләрнең түрендәбез.

Әйтерсең лә, канатланып
Очабыз киләчәккә,
Шатлыклар да, бәхетләр дә
Кочакка керәчәкләр.

Әй, син салам учагыбыз,
Ни көтә сине алда?
Төнен янган йолдызлар да
Сүнәргә тиеш танда...

Син дә сүнден...
 синең белән
Боз да эреде күптән...
Тик шунысы бик аяныч:
Боз өстенә учак яккан
Балачак агып киткән...
Күптән.

22 апрель, 1992

САГЫНУ

Гомерләрнең мәңге түгеллеген,
Фани икәнлеген белсәм дә,
Ышанасым килә кешеләрнең,
Үзе үлгәч, жаны исәнгә.

Әткәй жаным,
син дә кайтасындыр,
Язлар житкәч,
берәр кош булып, —
Йә сандугач,
йә карлыгач булып,
Йә кыр казларына кушылып.

Безне сагынуюдыр сайрый-сайрый
Баш очыннан очып үтүең;
Синең өчен аермасы юктыр
Кош теленнән кеше теленең.

Әрни-әрни безгә сөйлисендер
Сугышларның хәтәр юлларын,
Берәм-берәм бездән сорыйсындыр
Үзең киткәч ниләр булганын.

Тик без генә сине аңламыйбыз,
Без, адәмнәр, бигрәк наданбыз.
Кош телләрен аңлау кая инде —
Туган телдән мәхрүм калганбыз.

Әткәй жаным,
бик сагынам сине,
Бик аңлайсым килә кош телен;
Ләкин кошлар бездән биек,
бөек,
Ә мин — кеше генә,
һаман кош түгел.

1 май, 1992

НИГЕЗ ТАШЫ

Мөгъдөн энемә

Без алтаубыз,
Бишәвебез
Яратты шәһәр ашын,
Син авылда фамилиянең
Саклайсың нигез ташын.

Нигез ташы — гомер башы,
Кендек киселгән урын,
Иң беренче шатлык тоеп,
Кайгы кичергән урын;

Картәтиләр, картәниләр
Яшәгән изге урын,
Дусларга көлеп елмая,
Дошманга күзе кырын.

Шул урынны сакладың син,
Сатмадың авыр чакта;
Синең алда без бурычлы
Шуның өчен дә хәтта.

Балачакны һәм яшылекне
Өзелеп сагынганда,
Әти-әнигә кайткандай
Кайтабыз синең янга.

Искә төшә укыган чак,
Еш кына тәртип ватып,
Һәм Кузгалак чокырында
"Сугыш" уйнаган вакыт.

Искә төшә: ул заманда
Булсак та колынчаклар,
Иртәнге туң кар өстеннән
Элмә ташыган чаклар.

Искә төшә: үзебездән
Илебез иде якын —
Өзеп сыер авызыннан
Ашаттык колхоз атын.

Һәм беренче мәхәббәт тә
Истә, һаман да истә...
Беребез дә шул нигездән
Китмәгән кебек һич тә.

Һәм әти дә шул нигезгә
Бер кайтып килер кебек,
Аркалардан сөя-сөя
Хәлләрне белер кебек.

Нигез ташы — гомер башы.
Энекәш, синен кулда.
Ике якта ике улың
Торалар каравылда.

Бүген синен юбилең —
Алтмышың котлы булсын!
Үткән юлың ундырышлы,
Барыр юлларың уңсын.

Улларыңнан һәм кызыңнан
Игелек күреп кенә,
Ачык йөзле Миңнисаңның

Кадерен белеп кенә,

Көлеп кенә озак яшә,
Тазалык, байлык белән,
Туганнарың, дус-ишләрен,
Гомумән, халык белән!

25 май, 1992

АЛДАНАСЫМ КИЛӘ

Кәккүк...

Кәккүк...

Кәккүк саный гомеремнең

Ничә ел калганлыгын...

Озак саный...

Белеп торам

Мин аның наданлыгын.

Исәп-хисап дәресеннән

"Икеле" алганлыгын,

Ырымнарның, юрауларның

Гомумән ялганлыгын.

Белеп торам — алдый кәккүк,

Шулай да рәхәт була,

Әйтерсең лә, күңелемә

Шифалы ләззәт тула.

Китәселәр килеп китә

Сабыйлык тарафына,

Атланасым килә менеп

Болытлар канатына.

И очасым килә ерак —

Гөнаһлы жирдән туйдым,

Жир йөзеннән күк йөзенә

Күчеп китәргә булдым.

Анда — кинлек,

анда — тинлек,

Анда тик сафлык кына;

Күңелләрең нәрсә тели —

Барсын да табып була.

Алда, кәккүк,
алда мине,
Гомерне озак сана;
Гомер буе алдадылар,
Ышанам — алдасан да;
Алданасым килеп тора —
Гомерне озак сана.

14 июнь, 1992

* * *

Бирде дөнья кирәкне,
Еламаска өйрәтте.

Х. Туфан

Каен башларына болыт кунган...
Каеннар да, мин дә күңелсез...
Күзләремнән кайнар яшь эркелә,
Болытлардан яңгыр түгелсен.

Бер түгелсен әле — елыйк әле,
Яңгыр яуса — иген уңа ди,
Бер тулышып, күз яшьләре тамса,
Күңелләргә жиңел була ди.

Рәхәтләнеп елаган да юк бит,
Елау — егет эше түгел дип,
Еламыйча түзү мәсьәләсе
Гадәт булып китте гомерлек.

Туган көннән башлап өйрәттеләр
Бөтен авырлыкка түзәргә,
Яралардан кара кан акса да
Яшь таммаска тиеш күзләрдән.

Кайгыларны тешкә кысып түздек,
Хәсрәтләргә түздек — бөгелми...
Илебезнең нинди икәнлеген,
Халкыбызның хәлең кем белми?!

Түзә-түзә шушы көнгә калдык...
Түзүнең дә чиге бардыр бит!
Житмеш елдан артык түзүченең

Күз яшыләре ташны ярырлык!

Рәхәтләнеп бер елыйсым килә —
Күңелләрем бушап калсын дим,
Каен башларына кунган болыт
Күз яшыләрем булып тамсын дим,
Күңелләрем бушап калсын дим.

29 июнь, 1992

МИН СИНЕҢ ЯКЛЫ

Ирек даулап күтәрелде
Туганым чечен халкы.
Бөтен жаным-тәнем белән,
Мин, татар, сиңең яклы.

Ирек даулаган халыкның
Максаты изге, якты.
Саф йөрәкле көрәштәшем,
Мин, татар, сиңең яклы.

Һәрбер милләт үз илендә
Азат яшәргә хаклы.
Горур чечен карындашым,
Мин, татар, сиңең яклы.

Сентябрь, 1992

ЖҮНСЕЗЛЕК

(Уены-чыны бергә)

Һәр шимбәдә хатын шалтыр-шолтыр
Сумкасына шешә тутыра,
Шешәдән дә яман тавыш белән
Мине тирги, әрли-котыра.

Пыран-заран килә авторитет,
Заслуженный исем-фәләннәр:
— Төкердем мин синең шагыйрьлеккә,
Әнә,
Ничек яши башка адәмнәр!

Дачалары өчәр-дүртәр катлы,
Миллионнары ята бер букча.
Үзләре гел "Мерседес"та йөри,
"Волга"лары чаба йомышка.

Ә безнеке...

Алмаш костюм да юк...
Шул тормышмы?! Тфү... Кит инде!
Шагыйрь хатыннары була торып,
Шешә сатып гомер ит инде!

Атнасына шулай бер мәртәбә,
Телен ычкындырып иреkkә,
Шалтыр-шолтыр, чатыр-чотыр килеп,
Барып кайта хатын кибеткә.

Барып кайта...

Тагын мин гаепле,
Тагын мине әрләп сүз сөйли:
— Бер атнага
ике эпилек тә
Эчә алмагансың, жүнсез! — ди

12 декабрь, 1992

ТӘТЕШЛЕ — ЯҢАВЫЛ

Тәтешле белән Яңавыл —
Бигрәк якын ара ул;
Ике күрше берсен-берсе
Көлеп каршы ала ул —
Бигрәк якын ара ул.

Тәтешле белән Яңавыл —
Әри белән Бүә ул;
Авыр чакта бер телемне
Урталайга бүлә ул —
Әри белән Бүә ул.

Тәтешле белән Яңавыл
Туганлашып бара ул,
Киявен дә, киленен дә
Бер-берсеннән таба ул —
Туганлашып бара ул.

Тәтешле белән Яңавыл
Яңалыкка яра юл,
Үткәннәрдән киләчәккә
Горур атлап бара ул —
Яңалыкка яра юл.

Тәтешле белән Яңавыл —
Бигрәк якын арасы,
Тәтешледән — Яңавылга,
Яңавылдан Тәтешлегә
Килеп тора барасы —
Бигрәк якын арасы.
Без — шул якның баласы.

1992

БАРДЫМ ЧИШМӘ КАШЫНА...

Бардым чишмә кашына,
Башны салдым ташына;
Салкын таштан авырырак
Кайгы төште башыма.

Бардым чишмә кашына,
Чишмә кашы мең каен,
Мең каенны саргайтырлык
Башка төшкән бер кайгым.

Бардым чишмә кашына,
Чишмә чыга кайрылып,
Сөйгәнәнне югалтудан
Яман авыр кайгы юк.

1992

УЧАК УТЫ

Әмирхан Еникитә

Учак уты — яшәү чыганагы.
Ут кадерле борын-борыннан:
Адәм баласынын бар язмышы,
Бар булмышы утка корылган.

Алла итеп, утка табынган ул,
Ашар ашын шунда пешергән;
Юлга чыкса, юлын югалтмаган
Һәм туңмаган утлы кешеләр.

Утын булса, синен йорт-жирең бар,
Дәрәжәң бар, исем-атың бар.
Күкрәгенне алга чөеп кенә
Сөйләшергә тулы хакың бар.

Ата-бабаларның учак уты
Янды дөрләп, янды сүрелеп...
Безнең заманнарға килеп житте,
Сүнәм дигән чакта терелеп.

Халкыбызның учак уты яна...
Яман-ятлар күзе тимәсен!
...Йөрәк уты берчак сүнәр инде,
Учак уты берүк сүнмәсен!
Сүнмәсен!

4 октябрь, 1994

АГАЙ КИРӘК

Мостай Кәримгә

Мин агайсыз үскән малай...
Тукмалдым сирәк-мирәк...
Ә бөтенләй тукмалмаска
Мотлак бер агай кирәк.

Агай кирәк —
ат сыртына
Тәү кабат менгән чакта,
Якты дөньяны карайтып,
Кайгылар килгән чакта.

Агай кирәк —
карурманнан
Адашмый чыгар өчен,
Утларында янмый калып,
Салкынга чыдар өчен.

Агай кирәк —
тыйнак кына
Акыллы сүзе белән,
Әле йомшак, әле усал
Карашлы күзе белән.

Агай кирәк —
кайчагында
Барлыгын тою житә,
"Мин агайлы" дигән уй да
Кешене кыю итә.

...Улларымның уллары бар...
Мин инде бабай, димәк...
Ак мыеклы бабайга да
Барыбер агай кирәк!
Агай кирәк!

19 октябрь, 1994

* * *

Узган гомер — атылган ук,
Узган гомер — аккан су,
Аккан сулар кире акмый,
Шунсы бигрәк ямансу,
Кире акмый аккан су.

Узган гомер — тузган киём,
Узган гомер — узган эш,
Узган эшләр кабатланмый,
Шунсы бигрәк кызганыч.
Кабатланмый узган эш.

Узган гомер — жырланган жыр,
Узган гомер — истәлек,
Безнең узган гомерләрне
Кемнәр сөйләр искә алып?
Гомерләр бер истәлек.

26 ноябрь, 1994

СЕЗ ДӘ ИСЕРСӘГЕЗ...

Бер авылда, шундый хәлне күреп,
Ис-акылым китте, туганнар:
Ике бала исерек әниләрен
Сөйрәп кайтып килә урамнан.

— Әннә, әннә, — диләр, — аягыңа
Ник басмыйсың, — диләр, — бас, — диләр,
Әннә, әннә, — диләр, — күзләреңне
Ник ачмыйсың, — диләр, — ач, — диләр.

Күргәнем бар
исерек ир-атларның
Урамнарда аунап ятканын,
Урамнарда яткан ир-атларын
Хатыннары алып кайтканын.

Бу күренеш гади хәл шикелле,
Күнеккәнбез аңа күптәннән;
Гажәпмени:
хатын балаларын
Житәкләгән, ирен күтәргән;
— Жаным, жаным, — ди ул, —
әйдә, тизрәк,
Өйгә кайтып кына ятыйк, — ди, —
Өйдә эчкәннәрең житкән иде,
Читтә эчкәннәрең артык, — ди.

Бу хәлләргә күптән күнгән күнел
Кинәт тетрәп китте, туганнар:
Ике бала исерек әниләрен
Сөйрәп кайтып килә урамнан.

— Әннә, әннә, — диләр, — без ачыктык,
Ашыйсыбыз килә — аш кирәк,
Безгә синен күз карашың кирәк,
Күзләреңне, — диләр, — ач тизрәк!

Исерек ирләр исеменнән чүтки
Сүз әйтергә минем хакым бар:
Сез дә исерсәгез,
 бөтен дөнья
Исерә бит, иптәш хатыннар!

1 декабрь, 1994

ЖИЛКӘНСЕЗ КОРАБ

Исте жыллар,
Купты дулкын —
Ил корабын жыл сөрә...
Дәрдмәнд

Жилкәне бар, барыр кыйбласы юк —
Ил корабын йөртә жыл сөрөп,
Командасы берсен-берсе ашый,
Капитаны көн дә исерек.

Купкан диңгез дулкыныннан
көчле
Халыкларның зары һәм аһы...
Бу жылкәнсез кораб жимерелсә,
Кемгә төшәр икән гәнаһы?!

6 декабрь, 1994

ҮКЕНЕЧЛЕ МӘХӘББӘТ

Без китәргә карар иттек
Мәхәббәт дигән илгә,
Бер поездга билет алдык,
Урыннар иде бергә.

Көтмәгәндә үпкәләштек,
Кабарды кара болыт,
Ул вакытта без — дуамал,
Йөгәнсез иде холык.

Бер-беребезне тынламыйча,
Очынып юләрләндек.
Бер поездга дип алынган
Билетны ертып бәрдек.

Утырдык ике поездга
Һәм киттек ике якка.
Мин сайладым ят кочакны,
Син дә эләктең ятка.

Өзелешеп сагынсак та,
Канатлар кагынсак та,
Мин бу якта торып калдым,
Син калдың теге якта.

Без утырасы поездлар
Туктамый узып китте.
Дилбегәсез дәртләр сүнде,
Гомерләр тузып бетте.

Ертык билет — тузган гомер
Жилләрдә очып йөри...
...Үкенечле мәхәббәтләр
Мендәрен кочып елый.

6 декабрь, 1994

ПРЕЗИДЕНТНЫ ТЫНЛАГАЧ

Илебезнең кыйбласы юк, —
Гомумән булды микән? —
Белмәгәнбез, бүген белдек:
Гаеп Чечнядә икән!
Эшче халык ярлыланды,
Нәчәлник бетте баеп,
Моңа кадәр белмәгәнбез:
Чечнядә икән гаеп.
Бөтен илдә атыш-ватыш,
Яшибез көчкә-көчкә,
Безнең болай яшәүләргә
Гаепле икән Чечня.
Ул явызга ирек бирсән, —
Йомып та тормас күзен, —
Русияне йотуы бар,
Алла сакласын!
Йотарга кирәк үзен!

27 декабрь, 1994

* * *

”Заманалар авыр, михнәтләр күп”...
Тормыш көтүләре бик яман...
Теге дөньяларга китәселәр
Килеп китә фани дөньядан.

Шундый чакларымда үз-үземне
Тыеп калам: булма дуамал!
Фани дөньялардан китеп була,
Кайтып булмый теге дөньядан.

16 март, 1995

“Әнкәем белән”.

“Өйдә серләшеп туймагач, Пицундага серләшергә бардык без”. 1982 ел.

Х. Туфан шигырендә телгә алынган биш шагыйрь — биш бармак — бер йодрык: (сулдан уңга) Илдар Юзеев, Әнгам Атнабаев, Рафаэль Сафин, Шәүкәт Галиев, Марат Кәримов. 1983 ел, Казан.

“Оныгым Таһир һәм әнкәем белән”.

“Бер алманы өчкә бүләек”: (сулдан уңга) Ә. Атнабай, М. Кәримов, Р. Сафин. 1983 ел, Казан.

“Сабантуйда. Колхоз рәисе белән”.
1987 ел, Благовар районы.

Язучы Азат Магазов белән “Кызыл таң”да. 1996 ел.

Татарстанның Актаныш районында. 1994 ел.

Таулы Алтайда.

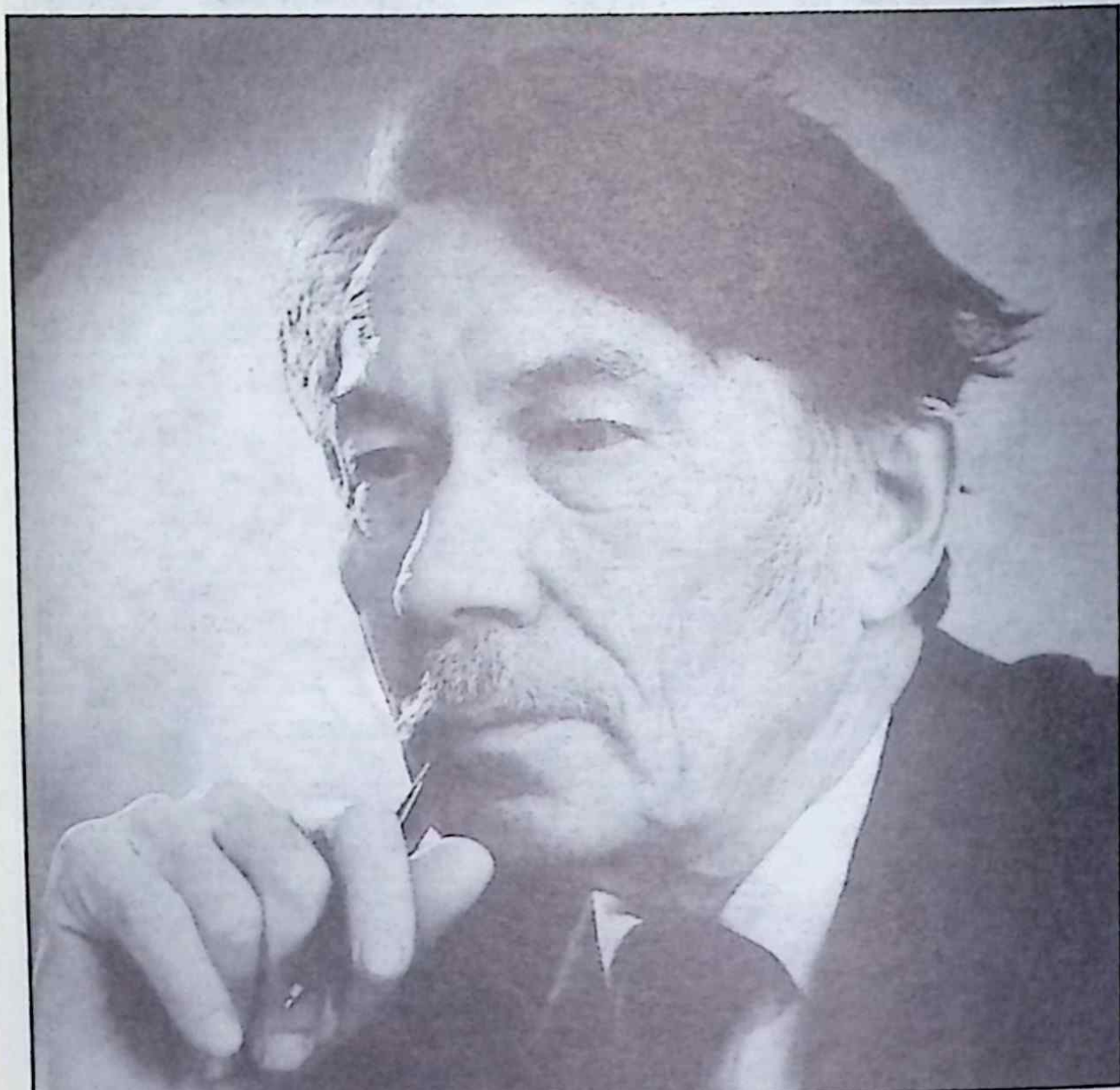
“Ике бармак һәм дүрт кеше”. 1968 ел.

Благовар жирендә дусларча бәхәс. 1997 ел.

Шигырь уку һаман дәвам итә.

“Имәннәрнең билең бөгә торган
Жил-давылга түзә ир генә”.

(Фотолар гаилә архивынан алынды).

КАРТӘТИЕМ ТЕЛӘКЛӘРЕ

Авылымнан киткән чакта
Картәти — аксакалым
Миңа дигән теләкләрен
Кабатлап кабатлады:

— Яман юлда йөрмә берүк,
Яхшы юлларда йөре,
Таш атканга аш белән ат,
Бүрегә булма бүре.

Яман юллардан китмәдем,
Яхшы юллардан киттем.
...Берәү миңа таш ыргытты,
Мин аны кунак иттем.

Ярты эчеп, ашап туйгач,
Акырып мине сүкте,
Һәм ашаган табынына
Төкереп чыгып китте.

Яхшы юлларда йөрсәм дә
Очрадым бүрегә дә,
Дус булайк дип, күрешик дип,
Елмаеп үрелгәндә,

Сырт кабартып, теш ыржайтып,
Кулдан умырып алды.
Кулда — жөе, ә йөрәктө
Жөйсез ярасы калды.

Йөз мәртәбә авыз пеште,
Йөз кабат тәүбә кылдым,
Ләкин калдым элеккечә —
Яндым да тагын тундым.

Хәзер үзем картәтимен...
Китәргә тиеш онык...
Нинди сүzlәр йөрсен икән
Минем теләгем булып?

Күп уйладым,
уйласам да
Яңа сүз табалмадым.
Аксакалым картәтинен
Сүzlәрен кабатладым:
—Яман юлда йөрмә берүк,
Яхшы юлларда йөре.
Таш атканга аш белән ат,
Бүрегә булма бүре.
Яхшы юлларда йөре.

13 март, 1996

САБЫРЛЫК

(Дус зары)

”Яшь вакытта ашыгасың,
Сабырсыз була йөрәк.
Сабыр төбе — сары алтын,
Сабыр итәргә кирәк”.

Олылар шулай өйрәтте,
Ышандым — сабырландым,
Сагынмадым, дип рәнжеттем
Өзелеп сагынганны.

Бер зәңгәр күз гашыйк булды,
Карашы — утлы ялкын,
Үзе янды, мин янмадым,
Күңелдә — сары алтын.

Алтын өмет итеп үтте
Гомернең алтын чагы...
Бүген салкын сөягемне
Жылыта ят учагы.

Сынды сабыр канатларым
Сабырлар итә-итә.
Сабырлык сары алтынын
Кабергә алып китә.

19 март, 1996

ЗАРЛАНМАГЫЗ

Кайберәүләр мыжып зарланалар:
"Илдә, имеш, тәртип калмады,
Элек коммунистлар алдый иде,
Хәзер демократлар ялганлый.

Жыен жулье-мулье түрә булды,
Шурум-бурум закон чыгара,
Законнары туып бетмәс борын
Үлеп юкка чыга, бичара!"

Нигә инде шулай зарланырга?!
Үзебез бит шуны теләдек!
Теләгебез менә кабул булды:
Дилбегә юк, камыт, йөгән юк,
Авызлыкның авызына төкер,
Аны хәзер күптән кигән юк!

Житмеш еллык кызыл коллыктан соң
Дүрт ягыбыз кыйбла — хөррият!
Йә Парижга барып жилләнеп кайт,
Йә өендә күкрәк киереп ят.

Барыбер бит зарплата — тю-тю,
Эшләп йөрисе юк сөйрәлеп,
Көнбатышлар, әнә, нинди юмарт! —
Тавык боты тора жибәреп.

Моңа кадәр кем кайгыртты шулай
Безнең песи, этләр турында?!
Алар өчен махсус пансионат
Ачыла, ди, тиздән Кырымда.

Ә без, дурак, һаман зарланабыз,
Зарланырга һич тә урын юк.
Беркем көчләмәде, үзебез бит
Йөз процент артка борылдык.

Алдыбызда зур авызын ачкан
Бөек Америка бабабыз,
Шул авызга, сыер көтүедәй,
Сагыз чәйнәп, кереп барабыз.

17 март, 1996

* * *

Ят бер авыл аша үтеп барам...
Һау-һау килеп этләр сәламли.
Исем кушылмаган көчөкләр дә
Капка артына посып ләң-ләң ди.

Шундый чакта имән күсәк алып,
Туктап сугышырга кирәк тә...
Этләр белән эт буласы килми,
Көчөкләре белән бигрәк тә.

Акрын гына юлны дәвам итәм,
Юлым дәрәс булгач — ис китми,
Ә этләрнең елап өрүләре
Мыек бөртеген дә селкетми.

30 март, 1996

* * *

Ник талантлы татар якташларым
Казаннарда китеп торып кала?
Казаннарда татар булу жинел,
Уфаларда татар булып кара!

31 март, 1996

КЫРЫС ДӨРЕСЛЕК

Туры әйткән туганына
Ярамаган, ди — дөрес;
Дөреслекне яклаучыга
Язмыш һәрвакыт кырыс.

Йә башыңны кисеп ашый,
Йә ташлый янган утка,
Йә боргычлап озаталар
Тилергән сары йортка.

Әлек тә ул шулай булган,
Әле дә шулай килә;
Гаделсезлек мәсхәрәләп
Синең өстеңнән көлә.

Шул көлүгә түзеп кара —
Түзүе ифрат кыен!
Киләсе ел түзәрмен ул,
Әгәр үлмәсәм быел.

Үлгәндә дә, ялган — ялган,
Дөреслек булыр дөрес!
Дөреслекне яклаучыга
Язмыш һәрвакыт кырыс.
Әйткән сүзләрем дөрес.

3 апрель, 1996

КАҺӘР СУКСЫН!

Яшерен-батырын түгел,
хатын-кызга
Күңел йомшак булды гомергә,
Шуның аркасында туры килде
"Беспартийный" булып йөрергә.

"Ул йөри" дип, затлы исемнәрдән,
Орденнардан мәхрүм иттеләр,
"Йөрмәүчеләр" йөргән олы юлдан
Ипләп кенә читкә типтеләр.

Күрмәсәм дә сизеп, тоеп тордым
Хатынның да кара карашын.
Уңга китәр чакта,
сулга киттем,
Гадәтләнгәч — кая барасың?!

Барасың да, кайтмый каласың да,
Тәүбә итәсең дә...
вәссәлам!
"Вәссәлам" дә,
ләкин бер атнадан
Кабатлана шул ук мәсьәлә.

Яшерен-батырын түгел,
хатын-кыз, дип,
Чәчләр, тешләр бетте кырылып...
Ләкин һаман,
матур кызлар үтсә,
Каһәр генә суксын!
Карап калам артка борылып.

3 июнь, 1996

ГАЛИ ЧОКРЫЙГА МӘДХИЯ

170 еллыгы уңае белән

Синең туган Чокырыңнан күчеп
Килгән минем туган Күрдемем.
Картәтиләр безгә мирас иткән
Каннар, жаннар, иман берлеген.

Сезнең Киековлар заты белән
Атнабайлар, бәлки, кардәштер,
Тарих төпкеленә эзләп төшсәң,
Тирмәләре, бәлки, янәштер.

Күрше булып гомер сөргәннәрдер
Кызлар биреп, кызлар алышып,
Табыннарда кымыз уртлап кына,
Чәчән бәйгесендә ярышып.

Шигырьләрең һаман чишмә сыман
Челтер-челтер чиртә күңелне;
Исемен таш кабергә күмелмәде,
Изге ихтирамга күмелде.

Бүгенгеләр зурлап искә ала,
Киләчәкләр мәңге сакласын.
Горурланам синең исем белән,
Йөз дә житмеш яшылек якташым!

18 июнь, 1996

ЯШЫЛЕК БЕЛӘН ОЧРАШУ

Бүләк итте чиккән кульяулыгын...
Озатып калды авыл башында.
"Кайтырсыңмы?
Әгәр кайтыр булсаң,
Мин чыгармын, — диде, — каршыңа".

"Кайтырмын", — дип вәгъдә биргән булдым.
"Кайтыр, кайтыр", — диеп көткәндер.
Күз талдырып сагынып көткәндер дә,
Өмет өзеп,
Кире киткәндер.

Әллә нишләп кайтып булмады бит...
Юллар ерак алып киттеләр...
Тубылларның яшел яфраклары
Саргаешып
Коелып беттеләр.
Юк,
Яфраklar коелып бетмәделәр,
Бер-бер артлы еллар үттеләр.

Еллар үтте,
Ләкин әле һаман
Сикәлтәле яшылек юлларым,
Юл читенә баскан баганалар
Миңа табан сузып кулларын:
"Кайт, кайт", — диеп чакыралар сыман.
Әллә инде кайтып китәсе?
Әллә инде таныш капкаларны
Тик бер генә кагып үтәсе?
Ул сөялеп торган тубылларны

Бер күрәсе иде,
Күрәсе!..
Әллә инде кайтып киләсе?

Кайтсам да шул хәзер соңга калдым.
Табалмадым таныш капканы.
Тактасына үткер пәке белән
Чокып язган исемен тапмадым.

Юк,
Тапмадым...
Әнә кичке уенга
Башка яшьләр инде жыелган,
Башка яшьләр,
Башка тавышлар...
Күренмиләр минем танышлар.

Без дә шулай жыела торган идек,
Язлар житсә, кичке уенга,
Күп тапаудан пеләшләнеп беткән
Болынлыкка — елга буена.

Без дә шулай жырлап йөредек,
Без дә шулай каршы биедек,
Без дә шулай көйдек, көйдердек,
Без дә шулай сөйдек, сөелдек.

Күз алдына килә барысы да —
Бергә күргән, бергә йөргәннәр...
Бөдрә чәчле гармунчыбыз Газиз,
Безнең күрше кызы Гөләндәм.

Яшьлегемне әгәр уйладисәм,
Шул икәүне искә аламын.

Газиз, бераз башын кырын салып,
Тартып уза кебек тальянын.

Жыры белән тальян моңнарына
Кушылып китә кебек Гөлэндәм,
Тик бер генә кабат тыңлар өчен
Терелә кебек хәтта үлгәннәр...

Гөлэндәмне күпләр яраттылар,
Ә Гөлэндәм сөйде берәүне.
Аны Газиз үзеннән дә артык,
Үзеннән дә газиз күрә иде.

Гөлэндәмне урлап китәргә дип,
Күрше авылдан килгән егетне
Газиз ничек тукмап озатканын
Бөтен авыл
Кызык итеп сөйләп йөрөттө.

Алар икәү тормыш башладылар
Сабантуйлар булган айларда.
Башка чыккач, колхоз сыер бирде
Алдыңгылар итеп аларга.

Әгәр керсән, чыгасың да килмәс —
Өе жылы, уты кабынган...
"Нинди уңган кызны чәлдәрдә!" — дип,
Кайберәүләр
Көнләшәп тә йөрдә Газиздән.

Үтте хәзер...
Әнә кичке уенга
Башка яшыләр инде жыелган.
Башка яшыләр,

Башка тавышлар...
Күренмиләр минем танышлар.

Бер тарт әле, егет, тальяныңны,
Үзәкләрне өзеп жибәрсен!
Гармунчыны кызлар ярата ул,
Өстәвенә, үзең чибәрсен!

Түбән очтан үрге очка тиклем
Ишетелә гармун тавышы...
Шул моңнарда бугай яшылек чагым,
Яшылек дәртем,
Яшылек сагышым.

Гармун тавышына уянгандай,
Яңгырап китә елга буйлары.
Шул яңгыраш сыман,
Еллар буйлап,
Кайтып китте минем уйларым,
Хәтерләдем сугыш елларын.

Сандугачлы тыныч зәңгәр кичтә,
Шомырт чәчкә аткан чагында,
Мәхәббәтнең иркә жилләреннән
Яшь йөрәкләр каккан чагында,
Сугыш сүзе, бәлки, кирәкмидер?
Жырыгызны сезнең бозам бит.
Тик нишлисең?
Безнең яшьлегез
Сугыш елларында узган бит.
Зәңгәр кичне кара төн итеп,
Шомырт чәчкәләрен көл итеп,
Безнең өстән сугыш узган бит,
Безнең язмышларны бозган бит!

Ул еллар да бигрәк авыр килде,
Бик күп йортлар ятим иделәр.
Авылыбызда күптән онытылган
Чабатаны кабат киделәр.
Көтүләрдә арык башмак белән
Тик кәжәләр торып калды да,
Малай-шалай калды,
Имеш, ирләр булып,
Аналар һәм картлар янында.

Хәтеремә таштай сеңеп калган:
Коеп яңгыр яуган көз иде,
Газизгә дә чират килеп житте,
Тальян гармун моңы өзелде.
Күк томанга атлар күмелгәнче,
Яшыләр аны озата бардылар;
"Фашистларны тизрәк жиңеп кайт!" — дип,
Изге теләк теләп калдылар.
Газиз китте...
Арбаларның эзен
Яңгыр суы китте агызып.
Кайгы дигән авыр йөк күтәрәп,
Гөләндәме калды ялгызы.
Яңгыр тамчысыдай күз яшыләре,
Күз яшәдәй яңгыр тамчысы...
Яңгырның бит яуды кар катышы.
Жилләренң бит исте ачысы!

Һәм шуннан соң мин дә күп тормадым,
Юллар ерак алып киттеләр.
Сугыш эзен ямап йөри-йөри,
Итекләрем тузып беттеләр.
Кабат-кабат жиргә язлар килде,

Казлар килде Камышкүленә;
Казлар кебек кайтып килергә дә
Юл төшмәде туган өемә.
Сөйгән кызым, нәкъ Гөләндәм кебек,
Калган иде авыл башында.
Ул һаман да косынкасын болгап,
Басып тора сыман каршымда.
Хәзер кайтсам да шул соңга калдым,
"Кайтыр, кайтыр", — диеп көткәндер,
Һәм, артына борылып карый-карый,
Башка берәү белән киткәндер.

Ул гаепсез,
Мәңге көтеп булмый...
Яна яшыләр инде үскәннәр,
Клубларда, кичке уеннарда
Алар инде түргә күчкәннәр.
Мондый жирдә сирәк күренәләр
Минем кордаш, минем танышлар.
Берсе — эштә,
Икенчесе — өйдә,
Чабуына бала ябышкан;
Кайберәүләр вузны тәмамлаган,
Укытучы, врач булганнар...
Жир сөрәләр,
Иген үстерәләр...
Язмышлары белән уңганнар.

Кайберләрен эзләп табалмадым,
Кертә алмыйм шуңа жырыма.
Жиңел булсын авыр туфраклары —
Кайтмаганнар сугыш кырыннан.
Аларны бит яшыләр белмиләр дә,
Ә аналар һаман яналар,

Алар көн дә яулык очы белән
Күз читләрен сөртеп алалар:
"Кайтмады, — дип, — безнең балалар".

Гарасатлы давыл үз ярасын
Юк-юк дигәндә дә сиздерә.
Тән ярасы, бәлки, төзәләр дә,
Тик төзәлми йөрәк яралары,
Юк, төзәлми икән тиз генә.

Мин Гөләндәм белән очраштым.
Еллар үз эшләрен иткәннәр:
Маңгаена гомер юылмаслык
Буразналар салып үткәннәр.
Төн шикелле кара чәчләренә
Ара-тирә көмеш сибелгән.
Көн шикелле алсу йөзләрендә
Жыерчыклар инде сизелә.
Тик күзләре һаман элеккечә:
Зәңгәр күктәй ачык, яктылар.
Шул күзләрдә яшылегемне күрдем...
Сүз артыннан сүзләр актылар,
Үткәннәргә кире кайттылар...

Ул үткәннәр әллә кайда түгел,
Архивларга әле китмәгән;
Жирдә — окоп,
Тәндә жәрәхәтләр
Тигезләнәп әле бетмәгән.
Сабак булсын килер буыннарга
Ул көннәрдә безнең күргәннәр,
Мөмкин булса әгәр сөйләргә,
Сөйлә әле,
Сөйлә, Гөләндәм!

— Сөйлә, дисен,
Нәрсә сөйләргә соң?
Белә инде аны кешеләр.
Ул чагында — сугыш заманында
Күпләр иде минем ишеләр.
Газиз киткәч, бер ялгызым калдым.
Тәрәз төптә калды гармуны.
Телләрендә калды бармак эзе,
Колагымда калды бар моңы.
Туйда кигән ак күлмәге калды—
Бер кабат да салып юмаган;
Йөрәгемдә мәхәббәте калды,
Һәм баласы калды — тумаган.

Башта юлдан,
Аннан окоплардан
Көн дә килеп торды хатлары.
Мин аларны сүзен сүзе белән,
Юлын юлы белән ятладым.

Өчпочмаклы хатлар килгән чакта,
Якын кебек иде ике ара;
Сөйгәнеңнең исән икәнлеген
Сөйләп тора иде бит алар!
Алары да ләкин килмәс булды.
"Килер, килер", — диеп йөресәм дә,
Төшләремдә юллар күрсәм дә,
Әбиләргә хәер бирсәм дә,
Почтальоннар читләп үттеләр.
Шул хаттан да мәхрүм иттеләр...

Улым туды.
Һәм шул көнне алдым

Атасының үле хәбәрен,
Киләчәктә беркем укымасын
Хәбәрләрнең мондый хәтәрен.
Башларыңны ташка бәреп булмый,
Үлеп булмый үлгән артыннан...
Итәк тулы бала күгәрәп тә,
Ятим калдылар бит хатыннар...

Ул сөйләүдән туктап жиргә бакты...
Чык төймәләр аскан үләннәр...
Шул чыкларны коеп үткән юлын
Хәтерләде бугай Гөләндәм.
Мин уйларым белән шул чакларга
Кайтып киттем аның юлыннан.
Бу дөньяның бөтен эше үтте
Ятим калган хатын кулыннан.
Бу куллар бит печәнән дә чапты,
Жир казыды,
Карын көрәде,
Киртә тотты,
Өен терәде,
Иркәләде үзе кебекләрен,
Ә үзләре
Беркемнән дә иркә күрмәде.
"Жинү таңы тизрәк атсын!" — диде,
Тик шул максат белән яшәде,
Шуның өчен барысына түзде,
Бөтен авыр эшне эшләде.
Кичен арып, йокларга дип ятса,
Ялгызлыгы эчен пошырды...
Уйларымны дәвам иткән кебек,
Гөләндәм дә миңа кушылды:
— Онытасым юк, бер караңгы төнне
Кемдер килеп ишек шакыды.

Газиз, дидем...
Бер исерек иде...
Кем, мин әйтәм, сине чакырды?
Авыз ера, имеш, барыбер бит,
Газиз үлгән хәзер — кайталмас,
Яшь гомерләр, имеш, ике килми,
Үкенерлек булма, картайгач.
Кабахәтне жан ачуым белән,
Уклау белән куып чыгардым;
Үзе тагын: "Берүк сөйләнмә", — ди,
Сөйләнмәдем — түздем, чыдадым...
Гарьлегенә ләкин түзә алмадым —
Бер туйганчы үксеп еладым.

Иң авыры әле ул булмады,
Сугыш беткәч булды авыры.
Май кояшы жиргә нурын сибә,
Ява иде ләйсән яңгыры;
Бөтен халык каршы ала иде
Сугышлардан жиңеп кайтканны.
Шушы көндә улым беренче кат:
"Минем әти, — диде, — кайтамы?"
"Кайта", — дидем,
Мин алдадым аны.
Үсә төшкәч, үзе аңлады.
Мин үзем дә ничә еллар бую
Үз-үземне шулай алдадым.

"Кабат иргә чыкмадыңмы?" — дисең,
Ул күпләргә гажәп күренә,
Заманында чыksam була иде,
Йөрмәделәр түгел — йөрделәр.
Күрше авылдан берәү озак йөрде,
Гашыйк иде төсөм, холкыма.

Берчак хэтта атлар жигеп килде:
"Әйдә киттек, — диде, — йортыма!
Сина бирер алтын тауларым юк,
Мәхәббәтем, — диде, — бар малым..."
Түзик әле, онытылсын, дидем,
Улым үссен, дидем, —
Бармадым.

Китте, бахыр,
Читтә йөрөп кайтты.
Мин һаман да дуадак каз сыман.
Ул яңадан минем янга килде,
Соңга калып килгән яз сыман.
"Гомер буге ялгыз яшәмәссең,
Чык, Гөләндәм", — диде, кыстады.
"Кешеләрдән хәзер оят, — дидем, —
Улым үскән", — дидем,
Чыкмадым...

Улым хәзер нәкъ атасы кебек —
Төсе-башы, бөтен барлыгы.
Кичке уенга бүген алып чыккан
Атасының тальян гармунын.
Өйрәнмәсен, дигән идем дә бит,
Миннән яшереп үзе уйнаган.
Монысын да югалтырмын төсле...
Йокылардан куркып уянам...
Имин булсын, берүк, дөньялар!...

...Ә дөньялар бик үк тыныч түгел,
Борчып кына тора язмышы;
Әле анда, әле тегендәрәк
Ишетелә шартлау тавышы.
Газизеңә аткан фашистларның

Кулларына корал бирэләр.
Элеккедән яман бомбаларны
Тәре итеп кабат үбэләр.
Жир өстендә яңа давыл купса,
Кичермәсләр безне үлгәннәр.
Тереләрне яклап калу өчен
Сак булырга кирәк, Гөләндәм!

Гөләндәмем, тирән уйга чумып,
Караңгыга текләп карады.
Йомшак кына таң жылләре килеп,
Көмешләнгән чәчен тарады.
"Кайтыр" диеп юаттылар бугай,
Көн артыннан шулай көн үтә...
Гөләндәмең һаман сине көтә,
Ишетәсеңме, Газиз?
Ул көтә!
Өннәрендә уйлап йөргәнгәме,
Гел керәсең аның төшенә.
"Кайткандыр да көтеп торадыр", — дип,
Гел ашыгып кайта эшеннән.
Өе жылы, уты якты яна...
Нигә инде кайтып килмисең?
Сагышларга тулган йөрәккәен
Бер эретеп, нигә көлмисең?
Сагынуларын, ахры, белмисең.

Көтә белү — үзе батырлык ул,
Яу батыры белән бер очтан.
Көтә белгән хатыннарга атап,
Һәйкәл куяр идем корычтан.
Кешеләрне — ирен, кыз-хатынын,
Жирдә яшәүченең барын да
Баш ияргә мәжбүр итәр идем

Шушы корыч һәйкәл алдында.

Яшыләр инде биеп арыгандыр —
Таралыша кичке уеннан.
Гөләндәмнең улы бер кыз белән
Кайтып килә елга буеннан.
Егет уйный, кызы акрын гына
Жыры белән аңа кушыла.
Яшылек кенә шулай жырлый белә,
Яшылек кенә йөри шушылай!
Хәтерләтте ул кыз килгән чагын
Гомеремнең таңы сызылып...
Сөйгәнемә минем охшаган ул,
Бик охшаган, бәлки, кызыдыр?
Кем булса да, барыбер түгелмени?!
Яшылек үткән,
 кире кайтмый бит!
Язлар житсә, гөлләр чәчкә ата,
Ике кабат ләкин атмый бит.

Түбән очтан үрге очка хәтле
Ишетелә гармун тавышы.
Шул моңнарда бугай яшылек чагым —
Яшылек дәрте, яшылек сагышы.

1959

САЛАВАТ БЕЛӘН СӨЙЛӘШҮ

Беренче сүз

Илем буйлап сине эзләп йөрдем
Һәр авылдан, һәрбер каладан...
Синең исем белән бәйле нәрсә
Халык күңелендә сакланган.
Юк иткәннәр, ләкин авылың бар,
Көл иткәннәр, туган өең бар,
Аю сугып йөргән урманың бар
Һәм жырлаган моңлы көең бар.
Үрләрең бар, үткән юлларың бар,
Эчкән чишмәләрең исәннәр,
Ат бәйләгән имәннәрең исән —
Болытларга тиеп үскәннәр.
Дошман йөрәгеннән үтә чыккан
Укларыңны саклый музейлар.
Яраланып ауган урынында
Каннарыңның кайнар эзе бар.
Барсы да бар: хәтта калаң да бар,
Районың да... колхозларың да...
Корыч һәйкәлең дә басып тора
Агыйделнең биек ярында.
Ә каберең?

Бары каберең юк —
Ике гасыр буе каберсез.
(Үлгәннәрнең каберләре була,
Каберсезләр әллә кадерсез?)
Юк, кадерсез түгел.
Яулар аша
Үз бәхетен тапкан башкортың,
Туган теле кебек якин булган
Исемеңне синең саф тотып,

Үлгәненә һаман ышанмыйча,
Йөрәгендә саклый кадерләп.
Шуның өчен язмыш мәңгелеккә
Мәхрүм иткән сине кабердән.

Икенче сүз

Бу дөньяга кем иртәрәк туган:
Шагыйрь микән әллә батырмы?
Бер карасаң, дөнья — жыр табыны,
Бер карасаң — канлы яу кыры.
Шагыйрь булып туган идеңме син,
Батыр булып туган идеңме?
Һәм шагыйрь дә һәм батыр да булып
Данладың син туган илеңне.
Торып-торып сиңа сокланам мин —
Егерменче гасыр баласы:
Синең батырлыкта — шагыйрь моңы,
Шигырендә — батыр ярасы.
Мәхрүм түгел без дә көч-гайрәттән,
Һәм талант та берәз бирелгән.
Батырлар күп, ләкин шагыйрь түгел,
Шагыйрьләр күп, батыр түгелләр.
Торып-торып синнән көнләшәм мин —
Егерменче гасыр баласы:
Шагыйрьләргә кирәк батырлыкны
Кайдан эзләп, кемнән табасы?

Өченче сүз

Синең язмыш фажигале булды:
Жинү тантанасы урынына,
Кулларыңа кара чылбыр салып,
Озаттылар хурлык юлына.

Баганага бәйләп суктырдылар,
Мангаеңа пичәт бастылар;
Күз алдында егет асылларын
Дюжиналап дарга астылар.
Камчылар да, балталар да төште:
Ни төшмәде башкорт башына?!
Жиңелүләр батырларга авыр,
Икеләтә авыр шагыйрьгә.
Йөрәгендә бөркет горурлыгы
Һәм былбыллар моңы булганда,
Ничек кенә тыныч ятмак кирәк
Читлектән тар кара зинданда?!
Тик чараң юк:
адымыңны санап,
Башкисәрең тора юлында;
Кырып бетермәгән дошманың күп,
Булат кылычың юк кулында...
Кулдан-кулга,
улдан-улга күчеп,
Безгә килеп житте кылычың —
Әйтерсең лә, халкың алдындагы
Үтәп бетермәгән бурычың.
Синең язмыш фажигале булды:
Тик батырлар гафу сорамай,
Шагыйрь тиклем шагыйрь яуга чыккач,
Бер дә юкка кылыч болгамый!

1971

МӘХӘББӘТ ЮЛЫ

* * *

Яз көнендә каенлыкта
Син гүзәлне очраттым.
Ак каенга балта чаптым,
Гаепсезгә елаттым.

Тустагыма тып-тын гына
Күз яшыләре тамдылар,
Язгы кояш нурларында
Ялкынланып яндылар.

Синең белән бер тустактан
Эчтем каен суларын,
Тыштан шатлык кичерсәм дә,
Эчтән кайгы суладым.

Каен суы — кайгы суы,
Тамды йөрәк түренә.
Тустак төбе соңгы тамчы...
Безнең юллар күренә.

Синең юлың уңга киткән,
Ә минеке — сул якка.
Синең язмыш — үз ягыңда,
Минем язмыш — бу якта.

Беркайчан да кавышу юк,
Аерылу — нибары...
Нигә шулай була икән
Бу мәхәббәт юллары?

Мәхәббәт юлы кайлардан
Башланып, кайда бетә?—
Кемнәр аңлатып бирә дә,
Аны кем аңлап бетә?

Аңлаталмый һәм аңламый
Шул юлдан атлый кеше,
Соңгы сулышына кадәр
Шул юлдан кайтмый кеше.

Шатлана да газаплана,
Газаптан рәхәт таба;
Кичтән канатын сындыра,
Иртәнгә канатлана.

Көннәренә житмеш үтә
Сират күпере аша;
Кышкы буран булып шаша,
Язгы су булып таша,

Чәчкә булып шытып чыга,
Эретеп кабер бозын...
Мәхәббәтнең гомере кыска,
Юлы — мәңгелек озын.

Сирень чәчкәсе дүрт чатлы,
Бишлесе сирәгерәк.
Кемгә дүртлесе житәдер,
Миңа бишлесе кирәк.

Биш чатлысын бәхет диләр...
Бәхетем булмас микән?
Бәхет эзләп чыктым әле...
Юлларым уңмас микән?

Күңел эзли бишлеләрне...
Булырга тиеш бит ул!
Табалмыйча я һәлак бул,
Я табып өзеп котыл!

Өзеп ал да, чәйнә дә йот,
Бәхетем шул, дип уйла.
Бәхетне нидән юрасаң,
Бәхет ул шуннан була.

Ничек барсың, тик шулай бул,
Охшама бүтәннәргә:
Теләгәндә иркәләп ал,
Әрлисең килсә — әрлә.

Сагынганда "сагындым" дип,
Сарыл муеннарыма,
Дөньяларыңны онытып,
Ял ит куеннарымда.

Шатланганда — шаркылдап көл,
Хәсрәтең булса — кайгыр,
Үзең янсаң, син мине дә
Ялкының белән яндыр.

Ничек барсың: тик шулай бул,
Кыланма, кыландырма.

Төз юлда да боргалана
Бары тик елан гына.

Телләремә сүзләр бирдең
Телсезләр сөйләшерлек,
Тик телем юк —
"яратам бит,
Китмә", дип эндәшерлек.

Көннәремә якты бирдең
Кояшлар көнләшерлек,
Тик көнем юк —
син бардагы
Төнгә дә тинләшерлек.

Беләгемә көчләр бирдең —
Батырны түңкәрерлек,
Тик көчем юк —
син калдырган
Бушлыкны күтәрерлек.

Ярату һәм яратылу —
Борынгы изге йола.
Үпкән-кочкан жылгә оча,
Яраткан берәү була.

Берәү була, шул берәүнең
Белмибез кадерләрен.
Ул яратты, ә мин аны
Яратмый жәберләдем.

Шул көннәрем күңеләмә
Сарылды сагыш булып.
Еллар үтә барган саен
Тоела ялгыш булып.

Ялгышымны төзәтергә
Соң инде — теләсәм дә.
Кочагыма алалмыймын,
Башкадан көнләсәм дә.

Кешеләрнең гомере сыман
Мәхәббәт — изге табыш,
Югалтулар — бөөк ялгыш,
Ялгышлар — сары сагыш.

Электричка...
Урын янәш...
Без бергә кайткан булдық...
Син дә — миңа, мин дә сиңа
Мәхәббәт саткан булдық.

Син дә — мине, мин дә сине
Алдадык, алданыштык,
Песи тычканны уйнаткан
Шикелле кыланыштык.

Син — яшь кәләш, мин — яшь егет,
Гомумән, икебез дә
Нәкъ бер сәгать йөзгән булдық
Хыяллар диңгезендә.

Менә вокзал... Менә кала...
Урыннар янәш түгел...
Мин дә инде егет түгел,
Син дә яшь кәләш түгел.

Мине көтә үз тормышым,
Ә сине — үзеңнеке.
Ләкин икәү бергә үткән
Бер сәгать соң кемнеке?

"Мәхәббәт тавы" бар икән
Ярмәкәй дигән якта...
Гашыйклар шунда менәләр
Кояш баеган чакта.

Өмет офыгы киңәя
Югары менгән саен...
Монда салкын чишмә чыга,
Саргая ялгыз каен.

Салкын чишмә суларын эч —
Утта янасың килсә,
Ялгыз каенны кочакла —
Парлар табасың килсә.

"Мәхәббәт тавы" бар икән
Шундый ырымы белән.
Сакаллы сабый шикелле
Мин дә шул тауга менәм.

Салкын чишмә суын эчеп,

Утта янасым килә,
Ялгыз каенны кочаклап,
Парлар табасым килә.

Тауга менеп, сулар эчтем,
Тик утта яналмадым,
Ялгыз каенны кочаклап,
Яңа пар табалмадым.

Инде хәзер табалмам да,
Шул кирәк мин — ялкауга.
Егерме ел соңга калып
Менгәнмен икән тауга.

Еллар үткәч онытыла
Табышкан, кавышканы...
Гомер буге эзәрлекли
Тәү сөю сагышлары.

Язларда искә төшә дә
Яздыра барган юлдан,
Патшаларга әйләндерә
Тынлаучан юаш колдан.

Жәйләрдә искә төшә дә
Жилкенеп китә күңел,
Йөрәк тулпарга атлана —
Тотып тыярлык түгел!

Көзләрдә искә төшә дә
Күзләргә күренми ак;
Сөйләсәләр, сөйләсеннәр —
Әллә хак, әллә нахак!

Язмыш безне мәхрүм итте
Сөөшөп кавышудан,
Ләкин мәхрүм итәлмәде
Гомерлек сагышыннан!

1978

Шагыйрнең архивыннан алынган шигырьләр

ИГЕЗӘКЛӘР

Ике республика чиге...
Кошлар оча баш очтан...
Теге якта — Татарстан,
Бу якта — Башкортстан.

Көн дә иртән күрешәләр —
Бик якын аралары,
Әйтерсен дә, бер ананың
Игезәк балалары.

Анлашырга, сөйләшергә
Кирәкме тәржемәче;
Ике балага да таныш
Бәрәңге кәлжемәсе.

Алар бергә — хезмәттә дә,
Кунакка йөрештә дә,
Актанышта кайгы булса,
Елыйлар Илештә дә.

Теге яктагы сынаулар
Бу якта практика...
Башкортта — татар килене,
Татарда — башкортбикә.

Гореф-гадәт һәм йолалар
Бик охшаш — уртак, димәк,
Уртак малны бүлсәргә, дип
Талашыр бары тинтәк.

Дөньяларда яшик әле
Акыллы булып кына.
Теге якка кунган кошлар
Безнең якка да куна.

Татарстан, Башкортстан —
Бик якын аралары,
Бер ананың — Туган илнең
Игезәк балалары.

1986

ҮКЕНЕЧ

(Яшылек мәхәббәтемә)

Мин яраттым, син яраттың,
Безне яратмадылар...
Мине — синнән, сине миннән
Аерып "сакладылар".

Миннән еракта үткәрден
Иң авыр мәлләреңне,
Хәлләреңне белер чакта
Белмәдем хәлләреңне.

Бик кадерле булмагандыр
Кадерле яклары да...
Кемнәргә барып таяндың
Егылган чакларыңда?

Каеннарга таяндыңмы —
Каеннар кара көйгән.
Имәннәргә таяндыңмы —
Имәннәр башын игән?

Син яраткан миләшләрдән,
Баланнан каннар тама...
...Ут эчендә яшәгәнсең,
Утларда янган бала!

Ә мин, ахмак, бу вакытта
Янмадым, өшемәдем...
Кадерләрен белмибез шул
Кадерле кешеләрнең.

1986

СЕНЛЕМ¹ КАБЕРЕ ЯНЫНДА

Яңа гына аткан иде
Унсигезенче язың,
Тик татыган чагың иде
Сөөлү-сөю назың.

Белә идек, — яшереп булмый
Мәхәббәт дигән серне, —
Яныңа күрше авылдан
Бер егет килеп йөрде.

Булды микән без күрмәгән
Тылсымлы канатлары:
Очып килеп житә иде —
Өзелеп яраткандыр.

Шуның өчен барыбыз да
Ихтирам итә идек,
Ул килгәндә, йомыш табып,
Без чыгып китә идек.

И, беренче мәхәббәтнең
Сихерле карашлары!
Шул карашлар дулкынында
Парлашып адашмалы!

Мәңге бергә кочаклашып,
Йөрәккә йөрәк терәп,
Яшәсәгез иде дә бит,
Күгәрчен кебек гөрләп!

1 Атнабаева Дәрбинә (1930—1948).

Ләкин, сенлем, синең гомер
Булды үкенеч кенә:
Бу дөнъядан китеп бардың
Бигрәк яшь килеш кенә.

Әйтерсең дә, күз алдында
Эреде терекөмеш —
Иртәнге чык тамчысыдай
Саф килеш, тере килеш...

...Бер уйласаң — уелырлык:
Никадәр еллар үткән!
Синең тәүге мәхәббәтең —
Егетен
бабай күптән.

Ялгыз гына китеп бара
Гомере кичләренә,
Ап-ак карлар яткан инде
Кап-кара чәчләренә.

Һәм тылсымлы канаты да
Син үлгәч каерылган:
Өч өйләнәп, өч мәртәбә
Уңмаган — аерылган.

Озын-озак читтә йөрөп,
Туган жиренә кайткан;
Сөйләделәр:
онытмаган,
Синең каберне тапкан.

Шуннан башлап
бик еш кына

Килгәләп йөри икән...
Димәк, синең мәхәббәтен
Үлмәгән — тере икән.

Кар ятса да егетенен
Кап-кара чәчләренә,
Син һаман да унсигездә,
Син һаман чәчкә генә.

Бу дөньядан аласың юк,
Кемгәдер бирәсең юк,
"Яшим әле" дигән булып,
Гөнаһка керәсең юк.

Син — изге жан.
Син, мөгаен,
Фәрештә затыннансың;
Үлемнән соң истәлеккә
Мәхәббәт калдыргансың.

27 июль, 1992

* * *

Мин югалттым аны — сөйгәнемне,
Аңа тин булганнар юк бүтән.
Очратсагыз: "Сине көтә ул", — дип
Әйтегезче, зинһар, — мин көтәм!

Мин югалттым аны — бәхетемне,
Бәхетсезгә тормыш бик яман.
Очратсагыз: "Сине табар ул", — дип
Әйтегезче, зинһар, — мин табам!

Сөю юлы — авыр һәм катлаулы,
Була чокыр-чакыр, упкыннар,
Була ачулы чак, аерылышу,
Була тугыз баллы дулкыннар...

Теш кысып түз,
сөйгән бәхетемне
Әгәр югалтасың килмәсә.
Үлемнән дә котылырга мөмкин,
Тәүге мәхәббәт сүнмәсә.

1951

АЛ ЯУЛЫК

(Шаян жыр)

Язлар житсә, көзгә, дисен,
Көт житсә, язга, дисен,
Әллә яратмыйсың, дисәм,
Өзеп жавап бирмисен.

Өзеп жавап бирмисен дә
Өзәсен үзәгемне,
Ялкын кабыздың йөрәккә,
Мин ничек түзәм инде.

Түзәр идем ялкынына,
Кердек кеше теленә;
Кайчан туен була соң дип
Биш сорыйлар көненә.

Ал яулыгыңны бәйләмә,
Аллар тиз уңа диләр,
Күп йөрәмә ярлар сайлап,
Яшылек тиз уңа, диләр.

ЭТЛЭР ӨРЭ...

(Ачу килгэндэ язылган шигырь)

Салкын кышта да өрөлөр,
Өрөлөр жылы жәйдә...
Эт өрөргә яратылган,
Өрсә ни өрсен, әйдә!

Эт өрә, дип, эшләр эшне
Эшләми каламмы соң?!
Өркә-курка баш ияргә
Эт миңа алламы соң?!

Эт табанын яламадым,
Ялаттым табанымны,
Үзем түгел, эт ашады
Алдымнан калганымны.

Эткә койрык болгамадым,
Үзләре болгадылар,
Мин аларча ырламадым,
Минемчә жырладылар.

Баш бирмәгән горурлыгым
Үземә юлдаш әле...
Этләр өрә, мин йөримен,
Этем дә булмас әле!

* * *

— Ул бәхетсез булды,
бу дөньяда
Соңга калып туды, дисеннәр.
Соңга калып тәпи басты...
кызларга да
Соңлап гашыйк булды, дисеннәр.

Соңлап акыл керде,
без белгәнне
Соңга калып белде, дисеннәр...
Ул тәртипсез иде —
жыелышларга
Соңга калып килде, дисеннәр...
Соңга калып үлде, димәсеннәр, —
Их, иртәрәк үлде, дисеннәр.

1969

ДИҢГЕЗ БУЕНДА

Май шикелле диңгез суы
Ят кебек, салкын сымак,
Авылымның кеп-кечкенә
Буасы якин сымак.

Кипарислар матур да бит,
Чыршылар сагындыра,
Магнолия гөлләреннән
Әремнәр ягымлырак.

Тәнем көньяк кочагында,
Күңел төньякны уйлый.
Мин, мөгаен, бүректәге
Бүре баласы бугай.

1971

* * *

Зәңгәр төндә ат саклыйбыз...

Учакта картуф пешә...

Картуф ашаган бала чак

Авыргач искә төшә.

Әнкәй безгә үз телемен

Жидегә бүлеп бирә.

Без кемнәргә нәрсә бирдек?

Авыргач үкендерә.

Йөрәмәдек микән дуслар

Йөрегән юлдан гына?

Үзебезчә юл салдыкмы?

Авыргач уйландыра.

Һәм өр-яңа вәгъдәләрдән

Мөлдәрәп күңел тула.

Тик шуларның барысы да

Терелгәч онытыла.

1985

НИ КАЛА КЕШЕЛӘРГӘ?!

Бу арада йолдызлар да
Холыксызланды төмам,
Я анысы, я монысы
Ычкына орбитадан.

Яшь йолдызлар — көзгә этәч,
Үзара очып куна...
Аларны, хәер, аңлап та,
Гафу да итеп була.

Инде килеп карт йолдызлар,
Галәм алдына басып,
Тотындылар талашырга,
Күктән урын даулашып.

— Бер син генә йолдызмыни,
Мин йолдыз түгелмени?!
Әллә кемдәй кыланасың,
Бу личный күгенмени?!

— Ә син күккә сонлап килден,
Сөйләшер иден ипләп.
Ташбаш чүпләр башың белән
Йөрәмә йолдыз чүпләп?!

Үзләре акыл бирердәй
Йолдызлар талашалар.
Тарихларда сирәк була
Мондыен тамашалар.

Әллә шайтан вәсвәсәсе,
Я иблис эше мәллә?!
Йолдызлар шулай кылангач,
Ни кала кешеләргә?!

Март, 1989 ел.

Тыныч заман...
Ә сугыш күп...
Мәетләрне жир өстендә
Калдырмыйбыз — күмәләр.
Мин күмүче...
 һәр табутны
Инбашыма күтәрәм,
Гомерлеккә килгәннәрне
Мәңгелеккә үткәрәм.
Көннәренә әллә ничә
Кабер булып яралам...
Әйтерсең лә һәр кабердә
Йөрәгемне калдырам.

1990 ел.

ӨМЕТ

Әллә инде Ахырзаман,
Дигәне килеп житте:
Иң ахырдан үлә торган
Өмет тә үлеп китте.

Кем уйлаган бу дөньяда
Өметсез калырбыз дип?!
Без аңардан очкын алып
Ялкыннар кабыздык бит!

Өмет безгә канат куйды
Күңелләр төшкән чакта,
Салкыннардан саклап калды,
Туңмадык өшесәк тә.

Өмет безгә куәт бирде —
Дошманны калтыраттык:
Мәскәүгә житкән дошманны
Берлинга алып аттык.

Өстә костюм булмаса да,
Шиблетләр кимәсәк тә,
Чабатаны ямый-ямый
Без бардык киләчәккә.

Шундый өметле бәндәләр
Өметсез калды бүген,
Кара болытлар каплады
Күңелнең зәңгәр күген.

Лилиягә

Яшылек илемә кайтмасам,
Мин сине күрмәс идем,
Зәңгәр карашларың белән
Хыяллар үрмәс идем.

Хыял үрдем, үргә мендем,
Түбәнгә карамадым,
Хыялымның нигезләре
Юклығын аңламадым.

Синең — миңа, миңем сиңа
Мәхәббәт тоту хата,
Упкын булып араларда
Еллар һәм юллар ята.

Сүнгән еллар, өзек юллар —
Терелтеп булмый кире..
Мин шуларны терелтергә
Маташкан буламын, тиле!

11 июль, 1991 ел.

КЕМ КУЛЫНДА?

Менә нинди заманага життек?
Аяк аска салып оятны,
Демократик биләүләргә төреп,
Анархия чирен уяттык.

Посып яткан ярыгыннан чыкты
Жыен хәсис, әтрәкәләмнәр,
Баш күтәрә тарих чүплегенә
Ыргытылган пычрак әләмнәр.

Ата улны, инә кызны белми,
Кайда дуслык, кайда туганлык?
Беркемгә дә буйсынасы килми,
Табыннарда изге иман юк.

Үткәннәргә тоташ кара яктык,
Төкерәбез эчкән коега,
Кешеләрнең өмет агачыннан
Соңгы яфраклары коела.

Бөтәшмәгән иске яраларга
Өстәләләр яңа яралар...
Ватаныбыз хәл эчендә ята —
Кем кулында нинди дәва бар!?

Январь, 1991 ел.

Тыныч заман...
Ә сугыш күп...
Мәетләрне жир өстендә
Калдырмайбыз — күмәләр.
Мин күмүче...
 һәр табутны
Инбашыма күтәрәм,
Гомерлеккә килгәннәрне
Мәңгелеккә үткәрәм.
Көннәренә әллә ничә
Кабер булып яралам...
Әйтерсең лә һәр кабердә
Йөрәгемне калдырам.

1990 ел.

ӨМЕТ

Әллә инде Ахырзаман,
Дигәне килеп житте:
Иң ахырдан үлә торган
Өмет тә үлеп китте.

Кем уйлаган бу дөньяда
Өметсез калырбыз дип?!
Без аңардан очкын алып
Ялкыннар кабыздык бит!

Өмет безгә канат куйды
Күнелләр төшкән чакта,
Салкыннардан саклап калды,
Туңмадык өшесәк тә.

Өмет безгә куәт бирде —
Дошманны калтыраттык:
Мәскәүгә житкән дошманны
Берлинга алып аттык.

Өстә костюм булмаса да,
Шиблетләр кимәсәк тә,
Чабатаны ямый-ямый
Без бардык киләчәккә.

Шундый өметле бәндәләр
Өметсез калды бүген,
Кара болытлар каплады
Күнелнең зәңгәр күген.

Өметне күмеп кайтабыз,
Яңгырый матәм маршы,
Барсының да авыр йөктән
Түбән иелгән башы.

Артка борылып карадым...
Күзләрем нәрсә күрә?!.
Безнең арттан көлә-көлә
Өмет тә кайтып килә.

10 декабрь, 1997 ел.

АХМАКЛЫК

(пародия)

"Сизелми дә кала ахмаклыкның
Кергәнлеге кайчак арага:
Кемдер башлап аергандыр менә
Икмәкләрне акка, карага?"

Нажар Нәжми,

(Ә. Атнабаевның "Кара икмәк" шигыре хакында)

Кай тарафка бакма — гел ахмаклык,
Аералар акны карадан:
Кемдер икмәкне дә "ак, кара" ди,
"Әпәй" дигәч тә бит яраган!

Магазин да ахмак: агын — кыйммәт,
Арзангарак сата карасын.
Барлык икмәкне дә бер үк хакка
Сату мәсьәләсе каралсын!

Ул гынамы! Кемдер туфракны да
Төрле төскә аерып утырган:
Бер тарафка — соры,
бер тарафка
Кара туфрак илтеп тутырган.

Тагын кемдер мескен карганың да
Берсен — "ала", берсен "кара" ди;
Акыллылар аның аласын да,
Карасын да барыбер "карга" ди.

Ахмаклыкны әйтәм, арабызга
Тик бер генә адым атласын! —
Карабодайны да "кара бодай"

Дип йөртерләр, алла сакласын!

Бу ахмаклык дигән явыз нәрсә

Чыгып китсен безнең арадан!

И, кешеләр, сезгә соңгы сүзем:

Аермагыз акны карадан!

1983 ел.

ЗАМАНА ТАКМАКЛАРЫ

Бөөк Совет власына
Кычкырдык "ура, ура!"
Бөөк совет кешеләре
Көн дә чиратта тора.

Уңга да борылабыз,
Сулга да борылабыз,
Үзгәртеп кору диделәр,
Үзгәрми кырылабыз.

Аллар була алмасак та,
Гөлләр булалсак иде,
Америка ярлысыдай
"Ярлы" торалсак иде.

Авызы ачык, төбе тишек
Кәрәчин мичкәләре;
Сыер ялаткан шикелле
Магазин киштәләре.

Әнә килә автомобиль,
Үзе паровоз кебек:
Алла коткарыр хәлдән дә
Узып барабыз кебек.

Житәкчеләр сүз әйтәләр,
Сүзен бүлмәгез әле;
Жылы сүз дә жан азыгы,
Ачтан үлмәбез әле.

Гуманитар ярдәм итә
Безгә бик күп ыстыран;
Негрлар да хәер бирә,
Шунсы бигрәк ыстырам!

1991 ел.

САГЫНЫП ЯШӘДЕ УЛ...

Х. Туфанга

Гомер буге сагынып яшәде ул:
Кешеләрне — безне сагынды,
Сагынудан жаны сызлаганда
Күңелендә шигырь кабынды.

Ничә еллар юкка рәнжетелеп,
Бинахакка богау сөйрәде,
Туган илдә туган жирен
сагынып,
Яраланды шагыйрь йөрәге.

Ул Такташын, Муса Жәлилләрен,
Луизасын сагынып яшәде;
Йолдыз булып күккә атылдылар
Сагынудан тамган яшьләре.

Менә бүген аның туган көнен
Үзе юкта бәйрәм итәбез;
Хәзер аның үзен сагынабыз
Һәм сагынып үзен көтәбез.

Казанына сагынып кайткан
кебек,
Сагынып килә иде Уфаны...
Ул — татарның үз Туфаны булса,
Башкортның да туган Туфаны.

ЮКСЫНУ

Без кайчандыр Дим буена килеп,
Аклан дигән авыл төзедек,
Бер тактага кызлар тезелгәндәй,
Бер урамга без дә тезелдек.
Шул Акланга хәзер утыз бер яшь,
Утыз бер яшь безнең урамга...
Бу урамны күпме камчылады
Хәтәр жыллар, ачы бураннар.
Авыр чирләр тамырыннан өзеп,
Алып китте күпме дусларны!
Шул дуслардан башка үткәрәм мин
Күпме жәйне, күпме кышларны!
Йөз граммлап әйбәт гайбәт сөйләп
Утырырга жаным Динис юк,
Шаулап торган Әсгать өендә дә
Хөкем сөрә соры тынычлык.
Ялантәпи йөргән Вазыйх та юк,
Түбән очтагы дус Ярулла.
Тәмләп кенә баллап чәй эчәргә
Кереп булмый Зөлфәр янына.
Кирәй Мәргән, Әнвәр агайлар юк,
Гали да юк тарих сөйләргә;
Ят кешеләр яши Сотниковлар,
Швецовлар торган өйләрдә.
Аклан урамыннан берәм-берәм
Мәңгелеккә китә дусларым...
Шул дусларсыз тагын күпме үтәр
Күпме жәем, күпме кышларым?!
Мәңгелеккә китә дусларым.

* * *

Милли «дус»ка

Татар-башкорт мәсьәләсе
Каяндыр килә һаман —
Бетми торган чир шикелле
Теңкәгә тия һаман.

«Ник татарса һөйләшәһең,
Башкортса һөйләш, имеш,
Был һөйләшәң менән һиңә
Казанга китеү тейеш!»

Нишләп Казанга китим ди,
Шушында туып-үскәч?
Яфрак ярып, чәчкә атып,
Жимеше булып пешкәч?

Нишләп Казанга китим ди?
Шушында атым-затым —
Минем сөйләшнә аңлаучы
Миллионнан артык халкым.

Нишләп Казанга китим ди?
Шушында минем Уфам,
Казанда яшәп Уфаны
Сагына иде Туфан...

Моннан ары «һин татар» дип,
Жаныма тимә, давай.
Жанга тиеп, жан ачуын
Чыгара күрмә, малай!

24 январь, 1984

ТЕТРЭН, РЭСЭЙ!

«Кузгал, уян, лэгънэт ителгән
Ачлар һәм коллар дөньясы!»
«Интернационал»дан.

Бөөк Рәсәй —
соңгы империя,
Ике башлы сәмруг оясы,
Канлы богау белән беркетелгән
Күп милләтле коллар дөньясы.

Ничә гасыр синдә ыңгыраша
Азатлыгын жуйган халыклар;
Бөркетләрнең кунар кыясы юк,
Сандугачлар мәхрүм таллыктан.

Африканың кара коллары да
Күптән азат,
күптән дәүләтле,
Ә без һаман урыс дәүләтендә,
Урыс телле,
урыс гадәтле.

Урыс халкы түгел —
хакимнәре
Гаеплеләр безнең бу эшкә...
...Азатлыкны сорап алмыйлар ич
Һәм бирмиләр аны бурычка.

Ә көрәшкә чыгып,
мәйданнарда
Күкрәк киреп яулап алалар, —
Безне газәплаган хурлыкларны

Кичермәсен өчен балалар.

Азатлыгын даулап күтәрелә
Күп милләтле коллар дөньясы,
Тетрән, Рәсәй —
соңгы империя,
Ике башлы сәмруг оясы!
Тетрән!

21 март, 1992

КАЗ ӨМӘСЕ

I

Көзгә байлык! Көзгә муллык!
Бүген бездә каз өмәсе!
Яше-карты, бала-чага
Шау-гөр килә бөтенесе.

Инә казлар кыйгак-кыйгак
Ингелдәп кангылдаша,
Бәпкәләре-балалары
Беләнме сабуллаша.
Ингелдәп кангылдаша.

Казлар телен аңламый шул
Кырпак кар бизәкләре...
Казлар телен кызлар аңдый —
Өзелә үзәкләре.

Ай, өзелә үзәкләре
Казларның тавышына,
Күз яшыләре калтырана
Керфекләр камышында.

Каз тавышы... Кыз сагышы...
Яңгырый өмәләрдә.
Әллә ниләр сөйләр иде
Аңлаган бәндәләргә...

Каз өмәсе, каз бәләше
Борыннан калган йола:
Берәүләренң гомере өчен
Берәүләр корбан була.

Безне гаепләп китмәгез,

Хушыгыз инде, казлар!
Инә казлар калалар бит —
Бәпкә чыгарыр яздан.

II

Кыз балалар каз йолкалар
Сәкегә салып кына.
Чоланнарда бөтерелеп
Оча тик мамык кына.

Чоланнарда мамык оча...
Ак мамык мендәр була...
Син тутырган мендәрләрдә
Кем белән кемнәр куна?

Кем белән кем кунсалар да —
Гашыйклар кунсын иде,
Киләсе каз өмәсенә
Туйлары булсын иде.

Ак мамыклар очып куна
Кап-кара кашларыңа
Ниләр килеп, ниләр төшми
Хатын-кыз башларына!

Язмышларың усал булды:
Еладың — юатмады,
Сөйгәнеңне мендәрендә
Бер кич тә йоклатмады.

Очам, дидең, ә язмышың
Каерды канатыңны,
Сөйгәнеңнән сөйдермәде,
Башкадан яраттырды.

Алтын-көмеш булсалар да
Башкалар башка инде,
Тораташка бәреп булмый
Тиктормас башкаеңны.

Күз яшыләрен түгә-түгә
Язмышка буйсынасың;
Көзләр житкәч, яфрак кебек,
Саргаеп коеласың.

Кыз балалар каз йолкалар
Сәкегә салып кына...
Казлар инде оча алмас,
Оча тик мамык кына...
Оча тик мамык кына...

Ш

Кыз балалар каз юалар
Чөрмәсән суларында...
Кайнар йөрәгемне бирәм
Өшегән кулларыңа.

Утларда яна йөрәгем...
Суларга саласымы?
Каз каурыйлары шикелле
Тирбәлеп агасымы?
Суларга саласымы?

Каз канаты кат-кат, диләр,
Ир канаты ат, диләр.
Чит жирләрдә күп йөрәсән,
Сөйгән ярың ят, диләр.

Таныштыр дип кайткан идем,
Ят икән барысы да...

Кыз балалар каз йөрәген
Юалар карлы суда.

Дулкыннарга тиеп тора
Дулкындай толымнарын.
Су буйларын яңгыратып
Сызгырдым — борылмадың.

Борылып та карамадың.
Шулай кирәктер инде,
Синен йөрәк түрләрендә
Бүтән йөрәктер инде.

Йөрәк турында сөйләргә
Гомернең язы түгел.
Көз китәргә, яз кайтырга
Кызлар кыр казы түгел,
Гомернең язы түгел.

IV

Кичләр булды, эшләр бетте,
Бәлешләр өстәлләрдә.
Өмәче кызлар янына
Егетләр өстәлгәннәр.

Саратский гармуннарның
Телләре көмеш кенә.
Яшь-жилкенчәк булган жирдә
Уен да көлеш кенә.

Жырлыйлар да, бииләр дә —
Барсы да парлы-парлы.
Хужабикә апа гына

Ялгызы монды-зарлы.

Яу кырында калган ире,
Далада — балалары,
Үзләре ерак булса да,
Йөрәктә — яралары.

Балаларын эзли ана,
Даласын эзли бала.
Балалары үсеп житкәч,
Аналар ятим кала.

Балаларын гаепләмә,
Ятим калганны кызган.
Ятим калган каз хакында
Жырлагыз әле, кызлар!

— Каз канаты кат-кат була,
Ир канаты ат була,
Күңелләрне юаталмый
Читтән килгән хат кына.

Өй эчендә кызлар жырлый,
Инә каз елый тышта.
Кызлар юкка жырламыйлар,
Казлар еламый бушка —
Инә каз елый тышта.

Ү

Таң әтәчләре кычкырып
Вакытын белеп кенә.
Авыл йоклый, тик йокламый
Кыз белән егет кенә.

Гашыйк казлар кебек кенә

Урам урыйлар күптән.
Солдат хезмәтенә егет
Китәргә тиеш иртән.

Кайткач бергә булырга дип,
Вәгдәләр бирешәләр.
Күрсәләр, әйдә, күрсеннәр! —
Бер туктап үбешәләр.

Әрләмәгез, тиргәмәгез, —
Соңгы кичләре бүген.
Кавышмаган ярларга да
Аерылу жиңел түгел.

— Каз канатларын санадым
Тезелеп кагынганда,
Инде кемнәргә карармын
Өзелеп сагынганда?

Тыннарга тыннар урала,
Күзләргә күзләр карый.
Биш бармагын тарак итеп,
Кыз чәчен егет тарый:

— Мин кагылган чәчләренә
Башкалар кагылмасын.
Тәннәребез аерылса да,
Йөрәкләр аерылмасын.

Сүзләр бетми, төннәр житми
Сөйләшеп йөргәннәргә.
Кемнәр булыр, кемнәр булмас
Киләсе өмәләрдә...
Киләсе өмәләрдә...

1972

ЯРАЛЫ ГАРМУН

(Поэма)

Заманында —

яшь чак — дэртле чакта

Илдә-юлда бик күп йөрелде...

Шуның өчен:

— Язган-сызганнарын

Уйлап чыгарылган түгелме? —

дип сорама.

Һичбер ялганым юк,

Тик матурлап бизәк өстәү бар,

Нәкъ тормышта булган вакыйганы

Тагын кискенләтеп эшләү бар —

Чын дәрәслек белән хыялыбыз

Эзрәк кенә туры килсен дип.

Әгәр шуны туры китермәсәм,

Миңа ышанмас та идең бит.

Кайчагында ышандырыр өчен

Мәжбүр булабыздыр алдарга.

Хәер, изге максат өчен алдау

Кермидер дә әле ялганга...

Бу хикәям тальян гармун

Һәм гармунчы хакында.

...Бер авылда бер агайга

Төшерделәр фатирга.

Исем-аты Галиулла,

Кушаматы Мондыбай.

(Әле мондый кушаматны

Ишеткән дә юк бугай).
Агай белән апа гына —
Икәү генә иделәр,
Өтәләнеп, чәй кайнатып,
Өстәл әзерләделәр.
Утырыштык.

Чәй янында
Сүз артыннан сүз ваттык,
Һәм, ниһаять, кушаматның
Тарих ишеген кактык.
Агай әйтте:

— Тарихы ни
Ерак түгел — ул монда. —
Һәм комодтан тальян алды. —
Хикмәт шушы гармунда.
Өч ел жыйган акча түләп
Эти алган гармун бу,
Шатлык чәчеп, кайгы урып,
Минем белән яуда булып
Яраланган гармун бу.

Этиемнең тавышы көр,
Жырга моңы бар иде,
«Төшереп» тә алса мәгәр,
Кин урамнар тар иде.
Жырлап кайтып керер иде,
Үбәр иде кочаклап,
Шапылдатып сөяр иде...
(Сагындыра шул чаклар!)

И уфтанып куяр иде:
— Гомер юлым уңмады...
Хыялландым...

Кулларыма
Гармун тотып булмады.

Улым, сиңа васыятым:
Гармун алып бирәмен,
Уйнаганыңны да күрсәм,
Үкенмичә үләрмен.

И сүзендә торды тәки —
Акча жыйды тәңкәләп;
Әнкәй карчык ара-тирә
Ала иде әйткәләп:
— Озакламый кыш житә бит,
Өстеңә бит тун кирәк!
Әти мәрхүм әйтә иде:
— Тун кирәкми, моң кирәк!

Аннан-моннан өзеп-йолкып,
Бер тырышкач тырышты,
Тузып беткән сырма белән
Чыкса чыкты өч кышны...
И бер көнне Уфа барып,
Түләп өч ел жыйганын,
Алып кайтты иң атаклы
Ләксәй мастер тальянын.
«Улым, диде, менә, диде,
Тордым, диде, сүземдә,
Өйрәнәп уйнату ягы
Инде сиңең үзендә».
Тиз өйрәндем, —
булды микән
Сәләтем я талантым,
Илһам кошы күңелемә
Жәйде микән канатын?
Мин гармунны уйнатмадым,
Гармун үзе уйнады;
Мин шатлансам — ул шатланды,

Мин еласам — елады.
Тавыш дисән — тавыш харап,
Көмеш чыңы белән бер.
Көмеш телле, туз күрекле
Гармун була меңгә бер!
Авылда уйнап жибәрәм,
Ишетелә калада!
Шушы гармун дан китерде
Унбер яшылек балага!
Мулла кушкан Галиулла
Исеме сызып ташланды.
Агаегыз «Монлыбай» дип
Йөретелә башлады.
Уеннарда, сыйларда,
Жыеннарда, туйларда
Түргә менде урын да,
Урын түргә менгән саен
Күтәрелде борын да.
Ялындырып кыйланулар
Кереп китте гадәткә;
Әтидән сорап киләләр
Тик бер генә сәгатькә.
Әти каршы торган була:
— Ни галәмәт, жәмәгать!
Малайны, ди, бозасыз!.. — ди,
Ләкин үзе канәгать.
— Бер сәгатьтән кайт, улым, — дип,
Кала иде озатып,
Ә мин кайтып ята идем,
Таң әтәчен уятып.

Аяз көнне яшен суккан
Кебек булды бер жәйдә...
Әтиемне агач басты...

Ул әйтте жан биргәндә:
— Улым, дөнья сиңа кала,
Дилбегәне ал, — диде, —
Зыяратка барган чакта
Гармун уйнап бар, — диде.
Бу сорауы әллә ничек
Сәер булып тоелды,
Чөнки бездә күмү эше
Кабул итми уенны.
Әмма әти сүзе — закон,
Нишләтәсең — уйнадым,
Гармунымны да елаттым,
И үзем дә еладым.

Әти үлде дип тормады,
Тормыш акты үзенчә —
Карт-корылар картларски,
Яшыләр үзе көенчә.
Егет-жилән чыга икән
Кич йөрөп кыз багарга,
«Мондыбайны» утырталар
Кеп-кечкенә арбага.
Мин уйнатам, алар жырлап,
Мине этеп баралар,
Тәрәз пәрдәсе читеннән
Кызлар карап калалар.
Кызлы өйләр турысында
Тукталып та үтәбез,
Аллы-гөлле мактавын да,
Тоз-борычлы такмагын да,

Жәлләмибез — сүтәбез:
— Без урамнан үткән чакта
Ачуланман, агайлар,
Сездә дә үсә малайлар.
— Агай мыек борып торсын,
Апа йөгереп торсын,
Без армиядән кайтканчы
Кызы өлгереп торсын!

«Өлгереп торсын» дигәннән,
Ул заманда үзем дә,
И булчак хәләл-жефет
Шушы Өммегөлсем дә
Бик яшь идек —
миңа унөч,
Аңа ун да тулмаган,
Ә шулай да гармун тартып
Үткән чакта урамнан,
Гөлсемнәр янында йөрәк
Тибә иде нәкъ дурак,
Гармунымның тавышы да
Чыга иде монлырак.
Ә бер көнне әллә шайтан,
Әллә иблис котыртты.
Әллә нишләп җырладым бит
Җыр булмаган ертыкны:
— Алай итәрбез әле,
Болай итәрбез әле,
Кылый Сәйфетдин кызын да
Урлап китәрбез әле.

«Кылый Сәйфетдин» дигәнем
Минем булачак бабай.
Килеп чыкты.

Ә егетләр
Качып бетте.

Мин — малай
Япа-ялгыз торып калдым.
— Кем жырлады бу жырны?!
Юеш танау, синмени?! — дип
Арт якка бер сыдырды —
Юан каеш камчысының
Эзе калды гомергә.
Тик барыбер кызын миңа
Мәжбүр иттем бирергә.
Өммегөлсем дә маладис,
Каршылашып тормады,
«Монлыбайга Монлыбикә
Булаем» дип, толым-толым
Чәчен миңа урады.

Агаебыз, сүздән туктап,
Тартты гармун күреген.
Әллә кайчан үткән яшылек
Кайттымыни терелеп, —
Яктырып китте күзләре,
Калтыранды керфекләр,
Очарга иткән кошларның
Канатлары кебекләр.
Монлыбикә һәм Монлыбай
Жырлап та жибәрделәр,
Алар ике йөрәк түгел,
Гүя бер жан иделәр.

Моңлыбай:

— Нечкә билең тал икән,
Әйткән сүзең бал икән,
Бер кичкә генә булса да
Куенымда кал икән.

Моңлыбикә:

— Нечкә билем тал түгел,
Әйткән сүзем бал түгел,
Тик бер кичкә сатылырга
Мин бит сиңа мал түгел.

Моңлыбай:

— Нечкә билең тал инде,
Әйткән сүзең бал инде,
Бер кич түгел, гомерлеккә
Куенымда кал инде.

Моңлыбикә:

— Теләгәндә тал булдым,
Тәм белгәнгә бал булдым,
Куенында гомер бue
Иң кадерле мал булдым.

Өммегөлсем апа чәйне

Алыштырды яңага.

Ә Моңлыбай

хикәясен

Дәвам итте жай гына.

— Туйлар булды...

Башка чыктык...

Котлыбай — малай туды...

Илдә тормыш әйбәтләнде...

Бурага иген тулды...

Көн саен ук булмаса да

Ашыбыз итле-митле...

Икмәккә туйган күнелләр
Хикмәт тә таләп итте.
Гармуным хәзер бик сирәк
Уйнады кайгы көен.
«Мин Моңлыбай өемен» дип,
Гел жырлап торды өем.
Энә шулай матур гына
Яшәп ятканда...

Кинәт

Сугыш ачып жибәрде бит
Фашизм дигән үләт.
Атна-ун көн үтмәгәндер,
Миңа да хәбәр килде.
Ир-егетнең бурычы шул —
Сакларга тиеш илне!
Аннан-моннан жыендым да
Аркага капчык астым;
И кулыма гармун алып,
Телләрен өзә бастым:
— Гармунымны тартам әле,
Моң таралсын далага.
Беркем кермәс кебек иде,
Фашист керде арага.
— Гармунымны тартам әле,
Синдә калсын тавышы,
Шул тавышта яңгырасын
Минем сөю сагышы.

Яуга киттем.
Үзем белән

Алдым гармунымны да.
Ул — кешенең тугры дуся
Бөтен гомер юлына.
Шуңа мине фронтта да
Бик ихтирам иттеләр,
Хәтта паек бүләргә дә
Уянганны көттеләр.
Иң зурысы, иң тәмлесе,
Тиде минем корсакка,
Урыным да һәрчак булды
Йомшак жылы почмакта,
Аш атканга таш атмыйбыз,
Ихтирамга — ихтирам,
Кайда, кайчан, кемгә, нинди
Көй кирәк — биреп торам:
— Тальянский гармунымның
Күрекләре язылсын.
Тышта кара көз булса да,
Күңелләрдә яз булсын!
— Шул язларны китерүче
Сөйгән ярлар бер булсын,
Сөйгән ярлар яшәр өчен
Туып-үскән жир булсын!
— Туып-үскән жиребезгә
Басып керде дошманнар,
Басып кERGән дошманнарны
Картәтиләр һәм әтиләр,
Дәүәниләр һәм әниләр
Юк итәргә кушканнар!
Менә шулай,
окоптамы,
Урмандамы, далада —
Сугыш тынган арада
Солдатларның күңеленә

Гармун моңы тарала.
Язмышыма зарланмыймын —
Яу юлым озын булды.
Волга ярларыннан алып
Берлингача сузылды.
Тальянымны төрле якта,
Төрле чакта уйнаттым,
Үзем кебек солдатларны
Елаттым да жырлаттым.

* * *

Ә бервакыт...
атакага
Күтәрелер алдыннан
Иптәш Политрук агай
Үтеп китте янымнан:
«Дәүләтбәев кустым, диде,
Гармуныңны ал, диде,
Атакага барган чакта
Алдан уйнап бар», диде,
«Ярар», дидем,
ләкин, жүләр,
Сорамадым: «Нинди көй?»
Авыл көе, урам көе,
Иртә, кичтә буран көе?..
Мин аларны беләм дә бит,
Сугышта бит бүтән көй! —
Үлем көе — яралардан
Тамып торган кан көе,
Яки канлы үлемнәрне
Жиңә торган дан көе.

Мин аларны белмим бит...
Нәрсә булса — шул булыр,
Кушылмаганы — кушылмас,
Кушылганы кушылыр!
Окоптан чыгып,
гармунның
Кирдем дә күрекләрен,
Йөрәк түрендә йөрегән
Авыл көен жиппәрдем:
— Алай итәргә кирәк,
Болай итәргә кирәк,
Каршы килгән дошманнарны
Таптап үтәргә кирәк!
— Мы и так ходить будем,
И мы так ходить будем,
Если враг не сдается,
Бить будем, убить будем!
Кушылдылар.

Ташландылар
Тыелгысыз көч булып,
Йөрәкләргә йомарланган
Нәфрәт булып, үч булып!
Үзем уйнап, үзем жырлап,
Алга табан йөгердем.
Шушы минуттадыр, бәлки,
Солдат булып өлгердем.
Бу өлгерү — гомеремнең
Иң хәлиткеч бер мәле.
Мондый хәлне тарихларның
Булды микән күргәне:
Автомат аскан солдатның,
Уйнап тальян гармунын,
Гади авыл көен жырлап,
Атакага баруын!?

Ә мин бардым.

Курыкмадым,
Дип әйтмимен — курыктым;
Курку бит ул — жәясеннән
Кузгалган чагы укның.
Безнең халык — шул ук сыман,
Бик авыр кузгалучан,
Бер күзгалса — егылмаучан,
Үзе егып салучан.
Байтак дуслар егылса да,
Егып салдык дошманны,
«Дәүләтбаев та үтәде
Политрук кушканны», —
Дип уйлап та өлгермәдем,
Шартлап мина ярылды,
Ут ялкыны алып бәрде
Кулымдагы гармунны.
Искә-оска киләлмичә
Ятканнан соң беравык,
Үземне капшап карадым,
Алай-болай яра юк.
Һушны жыеп, торып бастым,
Тирә-якны күзлимен,
Тирә-якны күзләвем шул,
Гармунымны эзлимен.
Аһ, менә ул! Сузылып ята —
Сыңар канат шикелле,
Яу кырында дустын каплап,
Ауган солдат шикелле.
Миңа тия торган ярчык
Тишеп кергән, күреген,
Күректә дә тукталмаган —
Яралаган бер телен.
Шулай итеп, Уфимский

Ләксәй мастер тальяны
Польша жиренә дә житте,
Житте,
ләкин яралы.

Тугры дустым гармуныма
Рәхмәт әйтәм хәзер дә:
Саклады мине ярадан,
Бәлки, үлемнәндер дә.

* * *

Яралыны яу кырында
Калдыру юк.

И мин дә
Солдат капчыгына салып
Күп йөрөттем иңемдә.
Кайсылары анламады
Минем бу жүләрлекне:
— Ник күтәреп йөрөтәсен
Эшкинмәгән гарипне?!
Кай калага барып кермә,
Аккордеон, баян бар,
Күңеленә охшаганын
Уйнап кара, сайлап ал!
Уйнап-сайлап карадым ул,
Карамадым да түгел,
Әммә ләкин тик берсен дә
Кабул итмәде күңел.
Болай тыштан караганда,
Карап күзләр камаша,
Ә эченә кереп китсәң,
Тавыш-моңы башкача.
Минем әти әйтә иде:
«Анда түгел, монда бит»,

Матурлыкта хикмәтмени,
Бөтен хикмәт монда бит".
Сүзләре хак.

Һәр гармунга
Үзенчә моң куела;
Минем тальян моңы түгел
Бер гармунның моңы да!
Мактансам да хакым бардыр,
Мактанып та әйтмәем,
Бер гармунчы да хурламый
Үз иленең Ләксәен.

* * *

Өммегөлсем апа картын
Юри генә әрләде:
— Чәйне тагын суыттырдың.
Ашап утырың әле!
Агаеңа карама син,
Анда тел — Идел буге,
Тыңларга гына иренмә,
Сөйләр озын көн буге.
Көн буге да төн буге...
Галиулла агаемның
Моңа исе китмәде,
Көлеп кенә әйтеп куйды:
— Карчык, мишәйт итмәле!
Бер тыңлагач, тыңлар инде,
Әле сөйләп бетмәгән,
Сугыш юлы йомгагының
Самай очы сүтмәгән.
Әйткәнемчә, Волгадан ук
Чыккан идем бу юлга,
Яралы тальянкам белән
Килеп життем Берлинга.

Менә кайда укыттык без
Фашистларның тәүбәсен!
Әйтәлгәне әйтеп калды,
Әйтмәгәне әйтми ауды
Иң соңгы ләхәүләсен.
Әллә ике, әллә өч көн —
Аны чутлап булмады, —
Якты кояш күренмәде,
Утлы давыл дулады,
Юлындагы бар нәрсәнең
Астын өскә ыргытты.
Йөзәр еллык таш йортларны,
Әйтерсең дә, жир йотты.
Күреп түгел, ишетеп тә
Һуш-акылың югалыр.
Әгәр булса, валлаһи дим,
Тәмуг шушы булгандыр.

Рейхстаг баганасына,
Пычак белән каерып,
«Дәүләтбәев Монлыбай» дип,
Кул тамгамны калдырып,
Капитуляция белән
Тәмам эшне бетергәч,
Иптәш фотокорреспондент
Кәртчеккә төшергәч,
Искә төште капчыктагы,
Яралы жан кисәгем,
Күрегенә ямау салып,
Бер теленә көмеш табып,
Төзәттерү исәбем.

Германия ничә еллар
Фашистик ил булса да,

Байрагына, киemenә
Свастика кунса да,
Кемнәрдәдер Бетховеннар,
Бахлар рухы саудыр бит,
Бер тальянка төзәтерлек
Берәр оста бардыр бит? —
Дигән изге ният белән
Киттем Берлин буйлатып;
Урамдагы вывесканың
Һәркайсына күз атып.
Арып-талып йөри торгач,
Ниһаять, иң очтагы
Тыкырыкта «Музик» дигән
Мастерской очрады.
Озак кына шакый торгач,
Ишек ачты карт немец,
Йөзе ябык — кәгазь кебек,
Ә чәчләре — хас көмеш.
Автоматтан курыкса да,
Гармун күргәч елмайды.
«Гүтен морген» дигән булдым
Һәм тоттырдым тальянны.
«Шнель, шнель ремонт музик»,
Дип аңлаткач, төшенде;
Ым белән моң табыштыра,
Таныштыра, кавыштыра
Бөтенләй ят кешене.
Без дә инде бер сәгәтьтән
Таныш идек — күптәнге.
Курт исемле...

Жырчы булган...

Авыр булган үткәне.
Гитлер властька килгәнче
Операда жырлаган,

Аны хэтта Италия,
Лондон, Париж зурлаган.
Талантлы булып тууда
Аның бөтен ялгышы —
Фашистларга ошамаган
Аның моңлы тавышы.
Эшсез калган...

Ахыр чиктә
Үлмәс өчен ачлыктан,
Бер дустыннан кредитка
Мастерской ачтырткан.
И шушында пианино.
Скрипка төзәтеп,
Гомер иткән,
ил тормышын
Тәрәз аша күзәтеп.

Шушы мастер ямау салды
Гармуным күрегәнә,
Ватык телен алыштырды
Аккордеон теленә..
Бер буханка эпи бирдем,
И колбаса калдырдым;
Күз яшь белән шатланганын
Күрсәң иде бахырның!
Берөзлексез кабатлады:
«Данке шөн дә данке шөн!»
Дөрөс әйтә, безнең солдат
Бөтен жирдә — дан-кеше!
Частька кайтып житкәнче гел
Уйнап кайттым тальянны.
Кара Берлин ташында да
Безнең якты моң калды.
Курт мастерның кулларына

Рәхмәт әйтәм бүген дә;
Бармы, юкмы — һич беленми
Ямавы күрегендә.
Ә телендә чүт-чүт кенә
Немец моңы сизелә,
Башкаларга сизелмидер,
Тик сизелә үземә.
Хәтерләтеп куя ул моң
Ут-давыллы юлларны,
Һәрбер елы бер гомергә
Тиң булырлык елларны.
Менә шундый зур тарихлы
Нәни тальян гармун ул,
Мине һәлакәттән саклап
Яраланган гармун ул.
Миңа — орден, миңа — почет...
Анысы да моңысы...
Ә гармунга медаль дә юк,
Эчне кыра шунысы.
Мин күптәннән пенсиядә,
Ә ул һаман хезмәттә —
Яши бирә кешеләрнең
Тормыш юлын бизәкләп.
Әле бара жыенга,
Әле бара уенга,
Әле елга буена,
Әле сабан туена...
Барсына да өлгерә ул,
Яралымын дип тормый,
Кайгылыны юата да,
Шатлыкны данлап жырлай.
Миннән соң да жырлар әле,
Моң — мәңгелек, үлемсез.
Моңлы гомер — зерә матур,
Моңсыз гомер — күңелсез.

* * *

Моңлыбайның хикәясе
Шушында тәмамланды,
Сез сиздегез микән, дуслар,
Мин сизмәдем ялганны.
Иртән киттем.

Торып калды
Ишек төптә — болдырда
Моңлыбикә һәм Моңлыбай
Һәм яралы гармун да.

Юллар ерак алып китте,
Ел артыннан ел үтә...
Сабуллашканда жырлаган
Жырлары колак төптә:
— Гармунымны уйнатырмын
Бик сагынган чакларда;
Юлларыгыз төшөп торсын
Без яшәгән якларга.
— Гармунымны уйнатырмын
Бик сагынган вакытта.
Күрешергә насыйп булсын
Исәнлектә-саулыкта.

1986.

Әчтәлек

Нәшир сүзе	5
Туган жирем	11
Авыл иртәсе	13
"Мин берүзем..."	14
Дүртыюллыклар	15
Сорау	16
Авылыма бер сүз	17
"Бойкот"	18
Чәчкәненң үлеме	20
Хикмәте судан, диләр	21
Ярар карарбыз	23
Киткән кошлар кайтыр	25
Капка төбендә	26
Йөрәк белән сөйләшү	27
Унбер яшьтәш үстек	29
Табигатьненң матур кануны	31
Язлар булса	32
Яшь каен	33
Сикәлтәле юллар	34
Туфрак	36
Чәчләренә чәчкә коелган	37
Чакыру	38
Әтием турында	39
Егетләрне кырау сукты	41
Зәңгәр офык тагын карала	42
"Бөтен йортта утлар сүнде..."	44
Утыз яшь	45
Ул болытлар юктыр инде	46
Ул кайдадыр бик-бик якында	47
Рәхмәт	49
Сизелми дә калды	50

Күчтәнәч	51
Сагынырсын әле	53
Мин һаман да унсигездә кебек	54
Сина жыр да язмаганмын	55
"Аккан сулар шундый ярсу иде..."	57
Уфа — Казан	58
Тынлык эзләп кайттыңмы?	59
Ышанасы килми	60
Юлда кирәк икән	61
"Килдеңме?"— дип сорама	62
Командировка	63
Кара икмәк	64
Бер генә	66
Миннән башка	67
Әйдә, киттек	69
Гөлчәчәккә	70
Мәхәббәт хакына	71
Аракыга дан жыры	72
Матурларга тудым	73
Ак каеннар кая булганнар?	74
"Шыбыр-шыбыр яңгыр ява..."	75
Борыңгы гадәт	76
Озатыгыз!	77
"Безнең якта кышлар салкын була..."	78
Яшь егетләр чалгы яныйлар	79
Зәңгәр күккә карап	80
Шигем юк	82
"Син китәргә тиеш бөтенләйгә..."	83
Ташка язылган исемнәр	84
Сары сандугач, кара карлыгач	85

Ышаныч...	86
Үлем килгәч	87
"Унсигезе тулган инде..."	89
Егетләр бәйләнәләр	90
Кайда икән безнең егетлек?	91
Әкияттәге кебек	92
Эш	94
Почет хәтәр	96
Теләкләрнең изгеләрен телә	98
Бер үтенеч	100
Кызык бит!	111
Кешегә нәрсә житми,	112
Чаптарым	113
Төш	115
Жиребез	117
Бәхет	118
Без малайлар идек	119
Кара төс турында	120
Син янмыйсың хәзер...	121
Бар һәм юк	122
Әнкәемә	123
Ник туйдырмый икән?	124
Ир елавы	125
Өчпочмак	127
"Китәсеңме?..."	128
Сагынам	129
"Аның белән култыклашып уздың..."	130
"Сине уйлап, кояш бата..."	131
Мирас	132
Теләк	133

Онытмадым	134
Көләм	135
Әйләнү	136
Соң бит инде	137
Ышанмағыз	139
Өйрәттеләр	141
Соңғы дәрес	143
Жиз кыңғырау моңары	144
"Беркөн килеп, тау менгәндә..."	145
"Житәкләшеп үскән идек..."	146
Врачларның сүзен тыңласам... ..	148
"Язымыш микән безне очраштырды..."	149
Ике сорау	150
Вакыт юк	152
Ташлап киттең	154
"Заманалар жиңел түгел..."	155
"Караңгылык булып баскан..."	156
Чиратлар	157
"Алып килдең таңнарымның..."	158
"Жилләргә башын ия..."	159
"Әй кадерлем! Мин хәтерлим һаман..."	160
"Килермен" дип вәгдә бирдең..."	161
"Күзләремне чагылдырып..."	162
"Безнең якта чыршылар күп..."	163
"Ромашкалар, гашыйк ромашкалар..."	164
"Юл буенда бер ялгызы..."	165
"Чирәм сөрә беләсеңме?..."	166
"Рәхмәт, дөнья!..."	167
Шагыйрьләр	168
Жырлар кала	170

Аэропортта	171
"Очрашкан юк, күреп сөйлөшкөн юк..."	172
"Кичке урамнардан парлап..."	173
"Ташлады" дип, елама син..."	175
"Таңнарда гармун уйнадың..."	176
Куркыныч	178
Горурлык	179
Без — егерме сигезенчелэр	180
"Нигә көтмөгөндө китеп бардың?..."	182
"Дус югала сугыш яланында..."	183
Машиналар	184
"Йолдызларга карап жирдә ятам..."	185
"Синең белән без урамнан уздык..."	187
"Әкиятлөрдө дөнья шундый матур!..."	188
"Көтмөгөндө килде яңгыр..."	189
"Мин киттем" дип, шатланасың булыр..."	190
"Бер алманы бишкә бүлөек..."	191
"Сагынганда..."	192
Дусларыңны онытма	193
"Очрашмаска аерылышкан идек..."	194
"Бу дөньяга килү белән..."	195
"Мин дөньяга атлап чыктым..."	196
Таныш булмаган эткә	197
"Башларыма кара кайгы төште..."	210
Булды инде	211
Соңгы солдат	212
"Төзөлө инде, төзөлө..."	214
"Талантларның язмышлары авыр..."	215
Чабата	216
Көгазь-түрө	218

Газаплы сорау	220
Хөббениса әтәче	222
Миңьямал	224
Маяклар — безнең еллар	225
Ожмах юллап :	226
Буш имезлек	234
Чабышка чыккан атлар	236
Дуслар турында уйлану	238
Яратып киләм	240
Бердән йөз	241
”Кара мыекларга кырау төште...”	243
Күрдем	244
Жиде төс	246
Сөйләсеннәр	247
Кәжә белән көтүче	248
Хәзер белдек	250
Хәзер белдек	252
Курку	253
Гаеп — үземдә	255
Кала	257
Чал чәчле яшьтәшкә	258
Танып буге	259
Син ашыктың, без сонладык	260
Менә шулай!	261
Урап кайттым әле	262
Мәсьәлә	263
Берәр батыр табылырмы?	264
Үзебезне яклап	265
КПСС белән хушлашу	267
Гаеп итмәсләр	268
Иманга кайту	

Утыртыгыз ак каен	270
Кызганыч	272
Кем каргышы?	273
Югарыда, түбәндә... ..	274
"Елгалар ташкан вакытта..."	275
Сагыну	276
Нигез ташы	277
Алданасым килә	280
"Каен башларына болыт кунган..."	282
Мин синең яклы	284
Жүнсезлек	285
Тәтешле — Яनावыл	286
Бардым чишмә кашына	287
Учак уты	288
Агай кирәк	289
"Узган гомер — атылган ук..."	290
Сез дә исерсәгез	291
Жилкәнсез кораб	293
Үкенечле мәхәббәт	294
Президентны тыңлагач	295
"Заманалар авыр, михнәтләр күп..."	296
Картәтием теләкләре	305
Сабырлык	307
Зарланмагыз	308
"Ят бер авыл аша үтеп барам..."	310
"Ник талантлы татар якташларым..."	311
Кырыс дәрәслек	312
Каһәр суксын!	313
Гали Чокрыйга мәдхия	314
Яшылек белән очрашу	315

Салават белән сөйләшү	328
Мәхәббәт юлы... ..	331
Игезәкләр	339
Үкенеч	341
Сендем кабере янында	342
"Мин югалттым аны — сөйгәнемне..."	345
Ал яулык	346
"Этләр өрә..."	347
"—Ул бәхетсез булды..."	348
Дингез буенда	349
"Зәңгәр төндә ат саклыйбыз..."	350
Ни кала кешеләргә?	351
"Яшылек иленә кайтмасам..."	352
Кем кулында?	353
"Тыныч заман..."	354
Өмет	355
Ахмаклык	357
Замана такмаклары	359
Сагынып яшәде ул... ..	360
Юксыну	361
"Татар-башкорт мәсьәләсе..."	362
Тетрән, Рәсәй!	363
Каз өмәсе	365
Яралы гармун	371

АТНАБАЙ

ХАЛЫК ШАГЫЙРЕ

Редакторы *Рим Идиятуллин*

Рәссамы *Анатолий Холопов*

Техник мөхәррирләр *Сергей Миланов,*

Алексей Обозный

Корректоры *Дания Идиятуллина*

166 нчы номерлы лицензия

Башкортостан Республикасы матбугат һәм массакүләм

мәғлүмат министрлығы тарафыннан

1999 елның 17 ноябрендә бирелгән.

Жыярга тапшырылды 14.02.2000 ел.

Басарга кул куелды 20.04.2000 ел.

Форматы 84 × 108¹/₃₂. Офсет кәгазе № 1.

Офсет басма. Нәшер-хисап табагы 12,5.

Тиражы 50.000 экз. Заказ № Ә-66.

Өзер диапозитивлардан «Идел-Пресс» полиграфия-нәшрият

комплексы Дәүләт унитар предприятиесендә басылды.

420066, Казан, Декабристлар ур., 2.

АТНАБАЙ

ХАЛЫК ШАГЫЙРЕ

